

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Julie Havlíková

Závěť

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Vít Lederer, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 22. 11. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 231 001 znaků včetně mezer.

Julie Havlíková

V Praze dne 22. 11. 2023

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Vítu Ledererovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, pomoc a připomínky. Děkuji také své rodině za její podporu a trpělivost po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	1
1. Dědické právo.....	3
1.1. Obecně k dědickému právu.....	3
1.2. Předpoklady dědění.....	6
1.2.1. Smrt zůstavitele.....	6
1.2.2. Existence pozůstalosti.....	7
1.2.3. Právní důvod dědění.....	7
1.2.4. Způsobilý dědic.....	8
2. Dědění ze závěti.....	11
2.1. Závěť a ostatní pořízení pro případ smrti.....	11
2.2. Pořizovací způsobilost.....	14
2.3. Omyl a výklad závěti.....	18
3. Forma závěti.....	23
3.1. Závěť ve formě soukromé listiny.....	23
3.1.1. Závěť holografní.....	23
3.1.2. Závěť alografní.....	27
3.2. Závěť ve formě veřejné listiny.....	30
3.3. Privilegovaná závěť.....	32
4. Videozávěť aneb bude možné v budoucnu testovat prostřednictvím videa?.....	37
4.1. Zdroje inspirace budoucí právní úpravy.....	37
4.2. Rizika a výhody videozávěti.....	39
4.3. Příběh z praxe.....	40
5. Vedlejší doložky.....	45
5.1. Podmínky.....	46
5.2. Doložení času.....	48
5.3. Vykonavatel závěti.....	50
5.4. Příkaz.....	52
5.5. Odkaz.....	55
5.6. Správce pozůstalosti.....	57

6. Případnutí pozůstalosti dědicům.....	61
6.1. Rozdělení pozůstalosti.....	62
6.2. Uvolněný podíl a přírůstek.....	64
6.3. Náhradnictví.....	66
6.4. Svěřenské nástupnictví.....	68
6.5. Negativní závěť.....	71
7. Zrušení závěti.....	72
7.1. Pořízení nové závěti.....	73
7.2. Odvolání závěti.....	73
7.3. Obnova dřívější závěti.....	75
7.4. Neúčinná zrušovací doložka.....	76
Závěr.....	77
Seznam zkratek.....	79
Seznam použitých zdrojů.....	81
Abstrakt.....	89
Abstract.....	90

Úvod

„Mors ultima linea rerum est.“ – „Smrt je konečná čára za vším.“

Tímto latinským citátem římského básníka Quinta Horatia Flacca lze uvést tuto diplomovou práci. Smrtí skutečně končí pozemský život člověka a to, co následuje, zůstává nezodpovězenou otázkou. Za svého života však mají lidé možnost více či méně ovlivnit chod věcí i po jejich skonu. Tuto možnost jim poskytuje právě závěť, která je ve smyslu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jedním z pořízeních pro případ smrti a tématem této diplomové práce.

Zvolené téma mě zaujalo svým významem nejen z hlediska právního, ale rovněž sociálního a morálního. Na rozdíl od jiných právních odvětví, na kterých člověk nemusí být za celý svůj život účasten, je dědické právo svým spojením se smrtí člověka oblastí, jež se nevyhnutelně týká každého člověka. Nyní tomu bude necelých deset let od účinnosti výše zmíněného občanského zákoníku, který přinesl značné množství změn a nových institutů. Došlo k nárůstu úpravy nejen ve smyslu kvantity, ale i kvality. Oproti předchozí právní úpravě se zůstaviteli značně rozšířily možnosti jeho testovací svobody a na respektování jeho vůle je nyní kladen patřičný důraz.

Cílem této práce je poskytnout čtenáři popis a rozbor účinné právní úpravy závěti a současně na ni nahlédnout ve světle judikatury, pokud možno aktuální, ale rovněž historické. V práci se zabírám nejen novými instituty souvisejícími se závětí, jakými jsou například podmínky, doložení času, odkaz, dědická smlouva a jiné, ale rovněž se zamýšlím nad institutem, který se v nyní účinném dědickém právu nevyskytuje, v odborných kruzích se však objevují diskuze o možnosti jeho zakotvení. Tímto institutem je závěť v podobě videa. Z důvodu množství právní úpravy vztahující se k problematice závěti a rozsahu diplomové práce některé instituty vynechávám, případně je zmiňuji jen okrajově.

Ve své práci čerpám z různých zdrojů dostupných fyzicky či virtuálně. Především se jedná o zákony, odborné komentáře, důvodové zprávy, rovněž jsem se snažila reflektovat řadu odborných článků a krátce nahlédnout do zahraniční úpravy. Napříč prací se snažím zohlednit judikaturu aktuální, judikaturu vztahující se k předcházející právní úpravě v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, a judikaturu historickou. U některých vybraných ustanovení se snažím poukázat na odlišnost od právní úpravy předcházející.

Diplomová práce je rozčleněna do sedmi kapitol. První z nich čtenáře uvádí do dědického práva obecně a seznamuje jej se základními zásadami ovládajícími tuto právní oblast. Následně

jsou rozebrány předpoklady dědění, jako jsou smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, právní důvod dědění a způsobilý dědic. Druhá kapitola se již podrobněji věnuje institutu závěti včetně nástinu srovnání s dalšími pořízenými pro případ smrti, dovětku a dědické smlouvy. Obsaženy v této kapitole jsou současně pořizovací způsobilost, omyl a výklad závěti. Kapitola třetí je věnována formám závěti. Tedy závěti ve formě soukromé listiny, a to jak závěti holografní, u níž je podniknut krátký exkurz do právní úpravy Saskatchewanu v Kanadě na základě kuriózního případu závěti vyryté do blatníku od traktoru, tak závěti alografní. Následuje závěť ve formě veřejné listiny a závěti privilegované.

V kapitole čtvrté se zamýšlím nad institutem videozávěti. Je pravdou, že tento institut se v nyní účinné právní úpravě nevyskytuje. V některých zahraničních právních řádech však své místo v určité podobě zastává a také v českém právním prostředí se z důvodu nezadržitelného vývoje moderních technologií objevují diskuze o jeho případném zavedení. Pro inspiraci se tak vydávám do vzdáleného právního prostředí, do Austrálie.

Kapitola pátá je věnována institutům, které nově značně rozšiřují testovací svobodu zůstavitele. Jsou jimi podmínky, doložení času, příkaz, odkaz, ale také správce pozůstalosti či vykonavatel závěti. V kapitole šesté je rozebrána problematika případnutí pozůstalosti dědicům, jejího možného rozdělení, otázkám souvisejícím s uvolněným podílem, možnosti náhradnictví, svěrenského nástupnictví a negativní závěti. Poslední závěrečná kapitola je pak věnována problematice zrušení závěti.

1. Dědické právo

1.1. Obecně k dědickému právu

Na dědické právo je možné pohlížet ve smyslu objektivním, kdy je charakterizováno jako souhrn právních norem, které upravují přechod jak práv, tak povinností (k jejichž zániku smrtí nedošlo) zemřelého na jiné osoby, tedy jeho právní nástupce.¹

Naopak dědickým právem ve smyslu subjektivním dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“ nebo „občanský zákoník“), se rozumí „... právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní“.² Je právem absolutním, působícím proti všem (*erga omnes*), nestanoví-li zákon jinak (§ 976 o. z.). Právo na pozůstalost lze vyjádřit také jako právo na to být dědicem ve smyslu základního práva vlastnit majetek, jehož dědění se zaručuje (čl. 11 odst. 1 věta první a třetí Listiny základních práv a svobod³, dále jen „LZPS“ nebo „Listina základních práv a svobod“).⁴

Přitom platí, že rozhodným právem hmotným, které se použije, bude právo, které bylo platné a účinné v den, kdy došlo k úmrtí zůstavitele.⁵

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku k tomu poukazuje na rozlišení pojmů „pozůstalost“ a „dědictví“, kdy „pozůstalost“ je jměním zůstavitele ke dni jeho úmrtí, respektive jde o část, jež na dědice může přejít. Oproti tomu pojem „dědictví“ vyjadřuje tu část jmění pozůstalosti, která dědici z pozůstalosti reálně připadne⁶ (dále jen jako „důvodová zpráva k občanskému zákoníku“ nebo „důvodová zpráva“).

Hlavním cílem dědického práva je zejména právní úprava nástupnictví konkrétní osoby (dědice) v práva a povinnosti zemřelého (zůstavitele), jakož i podmínek, jejichž splněním tyto konkrétní osoby do práv a povinností dědiců vstupují, a způsob, jakým se tak děje.⁷

Převážná část právní úpravy dědického práva je zakotvena v části třetí, Hlavě III. Dědické právo, Díl 1 Právo na pozůstalost § 1475 až Díl 8 Zcizení dědictví § 1720 o. z. Jedná

¹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 196 s. ISBN 978-80-7478-939-7, s. 28.

² Ust. § 1475 odst. 1. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³ Čl. 11 odst. 1 věta první a třetí ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

⁴ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 29.

⁵ Ust. § 3069 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze [online]. 3. 2. 2012 [cit. 4. 2. 2023]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, zvláštní část, k § 1475, s. 357–358.

⁷ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 19.

se o promítnutí již výše zmíněného článku 11 odst. 1 věty třetí LZPS. S dědickým právem se pojí i právo vlastnit majetek, právo rodinné či smluvní.⁸

V této souvislosti lze připomenout hmotněprávní úpravu v § 328 odst. 1 zákoníku práce⁹ (dále jen „zákoník práce“ nebo „zák. práce“) týkající se (ne)zániku peněžitých práv zaměstnance jeho smrtí.¹⁰ K tomu přílehavě dopadá rozhodnutí Nejvyššího soudu, z něhož vyplývá, že dojde-li v průběhu řízení k zániku způsobilosti být účastníkem řízení na straně poškozeného zaměstnance (pro jeho smrt nebo proto, že byl prohlášen za mrtvého), jedná soud s jeho dědici nebo osobami dle § 328 odst. 1 věty první zák. práce.¹¹

Dotčena dědickým právem je například i úprava autorského zákona¹² (dále jen „autorský zákon“), který rozlišuje dědění autorských práv podle jejich povahy (§ 11 až 14, § 26 odst. 2 autorského zákona). Nikoliv neobvyklé je i řešení právního nástupnictví v důsledku smrti zůstavitele, který měl podíl ve společnosti s ručením omezeným podle zákona o obchodních korporacích¹³ (dále jen „zákon o obchodních korporacích“) v § 211 a násl. daného zákona.¹⁴

Dědické právo hojně zasahuje i do procesních norem, zejména se promítá v právní úpravě řízení o pozůstalosti dle zákona o zvláštních řízeních soudních¹⁵ (dále jen „z. ř. s.“) v ust. § 98 až 288a ve spojení s obecnou úpravou v § 1 až 30 téhož zákona.¹⁶

Právní úpravu dědického práva ovládají základní zásady, které je třeba při jejich užití respektovat. Tyto zásady zcela výjimečným způsobem formuloval již v roce 1905 význačný český právník a profesor soukromého práva rakouského Emanuel Tilsch v jedné ze svých publikací¹⁷. Lze tak jen vítat slova autora článku, který vyjádřil obdiv nad pozoruhodným nadhledem tohoto právního vědce při formulaci základních zásad dědického práva, a to více jak před 100 lety.¹⁸

Jednou ze stěžejních zásad dědického práva je *zásada zachování hodnot*. Vyjadřuje vůli jednotlivých po sobě jdoucích generací zachovat vybudované hodnoty do budoucna. Nalézají se v ní tak spojení vlastnického práva s právem rodinným jakož i právem smluvním. To je zjevné

⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 20.

⁹ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

¹⁰ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 21.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 5. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3040/2015.

¹² Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.

¹³ Zákon č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

¹⁴ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 22.

¹⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

¹⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, 732 s. ISBN 978-80-7598-412-8, s. 2.

¹⁷ TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní.* Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, s. 20 a násl.

¹⁸ ELIÁŠ, Karel. *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. Ad Notam.* Praha: C. H. Beck, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97–104.

v případě nepominutelných dědiců v právu zákonem vytčených osob na zaopatření (§ 1665 a násl. o. z.) jakož i v tom, že okruh dědiců pořízením pro případ smrti určuje sám zůstavitel nebo jej stanoví zákon.¹⁹

Významnou je také *zásada svobodné volby dědice*, kdy v duchu individualistického pojetí dědického práva sám zůstavitel určuje, kdo bude dědicem a jakou formu k přechodu jmění na dědice zvolí. Děje se tak nejčastěji závětí nebo dědickou smlouvou či dovětkem. Za pomoci těchto institutů zůstavitel stanoví podle své úvahy zcela svobodně právního nástupce. Jeho volba je do té míry svobodná, že dědicem dokonce ani nemusí být jeho dítě.²⁰ Je tak zejména na zůstaviteli, aby rozvážně a svobodně stanovil dědice, určil jejich podíl na pozůstalosti, jinak řečeno rozdělil pozůstalost. Omezení jeho testovací svobody je dáno jen právem nepominutelného dědice (§ 1643 odst. 2 o. z. a § 1644 o. z.). Nelze ale přehlédnout, že zůstavitel může takového nepominutelného dědice případně vydědit (úplně nebo zčásti), jeho právo na povinný díl tak vyloučit nebo jej v něm zkrátit.²¹

Pro případ, že není dědice volního ani zákonného, připadne dědictví státu ve formě odúmrtě.²²

Pro dědické právo je významná i *zásada univerzální sukcese*, podle které přechází na všechny dědice společně a současně (*uno momento*) všechna práva a povinnosti zůstavitele jako jeden celek. Pokud je dědiců více, dělí si dědictví ve vztahu k jeho celku zlomkem podle poměrů, v nichž do práv a povinností po zemřelém vstoupili. Zákon chrání dědice před nabytím předlužené pozůstalosti možností uplatnit výhradu soupisu (§ 1684 a násl. o. z.). Pokud ji využijí, je jejich povinnost dostát závazkům zemřelého omezena. Za dědice se nepovažuje ten, kdo z dědictví nabytí jen jednotlivou věc či pohledávku, a to nejčastěji odkazem.²³

Zásada svobodného nabytí dědictví dává dědici právo zvolit si, zda dědicem bude či nikoliv, ač byl za dědice povolán. Dědic se tak může dědictví předem zřeknout (§ 1484 o. z.), přijmout je, odmítnout (§ 1485 o. z.) nebo se jej vzdát ku prospěchu jiného z dědiců (§ 1490 o. z.). V řízení o pozůstalosti je třeba respektovat *zásadu úřední (veřejné) ingerence*, jejímž smyslem je právní jistota ve vypořádání pozůstalosti a potvrzení jejího nabytí dědicům soudem. Takové vypořádání se uvádí ve veřejné listině, v katastru nemovitostí. Jak již bylo výše zmíněno, probíhá řízení o pozůstalosti podle z. ř. s., konkrétně podle ustanovení § 98 až 288.²⁴

¹⁹ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 23.

²⁰ *Ibid.*, s. 23–24.

²¹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, 377 s. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 201.

²² Ust. § 1634 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 24.

²⁴ *Ibid.*, s. 25.

1.2. Předpoklady dědění

K tomu, aby došlo ke vzniku práva dědit, je nutné splnění určitých podmínek stanovených zákonem. Mezi ně patří jednak smrt dané osoby, skutečnost, že existuje pozůstalost, dále skutečnost, že existuje způsobilý dědic, který dědictví přijímá, respektive je neodmítl.²⁵ Nejvyšší soud pak vymezuje předpoklady dědění, když uvádí jako základní předpoklady zůstavitelovu smrt, existenci majetku spadajícího do dědictví, titul k dědění, doklad o tom, že dědic zůstavitele přežil a dědictví neodmítl, je dědicky způsobilý a zůstavitel jej nevydělil.²⁶

1.2.1. Smrt zůstavitele

Lucius Annaeus Seneca jednou řekl, že „celý lidský život je jen cesta ke smrti“.²⁷ Této moudré větě lze jen přisvědčit, proto je rozumné se na takové cestě zamýšlet, jak uspořádat to, co po sobě svým blízkým člověk hodlá zanechat.

Z hlediska subjektivního pojetí je nezbytnou podmínkou vzniku práva dědit úmrtí člověka, jehož smrt musí být prokázána. Děje se tak nejčastěji cestou úředního ohledání jeho těla. Dokladem je vystavení úmrtního listu (§ 81 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů). Tento úmrtní list vystavuje matriční úřad příslušný například dle místa úmrtí nebo nálezu zemřelého či tzv. zvláštní matrika (Úřad městské části Brno-střed), pokud zemřelý občan České republiky skonal v cizině apod.²⁸ Druhým způsobem průkazu smrti je rozhodnutí soudu, kterým je osoba prohlášena za mrtvou ať již na základě důkazu o smrti, nebo prostřednictvím domněnky o smrti. V tomto rozhodnutí soud stanoví den, který je považován za den úmrtí. Příslušným je obecný soud osoby, jíž se prohlášení týká. Připouští se průkaz smrti člověka také zprávou Policie ČR o tom, že bylo nalezeno mrtvé tělo, nebo zprávou zdravotnického zařízení o úmrtí osoby. Všechny tyto skutečnosti jsou důvodem pro zahájení řízení o pozůstalosti. Pro případ, že by došlo k úmrtí několika osob najednou (například několika rodinných příslušníků) a bylo by tak třeba stanovit dědickou posloupnost takových zemřelých, nastává vyvratitelná právní domněnka současné smrti všech (§ 27 o. z.).²⁹

Pro úplnost je třeba uvést, že přesné stanovení dne smrti osoby má význam pro určení, jaké dědické právo se použije. Rozhodným je totiž, jak bylo uvedeno výše, právo, které platí

²⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA, 2014, *op. cit.* v pozn. 21, s. 1.

²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 486/2016.

²⁷ Lucius Annaeus Seneca, římský stoický filosof, dramatik, básník a politik.

²⁸ Ust. § 3 odst. 5, ust. § 42 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

²⁹ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA, 2014, *op. cit.* v pozn. 21, s. 1–3.

v den úmrtí zůstavitele (§ 3069 o. z.). To má vliv například na stanovení okruhu dědiců, neboť zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „obč. zák. z roku 1964“ nebo „občanský zákoník z roku 1964“), stanovil čtyři dědické třídy oproti nyní platnému občanskému zákoníku, podle něhož mohou dědici dědit v šesti dědických skupinách.³⁰

1.2.2. Existence pozůstalosti

Druhým z předpokladů pro vznik dědického práva je skutečnost, že existují práva (nejčastěji vlastnická), která jsou způsobilá přechodu na dědice, to znamená existence pozůstalosti. Tou se rozumí veškeré jmění zemřelého vyjma toho, co na dědice přejít nemůže, tedy práva a povinnosti spojené jen s osobou zůstavitele. To ovšem neplatí, jestliže „... *byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci*“.^{31 32} Příkladem je uplatnění práva zůstavitele na náhradu za ztížení společenského uplatnění dle § 2958 o. z.³³

Součástí dědictví jsou nejčastěji movité a nemovité věci, ale též pohledávky zemřelého za jinými, ledaže jeho smrtí zanikly. Náleží sem ale i práva, kterým poskytuje ochranu autorský zákon či zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích apod. Nelze však opomenout, že dědictví zahrnuje i závazky zůstavitele, pokud jeho úmrtím nezanikly, protože byly spjaty výlučně s jeho osobou.³⁴ Odbornou veřejností je jako typický uváděn závazek vytvořit umělecké dílo či sepsat vědeckou publikaci.³⁵

Ústavní soud se zabýval v jednom ze svých rozhodnutí právě tímto rozlišením práv a povinností, které (ne)přejdou po smrti člověka. V obecné poloze pojednal o tom, že některá práva a povinnosti zanikají a jiná, i přes úmrtí svého nositele, přecházejí na jeho nástupce. Zdůraznil, že dědic nemůže po zůstaviteli nabýt žádné z jeho základních práv či svobod tak, jak jsou vymezeny Listinou základních práv a svobod, neboť se jedná o práva přirozená osobní, ledaže by o nich bylo zvláštními zákony stanoveno jinak. Uvedené zahrnuje i právo podání ústavní stížnosti brojící proti jejich porušení.³⁶

1.2.3. Právní důvod dědění

Před úvahami o dědění je třeba, aby existoval tzv. dědický titul, jímž dojde k přechodu dědictví na dědice. Ten zahrnuje dědickou smlouvu, závěť a zákon (§ 1476 o. z.). Pořadí těchto

³⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 3.

³¹ Ust. § 1475 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³² SCHELLEOVÁ, Ilona a Karel SCHELLE. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, 151 s. ISBN 978-80-7201-931-1, s. 43.

³³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 7.

³⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona a Karel SCHELLE, 2013, *op. cit.* v pozn. 32, s. 43.

³⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 7.

³⁶ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 4. 4. 1997, sp. zn. III. ÚS 66/97.

titulů je dáno jejich právní silou, jak vyplývá z § 1673 odst. 1 o. z. Nejsilnějším z dědických titulů je proto dědická smlouva tak, jak je vymezena v § 1582 odst. 1. o. z. Její význam je dán právě tím, že se jedná o smlouvu, u níž se zapovídá jednostranná změna nebo zrušení a platí předpoklad, že zavazuje. Naproti tomu závěť je jednostranným právním jednáním pořizovatele, které může být zrušeno nebo změněno bez vědomí případného dědice. Nejmenší silou disponuje zákonná právní úprava dědění, neboť nastupuje až poté, kdy nedošlo k uzavření dědické smlouvy nebo k pořízení závěti. Nelze přehlédnout, že podle zákona nastoupí dědic i v dalších případech, například zemřelý v posledním pořízení neuvážil o veškeré pozůstalosti (§ 1499 věta druhá a § 1500 odst. 2 o. z.) apod.³⁷

Všechny zmíněné důvody dědění mohou obstát vedle sebe. Zůstavitel tak může o části pozůstalosti uzavřít dědickou smlouvu, o další části pozůstalosti pořídit závěť a zbývající ponechat na zákonnou dědickou posloupnost. Všechna tato pořízení by tak byla předmětem řízení o pozůstalosti.³⁸

Významné je ustanovení § 1702 o. z., z něhož vyplývá nemožnost volby dědice mezi dědickými tituly, ale pouze jeho právo dědictví z daného titulu přijmout nebo dědictví odmítnout. Zákon zde vyjadřuje univerzální povahu odmítnutí dědictví, které platí pro všechny dědické tituly. Takové odmítnutí je nevratné i pro případ následně objeveného majetku zůstavitele.³⁹

1.2.4. Způsobilý dědic

Již za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 se k pojmu „dědic“ vyjadřovala judikatura Nejvyššího soudu, která je dle názoru autorky práce použitelná i na platný právní stav. Z ní vyplývá, že dědicem je taková osoba, které bylo soudním rozhodnutím dědictví stvrzeno nebo byla soudem schválena dohoda o vypořádání dědictví stvrzující nabytí části dědictví či určité hodnoty z něj. Do tohoto okamžiku je dědicem pouze domnělým a dědicem v pravém smyslu slova se stane zpětně k datu úmrtí zůstavitele právě na základě rozhodnutí soudu v řízení o pozůstalosti.⁴⁰

Obdobně soud judikoval ve vztahu k vícero dědicům, které shledal v období od úmrtí zůstavitele do nabytí právní moci rozhodnutí o nabytí dědictví jen možnými nabyvateli věcí

³⁷ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, 967 s. ISBN 978-80-7502-345-2, s. 896.

³⁸ *Ibid.*, s. 896.

³⁹ *Ibid.*, s. 896.

⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. 6. 2002, sp. zn. 30 Cdo 2174/2001.

z dědictví, neboť může dojít k tomu, že dědic dědictví odmítne či uzavře dědickou dohodu, a nabude tak věc jinou než původně zůstavitelem stanovenou.⁴¹

Dědit může jak osoba fyzická, tak osoba právnická, dokonce i taková právnická osoba, která vznikne v budoucnu, avšak ne později jak jeden rok od zůstavitelova úmrtí. Jako dědic může být stanoven i stát. Fyzická osoba nemusí být způsobilá k právním úkonům, v dědickém řízení pak za ni koná zástupce, případně soudem ustanovený opatrovník.⁴² Dlužno podotknout, že za fyzickou osobu dědice je třeba považovat i počaté dítě (*nasciturus*), neboť je právní osobností od svého zrození až do úmrtí (§ 23 o. z.). Přitom ale musí zůstavitele přežít, neboť kdyby jej předemřela, případně skonala spolu s ním, dědicem se nestane (§ 1479 věta druhá o. z.). K tomu je třeba připomenout ustanovení § 1513 o. z., které zakotvuje výjimku, kdy zůstavitel může jako dědice (svěrenského nástupce) ustanovit osobu (fyzickou i právnickou), která ke dni jeho úmrtí ještě ani nežije (fyzická osoba) nebo v případě právnické osoby ještě nevznikla (§ 1478 o. z.).⁴³

Zákon neumožňuje dědit tomu, kdo se dopustil vůči zůstaviteli tzv. zavrženíhodného jednání. Zákon tato jednání vyjmenovává v ustanovení § 1481 o. z. a následujících. V prvé řadě je jím jednání, které má povahu úmyslného trestného činu směřujícího vůči samotnému zůstaviteli a jeho nejbližším, ale i vůči jeho poslednímu pořízení například tím, že k němu pořizovatele donutil nebo ho úmyslně zničil apod. (§ 1481 o. z.). Nově občanský zákoník stanoví možnost výslovného prominutí takového jednání dědice zůstavitelem.⁴⁴

Dědicky nezpůsobilým ze zákonné dědické posloupnosti se stává i manžel zemřelého, jestliže v době jeho úmrtí probíhá rozvodové řízení z podnětu zůstavitele zahájené i proto, že byl zůstavitel objektem domácího násilí přeživšího manžela (§ 1482 odst. 1 o. z.) Oproti jednání povahy úmyslného trestného činu, které může být i nahodilé, je totiž domácí násilí nadáno prvkem trvalosti. Konečně může být vyloučen jako ze zákona nezpůsobilý dědic také rodič zůstavitele. Děje se tak v případě zbavení jeho rodičovské odpovědnosti z důvodu zneužití, případně jejího závažného zanedbání (§ 1482 odst. 2 o. z.).⁴⁵

Potomci dědicky nezpůsobilého dědí ze zákona po zůstaviteli i tehdy, když tento dědicky nezpůsobilý zůstavitele přežije, s výjimkou případu domácího násilí dle § 1482 odst. 1 o. z.

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 9. 2009, sp. zn. 22 Cdo 4111/2007.

⁴² SCHELLEOVÁ, Ilona a Karel SCHELLE, 2013, *op. cit.* v pozn. 32, s. 43–44.

⁴³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 8.

⁴⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona a Karel SCHELLE, 2013, *op. cit.* v pozn. 32, s. 44.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 44–45.

Způsobilým dědicem se nestává ani ten, kdo zůstavitele předemřel či zemřel spolu s ním. K dědění nedochází rovněž v případě, kdy se dědic dědického práva při splnění zákonných podmínek předem zřekl (§ 1484 o. z.).⁴⁶

Od institutu zřeknutí se dědického práva je nutné rozlišit odmítnutí dědictví. K němu však může dojít až po smrti zůstavitele. V případě smluvních dědiců to však nesmí být smlouvou vyloučeno. Za významnou je třeba považovat skutečnost, že pokud se k tomu dědic uchýlí, nahlíží se na něj, jako by ho nikdy nenabyl (§ 1486 o. z.). K účinnosti odmítnutí je třeba, aby bylo učiněno výslovným prohlášením před soudem bez podmínek, bez výhrad a zcela, jinak je neplatné.⁴⁷

Jako poslední a nově stanovený způsob nevstoupit do dědických práv zákon upravuje institut vzdání se dědictví před soudem ve prospěch jiného z dědiců. Dědic, který odmítl dědictví, se tím však nezbavuje osobní zátěže uložené výslovně jeho osobě poslední vůlí zůstavitele (např. nařízený odkaz) a je povinen ji splnit.⁴⁸ K tomu je vhodné mít na zřeteli, že zákonodárce ne úplně přesně nakládá s pojmem dědického práva, pokud jde o vztah k právu na pozůstalost (její část), neboť jak v případě odmítnutí (§ 1485 o. z.), vzdání se (§ 1490 o. z.), tak i zcizení (§ 1714 o. z.) dědictví je tím méně odmítnutí, vzdání se a zcizení dědického práva.⁴⁹

⁴⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a Karel SCHELLE, 2013, *op. cit.* v pozn. 32, s. 45–46.

⁴⁷ Ust. § 1485 až 1489 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴⁸ Ust. § 1490 odst. 1, 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 3.

2. Dědění ze závěti

2.1. Závěť a ostatní pořízení pro případ smrti

Závěť je ve smyslu § 1491 o. z. jedním z pořízení pro případ smrti, a to vedle dědické smlouvy a dovětku. Je právním jednáním, kterým člověk rozhoduje o svém majetku pro případ smrti (*mortis causa*).

Toto zákonné vymezení je tzv. užším vymezením pořízení pro případ smrti. Lze však hovořit i o širším pojetí. Tam je možné zařadit například darování pro případ smrti, prohlášení o vydědění či stanovení správce pozůstalosti, neboť i těmito jednáními zůstavitel uspořádává své majetkové poměry do budoucna pro případ svého skonu.⁵⁰

Podle některých autorů je třeba v této souvislosti vzít v úvahu rovněž ustanovení § 764 odst. 1 o. z., z něhož vyplývá, že po zániku manželství smrtí jednoho z manželů se posoudí majetková práva a povinnosti bývalých manželů v řízení o pozůstalosti mimo jiné i podle pokynů, které zemřelý manžel za života o svém majetku pro případ smrti učinil. A zda tedy termín „pokyny“ nebude v praxi nahrazován institutem pořízení pro případ smrti.⁵¹ V ostatních případech se použijí pravidla daná zákonem (§ 742 vyjma § 742 odst. 1 písm. c) o. z.), pokud přeživší manžel nesjednal s dědici jinak.⁵²

Občanský zákoník se na rozdíl od předchozí úpravy v občanském zákoníku z roku 1964, kde byl v prvním pořadí dědických titulů uveden zákon, navrácí k demokratickému pojetí dědického práva, které respektuje vůli zůstavitele svobodně ustanovit dědice svého majetku, a řadí tak dědickou smlouvu a závěť před zákon. Je nutné podotknout, že je zůstavitel omezen ustanovením § 1492 o. z. ve prospěch nepominutelných dědiců.

Závěť je v zákonném výčtu pořízení pro případ smrti uvedena na prvním místě, ačkoliv je dědická smlouva zákonodárcem považována za silnější právní titul. Je tomu tak proto, že závěť je z hlediska svého užití v praxi častější a četnější, ale i proto, že z ní dědická smlouva vychází a ve vztahu k ní je ve vztahu speciality.⁵³

⁵⁰ ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3–8.

⁵¹ *Ibid.*, s. 3–8.

⁵² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 752 s. ISBN 978-80-7478-457-6, s. 256–267.

⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, [zvláštní část, k § 1491 a 1492, s. 368–369.

Jedná se o „*odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz*“.⁵⁴ Naproti tomu odkázal-li by zůstavitel někomu konkrétní věc nebo právo, jednalo by se o dovětek.

Na tomto místě je vhodné připomenout, že dovětkem (*kodicilem*) se neustanovuje dědic a lze jej učinit i bez závěti. Platí pro něj ale obdobná právní úprava jako u závěti.⁵⁵ Pokud zůstavitel zanechá pouze dovětek, je otázkou, jak na takovou listinu nahlížet.

Notářská praxe dovodila z důvodové zprávy k § 1498 o. z., že je rozhodné, zda zůstavitel učinil pořízení o většině svého majetku. Jestliže ano, bude se na takový dokument nahlížet jako na závěť. V případě, že vyjde najevo zůstavitelův majetek nikoli nepatrného rozsahu, bude se jednat o dovětek a osoby z něj nadané budou odkazovníky. Z notářské praxe vyplynula i kombinace obou skupin obmyslených, a to dědiců a odkazovníků. Děje se tak v případě, když zůstavitel závětí přikáže části dědiců převážnou masu svého majetku a dalším jen majetek nepatrný. Pak se na předně uvedené hledí jako na dědice, ostatní jsou odkazovníky.⁵⁶

Z uvedeného je zřejmé, že v praxi nejsou neobvyklé spory nejen o povaze takového pořízení pro případ smrti, nýbrž i o jeho pravosti a platnosti mezi dědici a odkazovníky. Rovněž jsou vedeny spory o to, zda obsahuje příkaz ve smyslu § 1569 odst. 1 o. z., anebo se jedná o přání zůstavitele, které není považováno za právně závazné.⁵⁷ Pravidelně budou tyto spory předmětem rozhodování příslušného obecného soudu.

Tomu, že tyto konflikty nejsou ničím neobvyklým, nasvědčuje i prvorepubliková judikatura. Jedná se např. o rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se zabývalo sporem o povaze dané listiny, tedy zda je zamýšlena jako dovětek, nebo závěť. Z daného rozhodnutí vyplývá, že pokud zůstavitel v písemném pořízení pro případ smrti neodkázal nikomu celou ani poměrnou část svého majetku, ale pořídil jen o konkrétních věcech a konkrétních částkách, aniž by tím vyčerpал pozůstalost jako celek, jde o dovětek, nikoli závěť, byť některé osoby jako dědice označil.⁵⁸

Dědická smlouva je dle důvodové zprávy zvláštním institutem v mnoha evropských zemích. Součástí našeho právního řádu byla do účinnosti občanského zákoníku z roku 1950⁵⁹ (dále jen „občanský zákoník z roku 1950“), kdy byl tento institut odstraněn. Inspirativním zdrojem je švýcarský občanský zákoník (*Schweizerisches Zivilgesetzbuch* ze dne 10. 12. 1907). Zůstavitel jejím prostřednictvím povolává bezplatně nebo úplatně jinou osobu za dědice celé

⁵⁴ Ust. § 1494 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁵ Ust. § 1498 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁶ ŠEŠINA, Martin, 2012, *op. cit.* v pozn. 50, s. 3–8.

⁵⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 101–102.

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 12. 1939, R I 701/39 (Vážný 17506/39).

⁵⁹ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

(části) pozůstalosti a tato osoba takové povolání akceptuje. Účastníci smlouvy se mohou povolat i vzájemně nebo za dědice určit třetího. Samotné uzavření dědické smlouvy nemá vliv na právo dědice z ní oprávněného dědictví odmítnout nebo požadovat, aby byl proveden soupis pozůstalosti. Jedním z projevů síly tohoto pořízení pro případ smrti je skutečnost, že k jejímu zrušení nebo změně může dojít jen za souhlasu stran smlouvy.⁶⁰

Význam dědické smlouvy je dále posílen zákonodárcem stanoveným požadavkem na to, aby byla pořízena ve formě veřejné listiny (§ 1582 odst. 2 o. z.). Tím, že je jako veřejná listina podepsána jednajícími osobami, stává se vůči každému plným důkazem o projevené vůli (§ 567, 568 odst. 2 o. z.). Lze tak souhlasit s názorem autora odborného článku, že pojem „plný důkaz“ bude v budoucnu vyložen jako přenos důkazního břemene dědice oprávněného ze smlouvy na toho, kdo proti ní brojí.⁶¹

Nelze ani opomenout, že ten, kdo je účasten na dědické smlouvě, musí být způsobilý pořídit o ní (plná svéprávnost) a současně se smluvně zavazovat. To je dáno její smíšenou povahou, kdy v sobě zahrnuje jak prvky závěti, tak prosté smlouvy. Musí být uzavřena jen osobně (jako závěť), nikoliv v zastoupení. Limitující pro uzavření dědické smlouvy je zákonodárcem vyjádřená vůle, aby jejím předmětem byly pouze 3/4 pozůstalosti a jedna byla ponechána pro povolání dědiců či odkazovníků mimo dědickou smlouvu (§ 1585 o. z.).⁶²

Kriticky se staví k právní úpravě dědické smlouvy v platném občanském zákoníku nikoliv nevýznamná část odborné veřejnosti. Předmětem kritiky jednoho z jejích autorů je například převzetí odlišných koncepcí dědické smlouvy z výše zmíněné úpravy švýcarské a částečně i z úpravy rakouské (obecný zákoník občanský z roku 1811⁶³, dále jen „obecný zákoník občanský z roku 1811“ nebo „ABGB“). Autor tvrdí, že dotčené právní úpravy nebyly věrně přeloženy a bez znalosti originálu jsou jen obtížně uchopitelné a bez potřebného kontextu. To dle něj vede k právní nejistotě při praktickém použití dědické smlouvy. Autor článku se zejména pozastavuje nad tím, že byla z ABGB přejata omezení pořídit dědickou smlouvou pouze o 3/4 pozůstalosti, neboť se tím stává dědická smlouva v praxi neatraktivní. O tom svědčí i její omezené použití v Rakousku, kde přitom existuje více jak dvě stě let. Autor přitom neočekává, že by tomu bylo v českém prostředí jinak.⁶⁴

⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1582 až 1585, s. 393–394.

⁶¹ ŠEŠINA, Martin, 2012, *op. cit.* v pozn. 50, s. 3–8.

⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1582 až 1585, s. 393–394.

⁶³ Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský.

⁶⁴ KLEIN, Šimon. Quo vadis, dědická smlouvo. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2017, roč. 23, č. 3, s. 14–17.

O obtížném použití dědické smlouvy v praxi svědčí i jiný odborný článek. V něm autorka vyzdvihuje důvody obnovení tohoto právního institutu a vítá jeho význam spočívající ve vyjádření základních zásad dědického práva. Konkrétně uvádí zásadu autonomie vůle a svobody zůstavitele při volbě způsobu uspořádání svých majetkových poměrů po své smrti. Poukazuje ale na potřebu dát prostor také principu právní jistoty. To však dědická smlouva z důvodu problematických ustanovení § 1585 odst. 1 a 1588 odst. 1 o. z. neskýtá. K tomu konstatuje, že se na výkladu těchto právních ustanovení nedohodnou ani odborníci. Má za to, že je třeba platnou právní úpravu buď napravit rekonstrukcí, nebo vyčkat na posouzení odborné praxe soudní judikaturou.⁶⁵

Autorka této práce si ve shodě s posledním uvedeným odborným názorem dovoluje vyjádřit přesvědčení, že i kdyby nedošlo k upřesnění stávající právní úpravy, bude v blízké budoucnosti aplikační praxe korigována rozhodnutím soudů. Lze si tak jen přát, aby se tento nově navrátilší a významný dědický titul stal přínosnou a hojně užívanou součástí dědického práva. Soudní výklad dědické smlouvy ovšem nebyl ke dni zpracování této práce zatím dostupný.

2.2. Pořizovací způsobilost

Podle odborného komentáře k ustanovení § 1525 až 1528 o. z. pojímá právní úprava občanského zákoníku pořizovací způsobilost širěji oproti úpravě předchozí jakož i širěji, než je dáno obecnými ustanoveními o způsobilosti k právním jednáním. Dopadá přitom na všechna pořízení, kterými zůstavitel vyjevuje svou vůli, jak mají být uspořádány jeho poměry majetkové povahy po jeho úmrtí. Tedy jak na závěť, dědickou smlouvu či dovětek podle § 1491 o. z., tak například i na zřeknutí se dědického práva dle § 1484 o. z. a dalších.⁶⁶

Nově totiž zákon zakotvuje pořizovací způsobilost i pro osoby nesvéprávné, byť jen v rozsahu daném ustanoveními § 1526 a 1527 o. z. Vzhledem k tomu, že podle občanského zákoníku již nelze osobu zbavit svéprávnosti zcela (oproti předchozí právní úpravě v ustanovení § 10 odst. 1 obč. zák. z roku 1964), ale jen ji omezit, promítá se tato nová právní úprava i do pořizovací způsobilosti či jinak řečeno pořizovací svéprávnosti.⁶⁷

Pořizovací způsobilost je tak určena mírou omezení svéprávnosti dané osoby, jež je vymezena v rozhodnutí soudu. Obecně platí, že pořizovací způsobilost nastává dosažením

⁶⁵ KOVÁŘOVÁ, Lucie. Kdy a jak pořídit pro případ smrti dědickou smlouvou? *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2020, roč. 26, č. 2, s. 19–22.

⁶⁶ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 728 s. ISBN 978-80-7478-579-5, s. 117.

⁶⁷ *Ibid.*, s. 117.

18. roku života osoby plně způsobilé k právním úkonům. Pořizovatelé nespěprávní mohou činit právní jednání pro případ smrti jen v takovém rozsahu, jak jim umožňuje zákon v ustanovení § 1526 až 1528 o. z.⁶⁸

Před dovršením věku 18 let (zletilostí) lze nabýt plnou svéprávnost jejím přiznáním soudem (§ 37 o. z.) a uzavřením manželství, a to rovněž s přivolením soudu (§ 672 o. z.). I v tomto ohledu se úprava občanského zákoníku liší od předchozí právní úpravy občanského zákoníku z roku 1964. Ten totiž umožňoval dosažení úplné způsobilosti k právním úkonům jen uzavřením manželství.^{69 70}

Plně svéprávní nezletilí mohou činit všechna pořízení s výjimkou dědické smlouvy. U ní zákon normuje požadavek, aby ji uzavíral plně svéprávný zletilý zůstavitel, a pokud je jeho svéprávnost omezena, musí se tak dít se souhlasem opatrovníka.⁷¹

Zásada nabývání způsobilosti k „... právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku“⁷² je však u tak závažného aktu, jakým je pořízení pro případ smrti, omezena. Zákonodárce totiž požaduje takový stupeň rozumové a volní vyspělosti osob ve věku alespoň 15 let. Kromě toho požaduje, aby takový nezletilý, byť bez souhlasu zákonného zástupce, pořizoval pouze formou veřejné listiny, tedy v podobě notářského zápisu dle § 3026 odst. 2 o. z.⁷³

I v tomto ohledu se tak projevuje význam veřejné listiny. Aktuální rozhodnutí Nejvyššího soudu její význam připomíná, když poukazuje na zásadní rozdíl mezi závětí pořízenou cestou soukromé listiny a závětí pořízenou v podobě listiny veřejné (nevylučuje ani jiná právní jednání pro případ smrti). I když se soud v projednávané věci zabýval hlavně otázkou, kdo nese důkazní břemeno v případě, že dědic ze zákona zpochybní pravost závěti pořízené zůstavitelem ve formě soukromé listiny, je z odůvodnění rozhodnutí soudu zřejmý jeho závěr: „I při posuzování pravosti závěti (ve formě soukromé listiny) je nutno aplikovat obecné ustanovení § 565 ObčZ, podle kterého platí, že pravost takové závěti musí prokazovat ten, kdo se jí dovolává, tedy závětní dědic.“⁷⁴ Jde o odchylku od dosavadní judikatury aplikované do 31. 12. 2013, dle níž byl k žalobě dle § 170 odst. 1 z. ř. s. odkázán ten, kdo závěť napadal.⁷⁵

⁶⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2014, *op. cit.* v pozn. 66, s. 117.

⁶⁹ Ust. § 8 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁷⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 146.

⁷¹ Ust. § 1584 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷² Ust. § 31 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁷³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 146.

⁷⁴ MUZIKÁŘ, Martin. Rozhodnutí NS 24 Cdo 2592/2021 aneb k významu veřejné listiny. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2022, roč. 28, č. 2, s. 2–4. (ve spojení s rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021)

⁷⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4723/2017.

Z publikací odborné veřejnosti k pojmu „veřejná listina“ vyplývá její jedinečnost, spočívající v důvěře veřejnosti v její pravost a správnost. A pokud je pořízena notářským zápisem, je tato důvěra podpořena jejím uložením ve sbírce notářských zápisů do doby, kdy vyjde najevo potřeba uplatnit ji v řízení o pozůstalosti. Výjimečná důkazní síla veřejné listiny oproti listině soukromé vyplývá i z obecného ustanovení § 568 odst. 1 o. z., který charakterizuje takovou listinu jako plný důkaz (o původu, době pořízení, stvrzení skutečností, které se před pořizovatelem udály) do doby prokázání opaku.⁷⁶

O významu této (veřejné) formy pořízení pro případ smrti svědčí i v praxi časté zpochybnění pravosti závěti, která byla sepsána „pouze“ jako soukromá listina, a jde též o jedno z posledních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Ten na podkladě již nyní platné právní úpravy občanského zákoníku uzavřel, že pokud bude zpochybněna pravost závěti pořízené nikoliv ve formě veřejné listiny, bude k podání žaloby odkázán ten, v jehož prospěch byla závěť pořízena, na něm bude ležet důkazní břemeno.⁷⁷

Z uvedeného je patrné, jakými pohnutkami byl zákonodárce veden, když podmínil platnost závěti plně nesvéprávného zůstavitele ve věku 15 až 18 let jejím sepsáním pouze ve formě veřejné listiny. Tím je totiž zabezpečeno, že sepisovatel závěti ověří, zda je takový zůstavitel dostatečně zralý, aby mohl tak významné právní jednání učinit. Tomu ostatně napovídá i ustanovení § 1538 o. z., které zapisovateli ukládá povinnost hodnověrně uvést, že je zůstavitel schopen projevit svou poslední vůli s rozmyslem, vážně a bez nátlaku.⁷⁸

Druhou výjimkou z pravidla, že pořizovat mohou jen plně svéprávní, je osoba, která je rozhodnutím soudu výslovně omezena v pořizování pro případ smrti tak, že může pořizovat pouze ve formě veřejné listiny (§ 1528 odst. 1 o. z.). V praxi není neobvyklé, že se ovšem taková osoba uzdraví a je schopna svou vůli v tomto směru vyjavit (např. osoba soudem omezená v pořizovací způsobilosti z důvodu dlouhodobého kómatu, která se z něj probudí). Za takového stavu danou osobu zákon nadále ve formě posledního pořízení nijak neomezuje a může je činit i v jiných zákonem předpokládaných formách. Rozhodným je tak skutečný zdravotní stav této osoby v době pořízení, aniž by bylo třeba předchozí rozhodnutí soudu o obnově svéprávnosti či změny rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti (v rozsahu (ne)pořizovací způsobilosti zůstavitele). Závěť je však považována za neplatnou, dokud závětní dědic tvrdící její platnost tuto platnost také neprokáže. Je na něm, aby prokázal, že byl zůstavitel natolik zdravý, že mohl platně rozhodovat o pořízení. Jinak tomu je, pokud zůstavitel zatím nebyl omezen rozhodnutím

⁷⁶ KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 20, č. 4, s. 3–6.

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 5. 2022, sp. zn. 24 Cdo 49/2022.

⁷⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2014, *op. cit.* v pozn. 66, s. 118.

soudu ve svéprávnosti ohledně pořízení pro případ smrti a učinil poslední pořízení, avšak následně byl rozhodnutím soudu v tomto rozsahu omezen.⁷⁹

Že se nejednalo o nic neobvyklého, vyplývá již z prvorepublikové judikatury. Podle ní platilo poslední pořízení zůstavitele stíženého duševní chorobou, ale nezbaveného svéprávnosti, nebylo-li možné vyloučit, že při jejím pořízení jednal ve světlém okamžiku.⁸⁰

K výše uvedenému je třeba dodat, že občanský zákoník řešení takové situace v části, kde se zabývá pořizovací nezpůsobilostí (§ 1525 až 1528 o. z.), nenabízí. Bylo by tak třeba postupovat podle obecných ustanovení o neplatnosti právních jednání a o svéprávnosti osoby zůstavitele. Jednalo by se tak o závěť platnou, dokud by nebyl prokázán opak, přičemž důkazní břemeno by nesl ten, kdo by neplatnost takového pořízení uplatňoval.⁸¹

Podle judikatury je základním důkazem v řízení o posouzení, zda zemřelý právně jednal ve stavu duševní poruchy či nikoliv, znalecký posudek.⁸² Důsledkem jeho nezpracování je nedostatek zjištění skutkových okolností, ledaže by soud sám zjistil skutkový stav bez pochybností.⁸³

Zvláštní úpravu pak zvolil zákonodárce v ustanovení § 1528 odst. 2 o. z. Člověk, který byl ve svéprávnosti omezen z důvodu chorobné závislosti na užívání zde uvedených látek (alkohol, psychotropní látky, jedy) nebo vážně ke hraní v podobě závažné duševní poruchy, může sice platně pořídit v rozsahu svého omezení v jakékoliv zákonem stanovené formě, ale jen ohledně jedné poloviny pozůstalosti. Takový zůstavitel není tedy omezen ve formě pořízení, ale v jeho rozsahu. Zbývající část jeho pozůstalosti náleží dědicům ze zákona. Ti jsou rovněž jedinými osobami, které se mohou dovolávat neplatnosti takového jednání v případě, že by zůstavitel tento rozsah překročil. Výše uvedené však neplatí, pokud zůstavitel nezanechal zákonné dědice a dědil by stát. V takovém případě může zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti.⁸⁴

Podle důvodové zprávy je daná právní úprava vedena snahou chránit práva zákonných dědiců. Pokud tito nejsou a není třeba jim ochranu poskytovat, zůstavitel není ve svém pořízení omezen. S ohledem na to, že byl občanským zákoníkem okruh dědiců ze zákona rozšířen, lze logicky očekávat, že se v praxi tento postup spíše neuplatní.⁸⁵

⁷⁹ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2. vyd. Praha: Grada, 2017, 160 s. ISBN 978-80-271-0432-1, s. 54–55.

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 4. 1936, Rv I. 1622/34 (Vážný 15110/1936).

⁸¹ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 55.

⁸² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1560/2011.

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. 30 Cdo 1181/2016.

⁸⁴ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 55.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 55.

2.3. Omyl a výklad závěti

Při výkladu závěti jako právního jednání jedné osoby je třeba předně vyjít z obecných ustanovení o právních jednáních (§ 574 o. z.). Nelze však pominout zvláštní právní úpravu dědického práva zabývající se řešením otázek platnosti tohoto zvláštního typu právního jednání (závěti) a jeho výkladu. Mezi ně náleží i zvláštní právní úprava o následcích omylu zůstavitele v tomto druhu porřízení pro případ smrti. I zde platí, že je (ne)platnost závěti uvažována z pohledu zůstavitele, který ji pořídil, nikoliv z hlediska dědice (odkazovníka), v jehož prospěch byla zamýšlena. O podstatný omyl zůstavitele se jedná tehdy, pokud by zůstavitel o pozůstalosti či její části nepořídil tak, jak učinil. Nerozhodným pro závěr o existenci podstatného omylu proto je, jaká osoba omyl vyvolala nebo zda byl podstatný omyl vyvolán výhradně jednáním zůstavitele.⁸⁶

Obecně právní úprava omylu v právním jednání nepostačuje nárokům dědického práva. Proto zákonodárce zakotvil úpravu zvláštní, která má před obecnou přednost. K výkladu závěti je třeba přistupovat s ohledem na základní zásady dědického práva, zejména zásady závaznosti vůle zůstavitele. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR vyplývá, že i když poslední porřízení nemá pro jeho platnost potřebné formální náležitosti, mohou dotčené osoby ujednat jeho platnost tím, že poslední porřízení uznají.⁸⁷

Výše zmíněná zásada dědického práva se promítá do celé úpravy dědického práva a má přednost i před výkladovými postupy/pravidly v oblasti dědického práva např. stran závaznosti vůle zůstavitele dle § 1494 odst. 2 o. z. Z něj vyplývá povinnost výkladu slov užitých v závěti dle jejich obecného smyslu, leda by bylo prokázáno, že pro zůstavitele měla určitá slova specifický význam. K uvedenému je třeba připomenout, že realizace zásady dědického práva požadující při výkladu závěti maximální přiblížení se vůli jejího pořizovatele se neomezuje pouze na závěť, ale i na ostatní právní jednání pro případ smrti jako např. příkaz k započtení na dědický podíl dle § 1663 o. z.⁸⁸ Touto problematikou se zabýval Nejvyšší soud, když k otázce určení dědice uvedl, že není nutné, aby byl výslovně označen, ale musí být ze závěti patrna konkrétní osoba, jíž má připadnout majetek, o němž bylo porřízeno.⁸⁹

Další zvláštní výkladové pravidlo se zabývá početní chybou zůstavitele v závěti. Zákon pro takový případ normuje, aby bylo dělení provedeno s ohledem na nejlepší vůli zůstavitele⁹⁰.

⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1529 až 1531, s. 381.

⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 12. 1926, R I 1005/26 (Vážný č. 6576/26).

⁸⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 64–65.

⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002.

⁹⁰ Ust. § 1502 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Naplnuje tak vyjádření Emila Svobody, dle něhož je v případě posledního pořízení přirozené s ohledem na naplnění vůle zůstavitele řídit se především skutečnou myšlenkou zůstavitele než doslovným vyjádřením v pořízení⁹¹.

Obdobně lze nalézt zvláštní výkladový postup v ustanovení § 1503, který se zabývá dědickou posloupností a povoláním za dědice skupiny osob či omezením dědických podílů a jejich přechodem na dědice, jak je upraveno v § 1506, 1509, 1510 o. z. a jiných.⁹²

Pomocným vodítkem může rovněž být využití práva zůstavitele, aby pro budoucí výklad své závěti poukázal na jiný dokument, tzv. mystický testament. Z ustanovení § 1495 o. z. věty první vyplývá, že pokud takový dokument splňuje náležitosti závěti, vyvolá stejný následek jako závěť samotná. Zákon blíže nespecifikuje, o jaké náležitosti závěti se jedná, a dosavadní judikatura zatím tuto otázku neřešila. Za tohoto stavu lze uvažovat shodně se smyslem ustanovení § 1495 o. z. právní závěry Filipa Plašila, podle kterých mystický testament (*relatum*) nemusí splňovat všechny obsahové náležitosti jinak požadované pro platnost závěti, ale postačí naplnění náležitostí závěti z hlediska formy. Jestliže by na *relatum* byly kladeny stejné nároky na obsahové náležitosti, jak je tomu u závěti, postrádalo by ustanovení § 1495 o. z. smysl a bylo by na místě zvažovat použití § 1576 o. z. týkající se kolize více závětí. Proto je ostatně nutné, aby závěť zahrnovala výslovný odkaz na *relatum*, v opačném případě by se totiž jednalo o samostatná pořízení pro případ smrti.⁹³

Nemá-li závěť odkazovaná listina náležitosti závěti, bude právě tím výkladovým vodítkem (v užším smyslu slova) pro objasnění vůle pořizovatele závěti, jak je zřejmé z ustanovení § 1495 věty druhé o. z. Takovým dokumentem často bývá např. nákres rozdělení pozemků podle představ zůstavitele či deník zůstavitele.⁹⁴

Problematikou výkladu obsahu závěti se aktuálně zabýval Nejvyšší soud. Z jeho rozhodnutí vyplývá, že nastane-li pochybnost o obsahu závěti pro její neurčitost či nesrozumitelnost např. z hlediska označení dědiců či výše jejich podílů, je zapotřebí odstranit takové pochyby výkladem, při němž kromě samotného textu znění dokumentu budou vzaty v úvahu veškeré okolnosti, při kterých byl daný projev vůle učiněn, pokud odkrývají obsah pravé vůle zůstavitele. Nutno zdůraznit, že takový výklad však nesmí vést k nahrazení či doplnění vůle i v případě, že takový záměr zůstavitel měl, ale zcela zřejmě takto svou vůli neprojevil. Ze skutkových okolností judikované věci vyplývá, že zůstavitel pořídil závěť pro případ smrti ve prospěch svého vnuka tak, že vymezil konkrétní majetek (nemovitost). Nevzal

⁹¹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. 2. vyd. Praha: Vesmír, 1926, s. 27.

⁹² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 64–65.

⁹³ PLAŠIL, Filip. *Mystický testament v českém právu. Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 24, č. 3, s. 4–10.

⁹⁴ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 65.

však v úvahu, že vlastní daný majetek ve společném jmění s manželkou, u které dal najevo, že si nepřeje, aby po jeho smrti nějaké nemovitosti vlastnila. Jiné určení věcí pro vnuka v případě, že manželce podíl na nemovitosti zůstane, neučinil. Poté, kdy bylo následně po jeho smrti provedeno vypořádání SJM manželů ke dni úmrtí pořizovatele závěti a manželce skutečně zůstala polovina nemovitosti, domáhal se závětní dědic (vnuk) po pozůstalé manželce kompenzace jiným majetkem, resp. podílem na majetku pozůstalosti. Nejvyšší soud k tomu uzavřel, že takový požadavek vnuka nemá oporu v závěti, neboť za situace, kdy není v závěti přímo uvedeno „náhradní řešení“, bylo by jeho nahrazení výkladem podle § 1494 odst. 2 o. z. nahrazením vůle pořizovatele závěti výslovně neprojevené.⁹⁵

Zvláštní právní úprava dědického práva se projevuje i v ustanoveních upravujících následky omylu zůstavitele při pořízení závěti. Obecně lze na omyl zůstavitele nahlížet jako na nesoulad závěti projevené vůle se skutečností. V obecné rovině je třeba rovněž připomenout, že také při výkladu závěti stížené omylem zůstavitele není rozhodné, kdo omyl vyvolal, či dokonce zda se tak stalo samotným zůstavitelem. Přitom je třeba vždy na platnost závěti nahlížet z pohledu zůstavitele, nikoliv jejího adresáta. Rozhodným tedy je, kdy nikým nezaviněný omyl nastal.⁹⁶

Běžné chyby v závěti nemají za následek neplatnost závěti nebo její části. Tak je tomu například tehdy, za předpokladu, že zůstavitel nepřesně popíše osobu nebo věc, o nichž v závěti pojednává (§ 1530 odst. 2 o. z.), pokud lze takové zmýlení jednoduše objasnit. Děje se tak typicky prostřednictvím listiny, na níž zůstavitel v závěti odkázal (§ 1495 o. z.), nebo za pomoci dědiců, kteří následně v dědickém řízení objasní, jakou osobu zůstavitel přezdívkou oslovoval nebo jaké domácké pojmenování bylo vžito pro automobil, jenž je předmětem dědění. Snadno vyložitelný je i omyl zůstavitele, který pod vlivem předchozí právní úpravy dědického práva (občanský zákoník z roku 1964) pořídil závěti o stavbě, aniž by vzal v úvahu platnou právní úpravu. Podle ní platí zásada *superficies solo cedit*, měl by tedy správně označit jako předmět dědění pozemek, na němž se stavba nachází (s výjimkami dle § 3055 o. z.).⁹⁷

Zmíněná zásada se promítla v judikatuře prvorepublikového Nejvyššího soudu Československé republiky, z níž vyplývá, že lze nedostatek formálních náležitostí platnosti napravit uznáním zúčastněnými. Ze skutkového stavu je zřejmé, že si dědici byli vědomi neplatnosti písemné závěti pro nedostatek formy. Přesto žádali, aby se formální vady nezohledňovaly, k závěti projevené vůli bylo přihlíženo a byla takto projednávána. Podle závěrů

⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 7. 2021, sp. zn. 24 Cdo 750/2021.

⁹⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 152–153.

⁹⁷ *Ibid.*, s. 154.

soudu v tomto dědickém řízení, pokud si jsou dědici formálních vad vědomi, žádají, aby byla vykonána vůle zůstavitele, a není to v rozporu s veřejnými zájmy, je možné i formálně neplatné pořízení v dědickém řízení projednat.⁹⁸

Ustanovení § 1529 a 1530 o. z. stanovují, kdy je omyl podstatný a co je jeho následkem. Přitom platí, že závěť dotčená podstatným omylem nemusí být neplatná celá, omyl může zneplatnit i jen její část (§ 1529 o. z.). Uvedené je souladné s obecným ustanovením § 576 o. z., z něhož vyplývá základní zásada úpravy platnosti právních úkonů, a sice to, že pokud je neplatností zasažena jen část právního jednání, bez které může ostatní obsah obstát, vztahuje se neplatnost jen na tuto část.⁹⁹

Omyl u osoby se nejčastěji stává uvedením nesprávného jména a příjmení, kdy závětí zůstavitel stanoví dědicem někoho, koho za dědice pojmut nechtěl. Příkladem je i situace, kdy je zůstavitel přesvědčen o dobrých vlastnostech dané osoby a ustanoví ji dědicem, ačkoli daná osoba tyto vlastnosti nemá. U věci může dojít například k chybě v označení parcelního čísla nemovitosti oproti pozemku, o němž hodlal zůstavitel pořídit. Zůstavitel se v závěti může dopustit také omylu v podstatné vlastnosti věci, kdy závětí přenechá dědici (odkazovníku) kopii obrazu, ačkoli je obraz hodnotným originálem, o němž by uvážil závětí jinak. U podílu dochází k omylu zůstavitele například také v důsledku jeho neznalosti zákonné dědické posloupnosti, kdy při pořízení závěti má za to, že manželka dědí v rozsahu 1/2 (jak ale zákon nestanoví), pročež na pozůstalé děti pamatuje druhou polovinou. Při znalosti právní úpravy, že v dané dědické třídě dědí každý stejným dílem, by však svou vůli projevil jinak.¹⁰⁰

Neplatnosti závěti (či její části) se v důsledku podstatného omylu musí dědic dovolat (§ 586 o. z.). Jedná se tedy o neplatnost relativní. Judikatura hovoří o tzv. zájmu dědice s nejlepším dědickým právem (§ 1690 o. z.), který nese důkazní břemeno podstatný omyl prokázat, jinak se považuje závěť za platnou. Aktuální judikatura Nejvyššího soudu považuje v případě, že bude zpochybněna pravost závěti sepsané jako soukromé listiny jiným z účastníků dědického řízení, za nejslabší stranu toho z účastníků dědického řízení, jemuž je zpochybněná závěť na prospěch. Ten bude soudním komisařem odkázán k podání žaloby o určení dědického práva a bude nositelem důkazního břemene v tomto řízení.¹⁰¹

Ustanovení § 1531 o. z. se zabývá omylem zůstavitele spočívajícím v jeho mylné pohnutce. Pohnutkou se rozumí niterné přesvědčení zůstavitele o osobě, kterou chce povolat za dědice. Pokud se ve své pohnutce zůstavitel zmýlil, je třeba i v tomto ohledu, aby měl jeho

⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 12. 1926, R I 1005/26 (Vážný 6576/26).

⁹⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 152–153.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 154.

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 5. 2022, sp. zn. 24 Cdo 49/2022.

omyl povahu podstatného omylu. Pohnutka bude mít povahu podstatného omylu tehdy, pokud bude spočívat v tak závažné skutečnosti, se kterou zákonodárce spojuje neplatnost závěti (či její části). To je skutečnosti, při jejíž neexistenci by zůstavitel pořídil jinak. Z citovaného ustanovení je rovněž zřejmé, že mylná pohnutka musí být patrná přímo ze závěti, eventuálně z listiny závěť vykládající. O mylnou pohnutku se jedná například, pokud zůstavitel ustanoví dědicem osobu mimo zákonnou dědickou posloupnost, neboť je mylně přesvědčen, že nemá dědice, a tuto svou mylnou v závěti výslovně uvede. Pokud ale následně vyjde najevo, že dědice ze zákona měl, bude jeho závěť neplatná a dědění se bude řídit zákonnou dědickou posloupností.¹⁰² Prvorepubliková soudní judikatura k tomu uvedla: „*Mylná pohnutka má vliv na platnost právního jednání, byla-li pohnutkou pro vůli rozhodnout.*“¹⁰³

¹⁰² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 155.

¹⁰³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 10. 1926, Rv I 1487/26 (Vážný 6368/1926).

3. Forma závěti

3.1. Závěť ve formě soukromé listiny

Význam právního jednání, jímž je pořízení závěti, je povýšen skutečností, že jeho důsledky vyvstanou až úmrtím zůstavitele. Proto zákon požaduje, aby o takto zásadním právním jednání bylo pořizováno písemně, ovšem vyjma závětí privilegovaných (s úlevami). Právní úprava občanského zákoníku (v ustanovení § 1532 až 1541 o. z.) rozlišuje závěť pořízenou ve formě soukromé listiny a ve formě veřejné listiny (§ 3026 odst. 2 o. z.). Pod závěť soukromou listinou se řadí jednak závěť, kterou zůstavitel sepsal vlastní rukou, ale také závěť opatřená zůstavitelem jinak než vlastnoručně (§ 563, 1535 až 1536 odst. 2 o. z.).¹⁰⁴

3.1.1. Závěť holografní

Prvně zákonodárce pojednává o závěti sepsané vlastní rukou zůstavitele, tedy o závěti holografní. Holografní závěť musí být v celém rozsahu (celý text) sepsána zůstavitelem vlastnoručně, bez pomoci jiné osoby a opatřena vlastním podpisem. Tento způsob posledního pořízení se jeví nejjednodušší, nejrychlejší, nejdostupnější a použitelný pokaždé, kdy zákon výslovně nepožaduje jinou formu. Problematickým se ale v tom ohledu jeví, že se zůstavitel může dopustit nepřesného vyjádření a jeho skutečná vůle tak nevyjde najevo, zůstane zatajena.¹⁰⁵

Pro úplnost je třeba uvést, že zákon nepožaduje výslovné označení listiny jako „závěti“ (nadpis), ale připouští i takový styl jejího sepsání, jako je forma dopisu blízkým apod.¹⁰⁶

Podle názoru odborné veřejnosti nelze písemnou závěť sepsat elektronicky nebo za použití jiných technických prostředků (například na PC), ledaže by byla vytištěna nebo uložena na paměťové kartě apod. a splňovala náležitosti pro závěť nesepsanou vlastnoručně, tedy závěť alografní. Obecné pravidlo vyjádřené v § 562 o. z., které pojí s písemnou formou právního jednání i jeho zachycení zmíněnými technickými prostředky a označením jednajícího, se tak nepoužije.¹⁰⁷

Stále platná judikatura k tomu v právní větě uvádí: „*Jestliže je dědické právo založeno na závěti zůstavitele, nelze se v řízení o dědictví obejít bez originálu závěti, popř. jejího opisu ověřeného tím, kdo má podle příslušných právních předpisů originál v evidenci, a musí jít*

¹⁰⁴ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 76.

¹⁰⁵ *Ibid.*, s. 76–77.

¹⁰⁶ *Ibid.*, s. 76.

¹⁰⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 156–157.

*samozejmě o kompletní text závěti. Jen z kontextu celé závěti lze vycházet při posuzování její určitosti, a tím i platnosti.*¹⁰⁸

Vzhledem k tomu, že ustanovení § 1533 o. z. odpovídá svou podstatou ustanovení § 476a obč. zák. z roku 1964, není důvod nevycházet při posouzení platnosti holografní závěti z dobové judikatury k tomuto zákonnému ustanovení. Z ní vyplývá, že holografní závěť může být porížena i nedominantní rukou zůstavitele.¹⁰⁹

Obecně k podpisu holografní závěti platí, že musí být zůstavitelem podepsána v souladu s ustanovením § 561 o. z. Tato povinnost je splněna, pokud je k ní připojen zůstavitelův obvyklý (pravidelný) podpis. Zůstavitel by se tedy měl vyhnout podpisu například v podobě tiskacího písma nebo písma krasopisného, pokud se tak obvykle nepodepisuje. Je pravdou, že to ale neplatnost závěti nezpůsobuje, stejně jako ji nezpůsobuje nečitelnost jeho podpisu. Uvedení podpisu je důležité i pro možné budoucí posouzení jeho pravosti, obvykle porovnáním s písemnostmi ze života zůstavitele cestou znaleckého posudku z oboru písmoznalectví.¹¹⁰

K tomu lze připomenout judikaturu Nejvyššího soudu, z níž vyplývá potřeba dostatku srovnávacího materiálu pro znalecké zkoumání. Jinak bude moci znalec učinit závěr pouze na úrovni určitého stupně pravděpodobnosti, nikoli závěr hraničící s jistotou.¹¹¹

Zákon výslovně stanoví požadavek vlastního podpisu (§ 1533 o. z.), tedy vylučuje použití mechanických (např. razítko) nebo elektronických pomůcek.

Podle soudní judikatury z doby mezi světovými válkami postačovalo, pokud zůstavitel závěť podepsal křestním jménem, i když byla dále uvedena ještě další slova.¹¹² Později to pak bylo dobovou judikaturou upřesněno v tom smyslu, že uvedené platí, pokud jsou vyloučeny pochyby o pořizovateli. Pokud byl zůstavitel nemocen, a nebyl proto schopen uvést příjmení celé, postačovalo, pokud ke křestnímu jménu připojil alespoň jeho první písmeno.¹¹³

Pozdější judikatura Nejvyššího soudu za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 dovodila naplnění požadavku podpisu závěti tak, že dostačuje podpis alespoň příjmením zůstavitele, pokud o jeho totožnosti nejsou důvodné pochybnosti.¹¹⁴

Následně pak Nejvyšší soud výslovně uvádí, že podpisem zůstavitele dle § 476a obč. zák. z roku 1964 není text, ve kterém není uvedeno ani jméno ani příjmení zůstavitele.¹¹⁵ Přisvědčil

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4234/2016.

¹⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001.

¹¹⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 159.

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4723/2017.

¹¹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 11. 1926, Rv II 161/26 (Vážný 6437/1926).

¹¹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 1. 6. 1929, Rv II 572/28 (Vážný 9010/29).

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. 1. 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82 (R 51/1984).

¹¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.

tak judikatuře obecného zákoníku občanského z roku 1811 a za splnění náležitosti podpisu závěti nepovažoval uvedení slov „tvá matka“.

Vzhledem k tomu, že zákon v § 1534 o. z. ani jinde výslovně nehovoří o umístění podpisu na závěti, lze úspěšně vyjít z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, z níž vyplývá, že má svůj podpis zůstavitel učinit na jejím konci, neboť tím obsah této listiny završuje.¹¹⁶ Tento závěr považuje za relevantní i Ústavní soud, který shledal takovou argumentaci Nejvyššího soudu za zcela logickou a odpovídající povaze právního institutu závěti jako tradičního a po staletí používaného právního institutu.¹¹⁷ Tomuto právnímu posouzení přisvědčuje i autorka této práce.

Naproti tomu není podstatnou náležitostí závěti datum jejího pořízení. Absence data na závěti proto nezpůsobuje její neplatnost (s výjimkou naplnění podmínek ustanovení § 1494 odst. 1 o. z.). Přesto je uvedení data na závěti nanejvýš žádoucí, nejlépe i s uvedením času jejího pořízení pro případ, že by zůstavitel ve stejný den napsal závěť jinou, třeba i zásadně obsahově odlišnou.¹¹⁸ Na to pamatoval již obecný zákoník občanský z roku 1811, který uvádí: „... Připojení dne, roku a místa, kde byla poslední vůle zřízena, není sice nutno, ale je radno pro zamezení sporů.“¹¹⁹ V tomto ohledu je tedy stejně aktuální závěr Nejvyššího soudu, podle kterého datum závěti určuje, kdy ji zůstavitel podepsal, čímž umožňuje rozlišit mezi jeho závěti dřívější a pozdější, a tedy případné zrušení závěti původní.¹²⁰

Nejčastěji bude holografní závěť zaznamenána na listech papíru, tedy listině upravené v ustanovení § 565 až 569 o. z. Občanský zákoník připouští, aby jako podklad pro záznam holografní závěti sloužil i jiný nosič, pokud z něj bude možné potvrdit existenci takového projevu vůle a najisto určit jeho obsah¹²¹.

Jako kuriózní se v této souvislosti jeví případ závěti, pořízené zůstavitelem na blatníku jeho traktoru.

Stalo se tak v 50. letech minulého století v kanadské provincii Saskatchewan. Tamní farmář C. G. Harris se při polních pracích nešťastnou náhodou ocitl zaklíněn pod kolem svého traktoru, přesněji mezi traktorem a přídatným zařízením k obracení půdy. Traktor se na něj zřejmě při práci převrátil a přimáčkl ho k zemi. Zranění muselo být velmi bolestivé, neboť kovové trny kola poranily nejen Harrisovy nohy, ale také jeho tělo. Silně krvácel a v době, kdy ho na poli našla manželka, již byl téměř bez života. Za pomoci sousedů a přátel se pozdě

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 3746/2021. Dále srov. usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 10. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5591/2015.

¹¹⁷ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 28. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 91/17.

¹¹⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 158–159.

¹¹⁹ Ust. § 578 zákona č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský.

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004.

¹²¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1624 s. ISBN 978-80-7598-656-6, s. 1310 ve spojení s § 3026 o. z.

v noci dostal do nemocnice. Po ošetření Harris řekl, že byl celou dobu při vědomí, a dále uvedl, že byl zaklíněn pod strojem asi 12 hodin. O závěti se ale nezmínil pravděpodobně proto, že se domníval, že byl zachráněn a bude žít. Následujícího dne ale zemřel.¹²²

Několik hodin před jeho úmrtím dva sousedé pracovali na poli poblíž místa události, kde k nehodě došlo. Prohlíželi si i traktor, který Harrise poranil. Přitom zjistili, že je na jeho levém blatníku vyryt text závěti. Poté, co se dozvěděli o Harrisově smrti, převezli traktor na Harrisův statek, kde si vyrytou závěť po pohřbu prohlédla manželka zesnulého. Následně byl demontovaný blatník předán místnímu právníkovi W. S. Elliottovi, který opatřil řadu místopřísežných prohlášení a nechal pořídit fotografie blatníku. Ve svém konání byl veden obdobným případem¹²³ z Anglie, kdy byla pořízena závěť na vaječné skořápce, tedy rovněž na nestandardním povrchu. Činil proto kroky, které by zpochybnění závěti zabránily.¹²⁴

Podle tehdy platného práva v Saskatchewanu (§ 6 odst. 2 zákona o závětech – The Wills Act¹²⁵, dále jen „zákon o závětech“) postačovalo k platnosti holografní závěti, aby ji celou zůstavitel vlastnoručně sepsal a opatřil ji svým podpisem. Za účelem prokázání takového vlastnoručního sepsání závěti zajistil Elliott mimo jiné místopřísežné prohlášení ředitele Harrisovy banky včetně podpisového vzoru zemřelého.¹²⁶

Druhá podmínka platnosti závěti podle práva Saskatchewanu byla rovněž splněna, neboť Harris text vyškrábaný na blatníku svého traktoru završil svým podpisem.¹²⁷

Vzhledem k textu se závěť jevila jako podmíněná, Harris totiž uvedl: „*Pro případ, že bych v této šlamastice zemřel...*“¹²⁸ Elliott se obával, aby soud při striktním výkladu neměl závěť za neúčinnou, neboť Harris zemřel s odstupem nejméně 36 hodin od jejího pořízení. Proto opatřil čestné prohlášení lékaře zemřelého o tom, že jeho úmrtí bylo způsobeno následkem poranění při výše popsané nehodě. Otázka podmíněnosti tak byla vyřešena a soud závěť z tohoto důvodu neúčinnou neshledal. Soud nezpochybnil ani přičetnost zemřelého Harrise a závěť jako platnou přijal. Vše tak zdědila manželka zesnulého B. M. Harrisová.¹²⁹

¹²² ELLWAND, Geoff a kol. An Analysis of Canada's Most Famous Holograph Will: How a Saskatchewan Farmer Scratched His Way into Legal History. *Saskatchewan Law Review* [online]. 2014, roč. 77, č. 1, s. 1–26 [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://canlii.ca/t/t0wk>, překlad vlastní, s. 1–26.

¹²³ Hodson v. Barnes (1926) 43 TLR 71.

¹²⁴ ELLWAND, Geoff a kol., 2014, *op. cit.* v pozn. 122, překlad vlastní, s. 1–26.

¹²⁵ The Wills Act, Chapter 110 of *The Revised Statutes of Saskatchewan*, 1940 (effective February 1, 1941) [online]. Canada, Saskatchewan [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://pubsaskdev.blob.core.windows.net/pubsask-prod/archived/39619/1940-CH-110.pdf>, překlad vlastní, ust. § 6 odst. 2.

¹²⁶ ELLWAND, Geoff a kol., 2014, *op. cit.* v pozn. 122, překlad vlastní, s. 1–26.

¹²⁷ The Wills Act, Chapter 110 of *The Revised Statutes of Saskatchewan*, 1940 (effective February 1, 1941), *op. cit.* v pozn. 125, překlad vlastní, ust. § 8.

¹²⁸ ELLWAND, Geoff a kol., 2014, *op. cit.* v pozn. 122, překlad vlastní, s. 15.

¹²⁹ *Ibid.*, s. 1–26.

Ačkoliv se Harrisova závěť stala významným tématem tisku nejen v Saskatchewanu, ale i v celé Kanadě a na severoamerickém kontinentu, nikdy nebyla předmětem odborných právních publikací. Pro její stručnost a jednoznačnost je však pokládána za významný milník v oblasti holografních závětí.¹³⁰

Podle názoru autorky této práce by Harrisova závěť mohla být přijata i v řízení o pozůstalosti před českými soudy. Také český právní řád totiž klade na holografní závěť stejné podmínky, jako tomu bylo v roce 1948 v Saskatchewanu. Jimi jsou požadavek na vlastnoruční sepsání závěti a opatření aktu podpisem jejího pořizovatele (§ 1533 o. z.). Český právní řád obligatorně nestanoví, na jakém podkladu má být závěť zachycena. Neurčuje tedy, že jí musí být tradiční materiál, typicky list papíru. Naopak připouští, aby při respektování povahy písemnosti mohla být užita i jiná než tato tradiční podoba podkladu (§ 3026 odst. 1 o. z.)¹³¹. Rozhodující je, aby se jednalo o takový podklad holografní závěti, který zachytí opravdovou vůli zůstavitele čitelně, a pokud možno, trvanlivě. Takové nároky kovový blatník traktoru s rukou vyrytým textem závěti podepsaný Harrisem splňuje.

Uvedené je i v souladu s teleologickým výkladem práva, který má přednost před výkladem jazykovým, jak plyne z ustanovení § 2 odst. 1, 2 o. z., tedy nalézání smyslu a účelu normy.¹³²

3.1.2. Závěť alografní

Druhým typem závěti formou soukromé listiny je závěť alografní. Rozlišuje se závěť alografní prostá a alografní závěť speciální. Závěť alografní prostá je závěť, kterou zůstavitel sepsal nikoliv vlastnoručně, ať již byla sepsána samotným zůstavitelem na počítači či psacím stroji, nebo byl nadiktován její obsah jiné osobě.¹³³

Podmínkou platnosti takové závěti ale je, že ji zůstavitel vlastní rukou podepíše a za současné přítomnosti dvou svědků prohlásí, že se jedná o jeho poslední pořízení pro případ smrti (§ 1534 o. z.). Přítomnost svědků při vlastním sepsání závěti tedy není zákonem vyžadována a postačí, pokud oba svědci společně vyslechnou zůstavitelovo prohlášení. Svědci však musejí danou závěť podepsat na stejné listině obsahující závěť spolu se zůstavitelem.¹³⁴ To potvrzuje i recentní judikatura Nejvyššího soudu, která k tomu uzavřela, že absence podpisů svědků

¹³⁰ ELLWAND, Geoff a kol., 2014, *op. cit.* v pozn. 122, překlad vlastní, s. 1–26.

¹³¹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 157.

¹³² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 87/04 (N 75/37 SbNU 63), obdobně rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 155/2018.

¹³³ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 58–59.

¹³⁴ *Ibid.*, s. 58–59.

na listině zachycující alografní závěť činí takové právní jednání absolutně neplatným.¹³⁵ Uvedené potvrdil i nálezn Ústavního soudu¹³⁶.

Zpochybnit alografní závěť lze jen v případě, pokud osoba nárokující si pozůstalost označí konkrétní skutečnosti prolamující věrohodnost svědectví těchto svědků. V širším slova smyslu se touto otázkou zabýval Nejvyšší soud, který řešil (mimo jiné) otázku způsobilosti svědků při pořízení alografní závěti podle § 476b obč. zák. z roku 1964 (obdobné právní úpravy, jako je zakotvena v § 1534 o. z.). Podle skutkového stavu byl pořizovatelem alografní závěti státní občan Spolkové republiky Německo, který tak učinil v hospicu před svědkyněmi, jež zde byly zaměstnány. Závěť sepsanou v češtině a němčině vlastnoručně podepsal za přítomnosti svědkyň, které ale znaly jen český jazyk. V řízení bylo prokázáno, že si svědkyně byly vědomy toho, že jsou účastny jeho poslední vůle. Před těmito svědky si zůstavitel závěť mlčky přečetl, přičemž pohybem hlavy dával průběžně najevo, že s jejím textem souhlasí, a poté česky (byť s německým přízvukem) uvedl, že je to v pořádku. Ohledně otázky, zda svědkyně musely znát jazyk, v němž zůstavitel závěť pořizoval, Nejvyšší soud přisvědčil závěru krajského soudu o sepisu závěti v jakémkoliv jazyce, ovšem jen za předpokladu, že tento jazyk zná jak zůstavitel, tak i svědci, kteří platnost jeho posledního pořízení osvědčují.¹³⁷

Část odborné veřejnosti s tímto závěrem nesouhlasila s tím, že takový požadavek zákon nestanoví. Zdůraznila, že ustanovení § 476b obč. zák. z roku 1964 hovoří o projevu vůle, tedy o prohlášení zůstavitele o tom, že přečtená listina odpovídá jeho poslednímu pořízení. Svědci neosvědčují obsah listiny (závěti), ale pouze to, že zůstavitel takové prohlášení učinil. Není proto nutné trvat na tom, aby všichni zúčastnění znali jazyk, ve kterém je sepsán obsah závěti, ale pouze jazyk, ve kterém zůstavitel učinil souhlasný projev.¹³⁸

Zvláštní právní úprava se vztahuje k pořízení alografní závěti osob nevidomých a osob s jiným postižením smyslů, které nemohou číst nebo psát.

Nevidomý zůstavitel musí podle zákona svou poslední vůli vyjevit za současné přítomnosti tří svědků. Takovýto zůstavitel tedy nejspíše před těmito svědky ústně sdělí obsah závěti tak, aby nebylo pochyb, kdo bude dědit, vymezí podíly dědiců či rozdělení pozůstalosti mezi ně, eventuálně zda a jaké jsou vedlejší doložky závěti. Takové pořízení zůstavitele musí být zachyceno v listině svědkem, který ovšem závěť nesepsal. Zákon zapovídá, aby závěť zapisující svědek byl zároveň tím, kdo ji nahlas přečte. I v tomto případě musí zůstavitel přede všemi

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 5. 2020, sp. zn. 24 Cdo 509/2020.

¹³⁶ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 1. 2021, sp. zn. II. ÚS 2625/20.

¹³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2704/2017.

¹³⁸ BEDNÁŘ, Václav. Glosa: K rozsudku NS ve věci postavení svědků a jejich způsobilosti při pořizování prosté alografní závěti. *Bulletin advokacie* [online]. 2018, č. 12, s. 61–63 [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_12_2018_web.pdf, s. s. 61–63.

svědky prohlásit, že se jedná o poslední vůli (§ 1535 odst. 1 o. z.).¹³⁹ Obecně se za osobu nevidomou považuje ten (ve smyslu ustanovení § 1535 odst. 1 o. z., které odpovídá dřívějšímu ustanovení § 476e obč. zák. z roku 1964), jehož postižení zraku (které nelze nahradit technickými a jinými prostředky) úplně znemožňuje nebo významně snižuje jeho schopnost vzít v úvahu veškeré okolnosti při pořizování závěti.¹⁴⁰

K podmínkám přítomnosti svědků z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá požadavek na jejich (nevyjímaje pisatele i předčitatele) současnou a nepřetržitou přítomnost celému úkonu pořizení závěti, míněno jak při prohlášení zůstavitele o obsahu jeho poslední vůle, tak při vlastním sepisování listiny, při jejím předčítání i při potvrzení zůstavitelem, že daná listina je jeho pravou vůlí, jakož i při podpisů všech svědků.¹⁴¹

I u nevidomého zůstavitele, osoby stížené smyslovým postižením, se uplatní požadavek zákona, aby v listině zachycující obsah jeho závěti bylo poznamenáno, že zůstavitel není schopen číst či psát, kdo je jejím zapisovatelem, předčítajícím a jak bylo zůstavitelem stvrzeno, že se jedná o projev jeho poslední vůle (§ 1536 o. z.).¹⁴²

Stejně jako u holografní závěti je třeba, aby i alografní závěť byla zůstavitelem podepsána. Pokud toho není schopen, pak učiní v souladu s obecnou úpravou (§ 563 o. z.) vlastnoručně či jiným způsobem vlastní znamení. Pokud by tento způsob podepisování nebyl možný, nemohlo by být zůstavitelem pořizováno ve formě alografní závěti, ale jen notářským zápisem, tedy veřejnou listinou, jak bude pojednáno níže.¹⁴³

Také pro osoby se smyslovým postižením, které současně nemohou číst nebo psát (například hluchoněmé osoby), zákon stanoví jako podmínku platného pořizení alografní závěti, aby obsah svého posledního pořizení rovněž před třemi zároveň přítomnými svědky potvrdily jako svou poslední vůli (§ 1535 odst. 2 o. z.). Rozdíl oproti alografní závěti nevidomého spočívá ve způsobu tlumočení listiny, na níž je závěť zachycena prostřednictvím zvláštního způsobu dorozumívání. Volba tohoto způsobu je na zůstaviteli, přičemž všem svědkům musí být daný způsob dorozumívání (typicky znaková řeč) znám. Svědek tlumočnický nesmí být osobou, která závěť sepsala.¹⁴⁴

I v tomto typu alografní závěti je třeba zachytit, že zůstavitel není schopen číst či psát, kdo závěť sepsal, přednesl nebo tlumočil, a to s výslovnou specifikací použitého zvláštního způsobu dorozumívání, a údaj o tom, že si takový způsob zvolil sám zůstavitel (§ 1536 o. z.).

¹³⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 163–164.

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004.

¹⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004.

¹⁴² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 163–165.

¹⁴³ *Ibid.*, s. 163–165.

¹⁴⁴ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 59–60.

Také zde všichni svědci opatří listinu se závětí svými podpisy, vymezí své charakteristické vlastnosti a identifikační údaje (§ 1539 odst. 1 o. z.).¹⁴⁵ V této souvislosti autorka práce považuje za vhodné připomenout názor části odborné veřejnosti o možném použití zákona č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, při sepisování posledních pořízení takových osob. Bylo by totiž možné vyjít z komunikačních systémů, které zákon uvádí a které si tyto osoby případně mohou zvolit jako zvláštní dorozumívací prostředky.¹⁴⁶

Lze tak uzavřít, že zákon dává možnost sepsat soukromou závěť jednak těm, kteří jsou schopni číst a psát, ale i těm, kteří jsou stíženi nějakým postižením smyslu. Pokud by se však jednalo o člověka, který nemá smyslové postižení, ale neumí číst ani psát (negramotný), pak by bylo třeba učinit poslední vůli cestou veřejné listiny. Taková osoba totiž nedokáže své poslední pořízení zachytit ani písemně vlastnoručně (holografní závěť), ani si nedokáže přečíst závěť alografní. Použít per analogiam zvláštní právní úpravu občanského zákoníku, jak ji zakotvuje pro nevidomé a osoby s jiným smyslovým postižením, zákon nepředpokládá, respektive o osobě negramotné neuvažuje. Autorka této práce přisvědčuje závěru odborné veřejnosti, že je v takovém případě třeba použít obecná ustanovení o právních jednáních písemných (§ 565 a násl. o. z.).¹⁴⁷

Z aktuální judikatury lze připomenout právní větu Nejvyššího soudu, z níž vyplývá neplatnost alografní závěti pořízené dle § 476b obč. zák. z roku 1964 pokaždé, jestliže dojde k vyvrácení svědectví svědků podepsaných na závěti, jakož i v případě, že by sami svědci své svědectví odvolali.¹⁴⁸

3.2. Závěť ve formě veřejné listiny

Závěť pořízená veřejnou listinou je upravena v ustanovení § 1537 až 1538 o. z. Podle důvodové zprávy nová právní úprava veřejné závěti převzala dosavadní zákonnou úpravu § 476d odst. 1 obč. zák. z roku 1964. Za základní formu pořízení se považuje notářský zápis. S ohledem na právní úpravu úlev při pořizování závěti dle § 1542 a násl. o. z. ale není formou jedinou.¹⁴⁹ Takovou jinou formou je míněna závěť sepsaná starostou, velitelem či jeho zástupcem na námořním plavidle nebo v letadle, velitelem vojenské posádky, respektive

¹⁴⁵ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 59–60.

¹⁴⁶ ŠVESTKA, Jirí, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 165.

¹⁴⁷ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 59–60.

¹⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 10. 2021, sp. zn. 24 Cdo 1940/2021.

¹⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1537 a 1538, s. 382.

vojákem s hodností důstojníka či vyšší¹⁵⁰, jak je podrobněji v této práci dále pojednáno o privilegovaných závětích.

Volba osoby notáře je plně na zůstaviteli, zákon mu povinnost sepsat poslední vůli u konkrétního notářského úřadu nestanoví.¹⁵¹ Pouze pro případ, že by soudním komisařem projednávajícím dědictví po zůstaviteli měla být stejná osoba, to je notář, který závěť či jinou listinu mající vliv na výsledek řízení o dědictví sepsal (např. o vydědění), dovodila judikatura existenci důvodných pochybností o jeho (ne)podjatosti k předmětu řízení.¹⁵² Podle soudu jádro těchto pochybností spočívá v tom, že je notář obeznámen s věcí i jinak než pouze z dokazování provedeného při ústním jednání.

Od případů, kdy si zůstavitel sám zvolí sepsání poslední vůle prostřednictvím notáře, je třeba odlišovat situace, kdy zákon ukládá povinnost učinit pořizování pro případ smrti výhradně formou notářského zápisu (§ 3026 odst. 2 o. z.). Je tomu tak například u osoby, která sice dovršila věk 15 let, ale není zatím plně svéprávná (§ 1526 o. z.), dále při založení nadace (§ 309 odst. 1 a 4 o. z.) nebo ústavu (§ 418 ve spojení s 309 odst. 1 a 4 o. z.).¹⁵³

U zůstavitele, který je nevidomý nebo s jiným smyslovým postižením, zákon vyžaduje při pořizování závěti notářským zápisem přítomnost současně tří svědků. Jeden z nich je předčítatelem nebo tlumočnickem zůstavitelem zvoleného způsobu dorozumívání (který zůstavitel a všichni svědci ovládají). Úlohou notáře je (mimo jiné) osvědčit projev vůle zůstavitele stanoveným způsobem před těmito přítomnými svědky, jejich údaje a zůstavitelem konkrétně zvolený způsob dorozumívání v případě, že nebylo možné listinu zůstaviteli přečíst, pročež musel být s jejím obsahem seznámen daným způsobem dorozumívání.¹⁵⁴

Je třeba připomenout, že ten, kdo je zákonem zmocněn sepsat veřejnou závěť (tedy nejen notář, ale i osoby pořizující záznam privilegované závěti), je povinen ověřit si, že zůstavitel jedná při svém posledním pořizování se vší vážností, prost nátlaku či donucení (§ 1538 o. z.). Uvedená povinnost nabývá na významu tím spíše, pokud je osoba zůstavitele omezená na svéprávnosti nebo je nezletilým starším 15 let.¹⁵⁵

Nároky na osoby svědků účastnících se pořizování závěti zákon vymezuje v ustanovení § 1539 až 1541 o. z. Podle důvodové zprávy tato zákonná ustanovení nahrazují dříve platnou úpravu v § 476e a 476f obč. zák. z roku 1964, aniž by však došlo k zúžení věcného dopadu předchozí právní úpravy. Došlo však k upřesnění vlivem zejména rakouského a nizozemského

¹⁵⁰ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 60.

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 60.

¹⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 2. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011.

¹⁵³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 169.

¹⁵⁴ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 60–61.

¹⁵⁵ *Ibid.*, s. 61.

zákoníku. Ohledně vlastností svědka zákonodárce požaduje, aby taková osoba neměla zájem na obsahu prohlášení poslední vůle, svědek nebyl nevidomý, se ztrátou sluchu, němý či neznalý jazyka prohlášení. Nutností je podpis svědka na prohlášení a potvrzení toho, že byl pořizovatel schopen takto jednat, dále stvrzení totožnosti zůstavitele, který závěť pořídil, a jeho prohlášení o tom, že se jedná o projev jeho poslední vůle. S odkazem na § 1541 o. z. důvodová zpráva uvádí, že svědkem nemůže být vykonavatel závěti ani ten, kdo ji zaznamenal, přečetl, tlumočil, a úřední osoba. Vyžaduje se tak z důvodu vyloučení hrozby nepřipustné dispozice s poslední vůlí. Nově je také upraveno, aby svědci opatřili závětní listinu doložkou prokazující jejich předpoklady svědčit. Ke změně dochází ve výslovné úpravě, podle které osobám svědčícím u alografní závěti nemusí být znám její obsah. Úlohou osvědčujících totiž je jen potvrdit, že závěť pořídil právě tento zůstavitel (§ 1538 o. z.).¹⁵⁶

Autorka této práce má za to, že i pro novou právní úpravu je použitelná judikatura Nejvyššího soudu, podle které nemůže být svědkem při posledním pořízení nahodilá osoba, ale jen ten, jenž byl tímto úkolem předem pověřen a byl si toho vědom.¹⁵⁷ To platí i pro historickou judikaturu mezi světovými válkami, podle níž: „*Nezpůsobilým svědkem... jest, kdo podle svých duševních vlastností v době, kdy byl svědkem posledního pořízení, nebyl s to, by zevní zjevy a událostí správně vnímal, v paměti udržel a opět podal.*“¹⁵⁸

3.3. Privilegovaná závěť

Zásada, aby byla dána zůstaviteli co nejširší možnost projevit svou vůli, jak má být naloženo s jeho majetkem po smrti, se promítá i v institutu privilegované závěti, jinak řečeno privilegovaném testamentu, respektive závěti s úlevami.

Ačkoli je s ohledem na závažnost tohoto aktu a důsledky z něj vyplývající nanejvýš vhodné, aby zůstavitel učinil svou poslední vůli s rozmyslem a v klidu, může v životě nastat situace, kdy dostát tomuto záměru nebude možné. Může totiž dojít k životní události, která mu v této proceduře zabrání, tedy nelze postupovat obvyklým, zákonem předpokládaným způsobem a dostát formálním pravidlům, která právní úprava požaduje. Nároky, jež zákonodárce na závěť s úlevami klade, jsou zakotveny v ustanovení § 1542 až 1549 o. z. Nová právní úprava tento právní institut obnovuje poté, kdy z ní byl odstraněn občanským zákoníkem z roku 1950 v období budování socialismu, který upřednostňoval dědění ze zákona. Tvůrci občanského zákoníku se při této obnově inspirovali jak předválečnou úpravou Československé republiky, tak

¹⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1539 až 1541, s. 382–383.

¹⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96.

¹⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 1. 1927, Rv I 992/26 (Vážný 6661).

občanskoprávními kodexy Francie, Nizozemska, Rakouska, Německa a dalších evropských zemí a rovněž i zemí s obdobnou historickou zkušeností z období socialismu například Litvy či Moldávie, které se k takové úpravě také vracejí.¹⁵⁹

První právní úpravu privilegovaného testamentu lze nalézt v římském právu. Již tehdejší zákonodárci pamatovali na situace, kdy z důvodu mimořádných okolností nemohl zůstavitel dodržet jinak zákonem požadované formální nároky na pořízení závěti. Římské právo tak například pojednávalo o tzv. „*testamentum pestis tempore conditum*“, tedy o závěti z doby šíření epidemie moru nebo jiné nakažlivé choroby, kdy nebylo zapotřebí přítomnosti všech svědků najednou. Postačovalo, pokud dokument sepsal zůstavitel vlastní rukou, uvedl dobu pořízení, jména dědiců a jejich podíly na pozůstalosti. Pořízení tzv. „*testamentum parentum inter liberos*“ činili poslední vůli rodiče ve prospěch svých dětí. Taková poslední vůle nevyžadovala svědky, ale postačovalo, pokud ji rodiče vlastnoručně sepsali, uvedli dobu sepsání, jména dětí a rozsah podílů, kterými na ně pamatovali. Výjimečným případem byl privilegovaný testament vojenský, neboli „*testamentum militis*“. Jeho nejstarší podobou byl testament v šiku, respektive „*testament in procinctu*“. Tak mohli původně pořizovat jen vojáci po dobu trvání vojenské služby. Posléze se možnost jeho užití rozšířila i na dobu války. Rozšířil se i počet osob, kterými nadále byly také civilní osoby, jež vojsko doprovázely. Platnost „*testamentu militis*“ trvala u osob vojenských rok od propuštění z vojenských služeb, u civilistů ale pouze v případě, že ve vojenském tažení zemřeli.¹⁶⁰

Z hlediska historického vývoje je třeba ve vztahu k platné právní úpravě občanského zákoníku zmínit obecný zákoník občanský z roku 1811, který k obdobným oblastem pořízení za mimořádných okolností umožňoval v době epidemie nakažlivých chorob pořídit závěť s úlevami s platností 6 měsíců po jejím skončení. O tom, zda se jedná o epidemii nakažlivé nemoci, rozhodoval nejen postoj lékařů, ale také všeobecný náhled obyvatelstva na povahu nemoci, kdy se pod nakažlivé choroby nezařazovala například chřipka či tyfus. Vojenský testament pak podle ABGB umožňoval tak jako v dobách římského práva poslední pořízení pro vojáky (v aktivní službě nebo v péči invalidovny) i nevojáky (doprovázející vojsko při válečných taženích, ve válečném loďstvu) rovněž s omezenou platností. Pro vojáky platilo takové pořízení 6 měsíců poté, kdy vystoupili z aktivní vojenské služby nebo jim byl uložen trest propuštění. U nevojenských osob trvala platnost tohoto pořízení rovněž 6 měsíců, počítala se od prohlášení míru nebo od vyřazení z válečného loďstva. Při této privilegované závěti museli být přítomni dva

¹⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1542 až 1549, s. 383–387.

¹⁶⁰ KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1, s. 276–280.

svědci, kteří mohli být i ve věku dovršení 14 let, přičemž jeden ze svědků mohl být i zapisovatelem závěti. V obou případech (existence epidemie nakažlivé nemoci nebo účast ve válečném konfliktu či služba ve válečném loďstvu) se dokonce nevyžadovalo, aby byli svědci přítomni současně.¹⁶¹

Občanský zákoník zakotvuje úpravu privilegované závěti v ustanovení § 1542 až 1549. Z hlediska systematického řazení úpravy je nejprve řešena privilegovaná závěť „... *pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života...*“¹⁶² (například autonehody) jakož i tehdy, kdy je zůstavitel v místě „... *kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události...*“¹⁶³ (například záplavy) a nelze po něm žádat, aby svou poslední vůli učinil jinou formou závěti.

Při splnění těchto podmínek zákon umožňuje úlevu pořídit (jen) ústní formou, ovšem za současné přítomnosti tří svědků. Je žádoucí, aby svědci závěť zaznamenali, i když jim zákon takovou povinnost neukládá, neboť průkazem platnosti takové závěti je v případě absence záznamu jejich výsledků u soudu. Jestliže zůstavitel takové mimořádné události přežije, je na něm, aby svou poslední vůli učinil formou veřejné listiny, jinak uplynutím lhůty dvou týdnů od pořízení závěť ztratí platnost. Běh této lhůty nezapočne ani neběží, dokud zůstavitel veřejnou listinou nemůže pořídit.¹⁶⁴

Historická judikatura k tomu například uvádí, že nepostačuje, aby zůstavitel sám nakažlivou chorobou onemocněl, a nemohl proto zajistit zákonem požadovaný počet svědků, neboť ustanovení § 1542 odst. 1 o. z. (respektive § 597 obecného zákoníku občanského z roku 1811) požaduje, aby v té době a na daném místě epidemie nakažlivých chorob skutečně probíhala.¹⁶⁵

Z recentní judikatury lze poukázat na aktuální rozhodnutí Nejvyššího soudu, který zamítl dovolání proti rozsudku krajského soudu, když přisvědčil jeho závěru o nesplnění podmínek pro pořízení ústní závěti dle § 1542 o. z. Ze skutkového stavu zjištěného soudy nižších stupňů k tomu vyplynulo, že zůstavitel sice pořizoval závěť v patrném a bezprostředním ohrožení života, ale nejednalo se o nenadálou událost, jak zákon požaduje, neboť závažné zdravotní potíže nebyly pro něj překvapivé. Byl vážně nemocen, odkázán na pomoc jiných, v den pořízení závěti byl ale účasten stavebních úprav, k nimž se vyjadřoval, a jednal i o ceně za tyto úpravy.

¹⁶¹ ROUČEK, František, Jaromír SEDLÁČEK a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3 (§§ 531 až 858)*. Repr. pův. vyd. Z roku 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, 680 s. ISBN 80-85963-74-4, s. 157–163.

¹⁶² Ust. § 1542a zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶³ Ust. § 1542 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁴ Ust. § 1542 ve spojení s § 1549 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁵ Gl. U. N. F. 4979 ve spojení s ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 178.

Současně se místo stavebních úprav nacházelo v dosahu notáře či advokáta, kteří mohli být k sepsání závěti bez úlev povolání, nebo je mohla sepsat některá z přítomných osob a zůstavitel ji mohl před svědky podepsat či prohlásit, že se jedná o jeho poslední pořízení.¹⁶⁶

Druhým případem možnosti pořízení závěti s úlevami je situace, kdy existuje „důvodná obava“, že zůstavitel zemře dříve, než by mohl přistoupit k pořízení závěti formou veřejné listiny. Zákon normuje možnost zaznamenat jeho poslední vůli starostou obce, kde zůstavitel v tu dobu pobývá, nebo tím, kdo je podle jiného právního předpisu nadán k výkonu jeho pravomoci (zástupce), a to za účasti dvou svědků. Je povinností obce neprodleně předat takovou závěť do notářské úschovy (§ 1546 o. z.). I zde platí ustanovení § 1549 o. z., tedy pokud zůstavitel nezemře, je třeba, aby učinil své poslední pořízení cestou veřejné listiny, jinak platnost závěti s úlevami po 3 měsících od pořízení zanikne. K platnosti takto pořízené závěti zákon ukládá sepisující osobě povinnost se svědky závěť podepsat a přečíst ji v jejich přítomnosti zůstaviteli, který musí potvrdit, že jde o projev jeho poslední vůle. Při splnění těchto náležitostí se na závěť hledí jako na veřejnou listinu (§ 1547 odst. 1 o. z.).¹⁶⁷

Pokud by na závěti nebyly zákonem požadované podpisy svědků, ale současně by nebylo pochyb o tom, že se jedná o poslední vůli zůstavitele, závěť je platná, ale fikce veřejné listiny se neuplatní.¹⁶⁸

Třetí možností pořízení závěti za mimořádných okolností je vážný důvod na straně zůstavitele, který může požádat o zaznamenání jeho poslední vůle velitele, popřípadě zástupce velitele námořního plavidla či letadla, jež se plaví pod státní vlajkou České republiky, respektive je registrováno v leteckém rejstříku v České republice. K platnosti závěti je v obou případech zapotřebí přítomnosti dvou svědků, nesmí v tom ale bránit „... péče o bezpečnost plavby nebo letu“¹⁶⁹. Podle zákona nelze závěť následně zpochybnit tvrzením, že na straně zůstavitele nebyl k takovému právnímu jednání vážný důvod.¹⁷⁰

Také v tomto případě je třeba, aby záznam v lodním deníku či palubním deníku byl předán v co nejkratší době zastupitelskému úřadu České republiky či jinému veřejnoprávnímu orgánu v nejbližším přístavu nebo na letišti. Zaměstnanci zastupitelského úřadu, respektive jiný veřejnoprávní orgán, pak neprodleně závěť uloží do úschovy notáři.¹⁷¹

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4333/2017.

¹⁶⁷ Ust. § 1543, § 1547 odst. 1, § 1549 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁸ Ust. § 1547 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁹ Ust. § 1544 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ Ust. § 1544 odst. 2. ve spojení s § 1546 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Konečně zákon upravuje možnost použití privilegovaného testamentu v případě účasti na „... ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích...“¹⁷² vojákem či jinou k ozbrojeným silám příslušející osobou, a to do rukou velitele vojenské jednotky České republiky či jiného důstojníka, případně důstojníka vyšší hodnosti. Stejně jako u předchozího případu se tak musí dít za přítomnosti dvou svědků. Takovou závěť nelze popřít (§ 1545 odst. 1 o. z.). Závěť musí být zapisujícím co nejdříve postoupena Ministerstvu obrany České republiky. Ustanovení § 1549 o. z. dopadá i na tento posledně zmíněný případ. Tedy i zde platí, že závěť pozbude platnosti uplynutím 3 měsíců ode dne pořízení, ovšem za předpokladu, že má v té době zůstavitel možnost učinit poslední vůli formou veřejné listiny. Pokud by tomu tak nebylo, běh této lhůty nezapočne, respektive tato lhůta neběží.¹⁷³

Zákon výslovně neupravuje a soudní judikatura zatím neřeší, zda je třeba, aby byl zůstavitel boje bezprostředně účasten a případně pořídil vlastní rukou psanou časově neomezenou závěť. Nejen tato skutečnost vzbuzuje u odborné veřejnosti pochyby o vhodnosti dané právní úpravy. Je tomu tak například u otázky, zda má mít závěť s úlevami sepsaná starostou, velitelem plavidla, letadla anebo vojenským velitelem zákonem danou formu veřejné listiny. Takové závěti jsou totiž sepsávány v tísní a lze rozumně očekávat, že jejich zapisovatelé nebudou mít právnické vzdělání. Lze tedy přisvědčit názoru umožnit potenciálním dědicům platnost takové závěti popřít.¹⁷⁴

¹⁷² Ust. § 1545 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁷³ Ust. § 1545 odst. 1, 2, § 1549 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁷⁴ KŘIVSKÁ, Miroslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 19, č. 5, s. 9–10.

4. Videozávěť aneb bude možné v budoucnu testovat prostřednictvím videa?

Nezadržitelný vývoj moderních technologií se dotýká všech oblastí včetně oblasti práva. Dědické právo, které je známo svou tradicionalistickou povahou, se vlivu nových technologií brání. Je však otázkou blízké či vzdálenější budoucnosti, kdy i tato oblast práva bude muset ve své úpravě reflektovat rozvoj techniky.

Autorka by tak ráda věnovala část své práce institutu, který se sice běžně v evropských zemích nevyskytuje, ale diskuze o jeho dřívějším či pozdějším začlenění v oblasti práva se již objevují. Tímto institutem je závěť ve formě videa, tedy audiovizuálního záznamu, na němž je závěť zaznamenána.

V současné době by v českém právním prostředí videozávěť sama o sobě nebyla považována za závěť jako takovou. Nebyla by platná a nevyvolala by zamýšlené právní účinky, neboť taková forma závěti není českým právním řádem upravena. Pokud by však závěť zachycená v zákonem dané formě byla například poškozena, mohla by (vedle ní stojící) videozávěť sloužit podpůrně jako důkaz o tom, že ji zůstavitel pořídil a jak zamýšlel uspořádat své majetkové poměry po smrti. Mohla by také být schopna poskytnout odpověď na případné pochybnosti dědiců, zda byl zůstavitel k pořízení poslední vůle způsobilý (svéprávný) nebo zda při sepisování závěti neabsentovala jeho vůle a jednalo by se o případ zdánlivého právního jednání.

Uvedené nasvědčuje tomu, že by audiovizuální záznam závěti mohl být považován za jeden z důkazních prostředků ve smyslu § 125 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“ nebo „občanský soudní řád“), který umožňuje pojmout za důkaz vše, co pomůže objasnit skutkový stav.

I přesto, že se doba testování prostřednictvím videozávěti v České republice jeví velmi vzdálenou, lze již nyní spatřovat určité náznaky vývoje právní úpravy tímto směrem.

4.1. Zdroje inspirace budoucí právní úpravy

Za jeden ze základních stavebních kamenů možné budoucí právní úpravy lze považovat § 64a, který byl vložen do zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (dále jen „notářský řád“), novelou¹⁷⁵ v roce 2021. Dané ustanovení je jedním z projevů elektronizace notářství, jež je součástí digitalizace státní správy. Na jeho základě a při dodržení zákonem předvídaného postupu je totiž možné sepsat notářský zápis prostřednictvím videokonference,

¹⁷⁵ Zákon č. 300/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

tedy prostřednictvím elektronické komunikace bez nutnosti dostavit se fyzicky do notářské kanceláře. Namísto osobního ověření účastníků a dalších osob se tak užije prostředků poskytujících možnost vzdáleně osoby identifikovat a ověřit jejich totožnost společně s využitím uznávaných elektronických podpisů (respektive kvalifikovaného elektronického podpisu) nahrazujících podpisy vlastnoruční. Vše je v souladu s podmínkami stanovenými prováděcím nařízením Komise (EU).^{176 177}

I přesto, že tak lze prostřednictvím videokonference uskutečnit závažná právní jednání (např. založení společnosti s ručením omezením), není prozatím možné jejím prostřednictvím testovat, jak vyplývá z důvodové zprávy k novele.¹⁷⁸ Nejen¹⁷⁹ podle autorky práce je z použitého termínu „prozatím“ zjevné, že by videokonference mohla v budoucnu najít své uplatnění i v právu dědickém.

Využití videokonferenčního zařízení je možné nalézt již po dobu několika let i v občanském soudním řádu. Prostřednictvím videokonferenčního zařízení tak lze provádět některé právní úkony v civilním soudním řízení. Děje se tak na základě rozhodnutí soudu nebo na návrh účastníka. Nejčastěji jsou takovými úkony výslechy osob, jejichž účast na řízení není možná nebo je značně ztížená, jsou to např. osoby dlouhodobě umístěné v léčebném zdravotním zařízení, osoby ve výkonu trestu ve věznicích, osoby se ztíženou pohyblivostí nebo jiným závažným zdravotním postižením a podobně.¹⁸⁰ Nahrazení osobního styku prostřednictvím telekomunikačních technologií je proto vhodnou a cennou alternativou.

Skutečnost, že je idea zavedení institutu videozávěti významným tématem diskuze odborníků na dědické právo, dokládá i neúspěšný návrh jejího zakotvení ve prospěch osob se smyslovým postižením, přednesený v rámci příprav současného občanského zákoníku. Je pravdou, že tento návrh nebyl přijat.¹⁸¹ Přesto v něm lze spatřovat jednu z cest, kterou

¹⁷⁶ Prováděcí nařízení Komise (EU) 2015/1502 ze dne 8. září 2015, kterým se stanoví minimální technické specifikace a postupy pro úroveň záruky prostředků pro elektronickou identifikaci podle čl. 8 odst. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu. *Evropská komise* [online]. [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R1502&from=FI>

¹⁷⁷ Ust. § 6 odst. 2, § 64a zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve spojení s Důvodovou zprávou k zákonu č. 300/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. *PSP* [online]. Praha [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=170769>, s. 19.

¹⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 300/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, *op. cit.* v pozn. 177, s. 19.

¹⁷⁹ Srov. DRACHOVSKÝ, Ondřej a Kristián FISCHER. Digitální závěti aneb žádný papír – žádný problém (část I). *Soukromé právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, roč. 10, č. 9, s. 15–19.

¹⁸⁰ Ust. § 39 ve spojení s § 102a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

¹⁸¹ DRACHOVSKÝ, Ondřej. Rozhovor: Václav Bednář – O občanském zákoníku vč. historek z „natačení“ – část II. *Právní prostor* [online]. 1. 2. 2021 [cit. 10. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/o-rozhovor-vaclav-bednar-o-obcanskem-zakoniku-vc-historek-z-nataceni-cast-ii>

by se zákonodárce mohl při tvorbě právní úpravy videozávěti ubírat, nejspíše v případě závěti privilegované.

Ať již bylo důvodem odmítnutí poslaneckého návrhu cokoliv, je pravdou, že úvahy o začlenění videozávěti do českého právního řádu vyvolávají rozporuplné pocity ohledně benefitů a úskalí, jež v sobě tento institut skrývá.

4.2. Rizika a výhody videozávěti

S ohledem na nyní aktuální a v jistém smyslu dosti znepokojující téma umělé inteligence a možnosti jejího využití až zneužití není tedy překvapením, že často skloňovaným rizikem videozávěti je možnost jejího zfalšování. Díky technickému pokroku je totiž v současné době možné za pomoci různých aplikací vytvořit video, v němž bude domnělý zůstavitel činit svou poslední vůli. Může se tak stát, že se nebude jednat o skutečného (pravého) zůstavitele, ale o osobu jemu podobnou nebo bude video zachycující závěť včetně osob v něm vystupujících vytvořeno graficky (tzv. deepfake¹⁸²).¹⁸³

Obava ze zfalšování proto nastoluje otázku způsobu, jak by mohl zákonodárce takovému podvrhu zabránit nebo jej alespoň ztížit. Takovým způsobem by mohl být např. požadavek na kvalitu rozlišení videa zaznamenávajícího poslední vůli zůstavitele tak, aby mohla být jeho osoba dostatečně identifikována, nebo požadavek, aby video zaznamenalo závěť kontinuálně (bez přerušení). Tím by mohla být eliminována možnost zásahu třetí osoby v podobě vystřížení jeho „nežádoucích“ částí. Otazníky budí nejen technické parametry zachycení videozávěti, ale i její následná praktická použitelnost. Je totiž nutné zvolit takový nosič záznamu, který bude možné i s odstupem času v budoucnu přehrát.¹⁸⁴

Podle autorky práce je ale rizikem i samotné nahrání videozávěti na technické zařízení (nejčastěji na mobilní telefon), které je nyní již běžně propojeno se vzdáleným úložištěm (cloud), do něhož může vniknout třetí osoba (hacker). Zůstavitel by tak umístil mimo svůj dosah vysoce osobní projev, o kterém třeba ani nechce, aby někdo věděl (vydědění).

Nejasností a pochybností ohledně případného zakotvení videozávěti a jejího následného využití až zneužití je a zřejmě ještě bude mnoho. Pokud se ale zákonodárce touto cestou vydá, neměl by podmínky pro porřízení videozávěti stanovit příliš podrobně, aby to možné budoucí

¹⁸² „Deepfake je video nebo zvuková nahrávka, která nahradí něčí tvář někým jiným nebo hlas někoho jiného, který se jeví jako skutečný.“ Deepfake. In: *Cambridge Dictionary* [online]. [cit. 10. 5. 2023]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/deepfake?fbclid=IwAR19b_wkcovRJTRwzfPDir5ecI0kZhTWWKTaVHy3hOY8xvx_AfEdvSbVK5s, překlad vlastní.

¹⁸³ FISCHER, Kristián. Video závěť aneb In video veritas? *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2022, roč. 28, č. 3, s. 17–26.

¹⁸⁴ *Ibid.*, s. 17–26.

zůstavitele neodrazovalo. Obecná zákonná úprava by také umožnila soudům reagovat při její aplikaci na aktuální překotný technologický rozvoj a přitom v maximální možné míře vyložit videozávěť v souladu s vůlí zůstavitele.

Lze tak shrnout, že s ohledem na technický vývoj je obtížné stanovit možné zákonné požadavky na kvalitu rozlišení videa, jeho celistvost, nosič, na němž bude záznam apod. Jako nezbytné se jeví upravit kontrolní mechanismy, které možné změny záznamu detekují. Z důvodu očekávaného dalšího technického rozvoje by rovněž bylo vhodné, aby zákonodárce umožnil zůstaviteli svou videozávěť nahrát vzdáleně na on-line úložiště, které bude disponovat vysokým stupněm zabezpečení. Mohlo by tomu tak být například u notářské komory. Lze totiž očekávat, že s ohledem na povahu dokumentů, které schraňuje, poskytne zůstaviteli nadstandardní ochranu jeho záznamu. I to by mohla být cesta, jak omezit manipulaci s videozávěťí. Benefitem nahrání videozávěti na on-line úložiště by rovněž bylo její budoucí bezproblémové přehrání. Samotnému zůstaviteli by to poskytlo pocit jistoty, že jeho poslední vůle nebude změněna, nebude zničena a bude tak pro jeho dědice dostupná i v případě, že její původní nosič bude již technicky překonán.¹⁸⁵

Velký klad, který by videozávěť do českého právního prostředí mohla přinést, autorka vidí v autenticitě osobního projevu vůle zůstavitele, v jeho bezprostřednosti, snadné a okamžité dostupnosti pořízení videozáznamu apod. Autorka se rovněž domnívá, že s určitou dávkou optimismu lze závěti pořízené ve formě videa přiřknout i vyšší princip mravní. Považuje totiž za pravděpodobné, že by jejím využitím mohlo dojít ke snížení počtu sporů mezi dědici, neboť by se nedozvěděli její obsah z pouhého přečtení z úst notáře, nýbrž by zhlédli osobní projev zemřelého včetně jeho mimiky, nálady, kterou měl v době pořízení, intonace hlasu a třeba i jeho rozloučení.

4.3. Příběh z praxe

Pro příklad by autorka práce ráda zmínila právní prostředí Austrálie, přesněji Australského společenství, které pořízení pro případ smrti v podobě videonahrávky za splnění zákonem stanovených podmínek umožňuje.

Z obecného hlediska je právní systém Austrálie založen na *comon law*. Jednotlivé státy (Nový Jižní Wels, Queensland, Jižní Austrálie, Tasmánie, Victoria, Západní Austrálie) a teritoria (Severní teritorium a Teritorium hlavního města) disponují vlastními právními řády. Jejich relativní samostatnost je omezena pouze při střetu s právem federálním, které je pak

¹⁸⁵ FISCHER, Kristián, 2022, *op. cit.* v pozn. 183, s. 17–26.

upřednostněno.¹⁸⁶ Platí, že zůstavitel musí být v době pořízení závěti zletilý (starší 18 let), některé státy připouštějí, aby nabytí zletilosti sňatkem. Nesmí být omezen ve způsobilosti k právním úkonům. Samotná závěť musí být písemná (sepsána vlastnoručně, strojem, na PC nebo např. ofocena) a zpravidla na jejím konci, ale i na jiném místě textu opatřena pravým podpisem nebo značkou pořizovatele. Nezáleží na materii, na níž je závěť zachycena. Po podpisu zůstavitele závěť podepíše dva současně přítomní svědci k průkazu toho, že ji zůstavitel sepsal prost jakéhokoliv nátlaku. Svědci zpravidla nemusejí znát její obsah, obvykle ale jimi nemohou být ti, kteří by měli ze závěti prospěch, a jejich manželé. Pokud je předmětem dědění nemovitost, podléhá sepsání závěti místně příslušnému právnímu řádu. Ke změně závěti dojde sepsáním jejího dodatku, k jejímu zrušení sepsáním pozdější závěti, úmyslným zničením, následným sňatkem a ve většině států i rozvodem, neboť se jím zrušují ustanovení závěti vztahující se k manželovi.¹⁸⁷

Jedním z případů, na němž lze výhody a úskalí videozávěti demonstrovat, je případ, jímž se zabýval Nejvyšší soud v Brisbane ve státě Queensland. V něm zůstavitel L. W. Quinn zachytil závěť na svůj mobilní telefon, kdy ve videonahrávce výslovně uvedl, že jde o jeho poslední vůli. O několik let později pak spáchal sebevraždu. Zanechal po sobě tři zletilé děti a manželku, s níž sice poslední dva roky nežil, ale nebyli rozvedeni.¹⁸⁸

Vdova po zemřelém paní L. M. Quinnová předložila soudu dvě čestná prohlášení a pod přísahou uvedla, že jí zemřelý asi čtyři roky před svou smrtí videozáznam krátce po jeho pořízení ukázal na svém mobilním telefonu a sdělil jí, že je to jeho poslední vůle. Po smrti telefon našla, ale neznala přístupové heslo. Zjistila však, že je kopie videonahrávky zachycena na pevném disku PC zemřelého manžela, přičemž počítač byl softwarově propojen s mobilním telefonem. Jinou obdobnou nahrávku nenalezla, proto soubor okopírovala na CD, předala svým právním zástupcům a ti zajistili jeho odborný přepis.¹⁸⁹

Tamní zákon o dědictví z roku 1981 (Succession Act 1981¹⁹⁰, dále jen „zákon o dědictví“), který upravuje řízení o pozůstalosti, v § 18 připouští, aby soud pojal za závěť listinu (dokument), která sice nemá zákonem stanovené formální náležitosti dle § 10¹⁹¹ zákona o dědictví (písemná forma opatřená podpisem zůstavitele a podpisy dvou současně přítomných

¹⁸⁶ Australia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 14. 5. 2023]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Australia>, překlad vlastní.

¹⁸⁷ HORÁK, Jiří. Dědické právo – Austrálie. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 20, č. 4, s. 14–17.

¹⁸⁸ Judikát *In The Estate of Leslie Wayne Quinn (deceased) [2019] QSC 99* [online]. 2019 [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://archive.sclqld.org.au/qjudgment/2019/QSC19-099.pdf>, překlad vlastní.

¹⁸⁹ *Ibid.*, překlad vlastní.

¹⁹⁰ *Succession Act 1981* [online]. Queensland, Austrálie, 2020 [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/2020-05-25/act-1981-069>, překlad vlastní.

¹⁹¹ *Ibid.*, překlad vlastní, ust. § 10.

svědků), ale při naplnění podmínek § 18¹⁹² tohoto zákona ji lze připustit jako závěť neformální. Vdova paní L. M. Quinnová proto po soudu požadovala, aby bylo určeno, že videonahrávka zemřelého manžela pana L. W. Quinna na jeho mobilním telefonu zachycená v podobě kopie na CD je jeho závětí.¹⁹³

Soud vyšel ze shora zmíněné právní úpravy § 18 zákona o dědictví. Jak již bylo výše zmíněno, umožňuje mu, aby připustil jako závěť dokument, který sice nesplňuje formální náležitosti závěti, ale je z něj zřejmý testamentární úmysl zemřelého a současně zemřelý považoval dokument za svou závěť. Vzhledem k nespornému zjištění, že formální náležitosti závěti dle § 10 zákona o dědictví nebyly splněny, soud zkoumal naplnění požadavků § 18 zákona o dědictví. Přitom přihlížel k důkazům o povaze takového dokumentu a k důkazům osvědčujícím testovací úmysl zemřelého.¹⁹⁴

Soud se předně zabýval otázkou, zda je daný videozáznam závětí. Přitom vzal v úvahu, že dokument nesplňující formální náležitosti dle § 10 zákona o dědictví lze považovat za závěť, jestliže jej lze podřadit pod definici dokumentu dle § 36 a přílohy č. 1 zákona o výkladu právních předpisů státu Queensland z roku 1954 (Acts Interpretation Act 1954¹⁹⁵). Podle této definice je za dokument považována nejen listina, ale i disk nebo jiný předmět, s jehož pomocí lze tvořit nebo šířit písemnosti, zvukový i obrazový záznam.¹⁹⁶

Poté, co soud zvážil skutkové okolnosti věci dané tím, že není k dispozici původní videonahrávka na mobilním telefonu, ale CD s její kopií z počítače zemřelého, dále pak, že není jisté, zda původní záznam existuje a odborné zkoumání by znamenalo náklady převyšující hodnotu dědictví, jakož i že podle shlednutého videozáznamu chtěl zůstavitel, aby jeho závětí byl videozáznam na telefonu), vyšel soud z historických, ale stále platných zásad obecného (zvykového) práva pro akceptaci kopie nedohledané závěti. Na jejich základě pak uzavřel, že se jedná o kopii originální videonahrávky na mobilním telefonu pana L. W. Quinna.¹⁹⁷

Pro zodpovězení další otázky, zda je videonahrávka projevem testamentárních úmyslů zůstavitele, se soud seznámil s jejím přepisem. Z toho vyplynulo, kdy byl pořízen, jeho formální označení (poslední vůle formou videa), rozsah odkazovaného majetku a ve prospěch jaké

¹⁹² *Succession Act 1981*, 2020, *op. cit.* z pozn. 190, překlad vlastní, ust. § 18.

¹⁹³ Judikát *In The Estate of Leslie Wayne Quinn (deceased)* [2019] QSC 99, 2019, *op. cit.* v pozn. 188, překlad vlastní.

¹⁹⁴ *Ibid.*, překlad vlastní.

¹⁹⁵ *Acts Interpretation Act 1954* [online]. Queensland, Austrálie, 2023 [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/inforce/current/act-1954-003>, překlad vlastní, ust. § 36 ve spojení s přílohou č. 1 daného zákona.

¹⁹⁶ Judikát *In The Estate of Leslie Wayne Quinn (deceased)* [2019] QSC 99, 2019, *op. cit.* v pozn. 188, překlad vlastní.

¹⁹⁷ *Ibid.*, překlad vlastní.

konkrétní osoby je určen, přání ohledně pohřbu a naložení s tělem, podmínky kremace včetně vyjádření zůstavitelova záměru pořídit případně písemnou kopii tohoto záznamu a zůstavitelovo poděkování.¹⁹⁸

Soud přitom neřešil domněnku závětní způsobilosti, neboť ta se vztahuje k závěti splňující formální náležitosti dle zákona o dědictví. Zohlednil ale, že u neformální závěti musí být vždy postaveno najisto, zda tento akt považoval zůstavitel za svou poslední vůli, a současně, zda byl k jeho pořízení způsobilý. Důkazní břemeno o testamentární způsobilosti zemřelého přitom tíží toho, kdo se takové závěti dovolává. Soud při hodnocení unesení důkazního břemene zvažoval racionalitu samotného dokumentu, ale i racionalitu postupu jeho pořízení. Na základě těchto úvah pak dospěl k závěru, že si byl pan L. W. Quinn v době pořízení videonahrávky vědom zvláštního charakteru dokumentu, rozsahu majetku, o němž testoval, a následků, které tím vyvolá. Soud tak nepochyboval o jeho testamentárním úmyslu ani duševní způsobilosti takový akt vykonat, neboť jeho obsah znal a souhlasil s ním.¹⁹⁹

Poslední otázkou, kterou se soud v případě L. W. Quinna zabýval, bylo, zda zemřelý zamýšlel daným dokumentem pořídit svou poslední vůli. Soud přitom zohlednil, že byla videonahrávka pořízena několik let před smrtí zůstavitele, úvodní slova dokumentu, ze kterých vyplývá, že se jedná o jeho poslední pořízení, rozhodnutí pojednat pro případ smrti o svém veškerém majetku, instrukce, jak naložit s jeho ostatky, a skutečnost, že videozáznam zemřelý po jeho pořízení ukázal své manželce. Vzhledem k tomu, že tímto aktem zůstavitel uvážil o celém svém majetku, došlo by tím ke zrušení možných předchozích závětí a nic nenasvědčuje tomu, že by zůstavitel v době mezi videonahrávkou na svém mobilním telefonu a smrtí tento dokument změnil nebo zrušil.²⁰⁰

Podle konečného závěru soudu tak byla soudcem Lyonsem, SJA, videonahrávka zemřelého L. W. Quinna na jeho mobilním telefonu zachycená v kopii na CD shledána jeho závětí, kdy zároveň dostatek důkazů svědčí o jeho testamentární způsobilosti. Pozůstalá manželka L. M. Quiniová proto byla soudem na základě této závěti zmocněna k nakládání se zděděným majetkem.²⁰¹

Na základě tohoto příběhu lze uvést, že právní úprava Austrálie je další možnou inspirací pro českého zákonodárce. Nabízí mu možnost připustit i takový formát poslední vůle, který sice

¹⁹⁸ Judikát *In The Estate of Leslie Wayne Quinn (deceased) [2019] QSC 99*, 2019, *op. cit.* v pozn. 188, překlad vlastní.

¹⁹⁹ *Ibid.*, překlad vlastní.

²⁰⁰ *Ibid.*, překlad vlastní.

²⁰¹ *Ibid.*, překlad vlastní.

nesplňuje formální požadavky závěti, ale při naplnění zákonem stanovených podmínek by jej bylo možné za závěť považovat.

Na závěr by autorka práce chtěla uvést, že je otázkou, zda, případně kdy a jakým způsobem začlení zákonodárce videonahrávku jako závěť do právní úpravy. Zda se případně bude jednat o zcela novou formu závěti, nebo bude další privilegovanou závětí, anebo se na ni po vzoru Austrálie bude nahlížet jako na neformální závěť s požadavkem splnění dalších podmínek pro její uznání. V každém případě by bylo vhodné právní úpravu uchopit tak, aby přinesla zamýšlené účinky a nestala se formálně zakotveným, ale v praxi neživotným institutem.

5. Vedlejší doložky

Důvodová zpráva předně připomíná dosavadní právní úpravu obč. zák. z roku 1964 (§ 478), dle které podmínky závěti nevyvolávaly právní důsledky. Zdůrazňuje, že se jednalo o projev totalitního přístupu tehdejší socialistické společnosti, která opovrhovala zůstavitelovou vůlí.²⁰²

Nová právní úprava se tak vrací k obvyklé právní úpravě občanských zákoníků jiných demokratických zemí, dle níž je to právě zůstavitel, který rozhoduje o svém majetku a jeho budoucím určení po smrti. Zohledňuje zůstavitelem shromážděný majetek v plné šíři takového soukromého vlastnictví, klade důraz na kontinuitu mezi generacemi, a tedy i na vůli motivovat potomky k tomu, aby sami přispívali k jeho rozmnožování, nebyli rozhazovační a celkově vedli řádný život. Důvodová zpráva považuje za smysluplné znovu zavést do právního řádu možnost, aby zůstavitel svými pokyny v posledním pořízení ovlivnil budoucí majetkové uspořádání po své smrti.²⁰³

Tyto pokyny (vedlejší doložky) se dělí jednak na možnost zůstavitele povolát vykonavatele závěti, jednak se znovuoobením institutu vedlejších doložek zůstaviteli umožňuje, aby stanovil v posledním pořízení i další podmínky, doložení času či příkaz.²⁰⁴

V této souvislosti je vhodné připomenout, že pokud zůstavitel pořídil závěť s podmínkami přede dnem 1. 1. 2014 (tedy za účinnosti předchozí právní úpravy občanského zákoníku z roku 1964, která stanovila, že podmínky v závěti nevyvolávají právní následky), zemřel po tomto datu a současně tato závěť nebude v rozporu s nyní platnou právní úpravou, pak se na ni bude nahlížet jako na platnou.²⁰⁵

V tomto směru zákonodárce vychází z předlohy vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, ovšem s ohledem na obvyklou právní úpravu ostatních demokratických evropských zemí. Opětovné zavedení institutu vedlejších doložek vyvolalo potřebu ochrany obmyšleného potomka před takovými vedlejšími doložkami, které by dědice požadavkem na jejich splnění šikanovaly, respektive které by zůstavitel vůči dědici (odkazovníku) nějak zneužil. Předchází tím hrubým vybočením ze zásady respektu k vůli zůstavitele. Proto zapovídá vedlejší doložky jako zjevně obtěžující, bez rozumného smyslu (účelu), zapovídá i ty, které jsou očividně v rozporu s veřejným pořádkem či nesrozumitelné (§ 1551 odst. 2 o. z.). Výslovně se pak zakazují vedlejší

²⁰² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1551 a 1552, s. 388–389.

²⁰³ *Ibid.*, s. 388–389.

²⁰⁴ *Ibid.*, s. 388–389.

²⁰⁵ Ust. § 3070 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

doložky ve vztahu k manželství (důvodová zpráva uvažuje i o registrovaném partnerství), jejichž příkazem by byla povinnost uzavření sňatku, setrvání v něm nebo jeho zrušení (§ 1552 o. z.).²⁰⁶

Obnovení právní úpravy vedlejších doložek vítá i odborná veřejnost. Autoři jedné z publikací rovněž poukazují na právní úpravu občanského zákoníku z roku 1964, která dávala přednost vůli žijícího před naplněním vůle zůstavitele tím, že mu neumožňovala omezit dědice v jeho právech z pozůstalosti nabytých a zakazovala mu k závěti jakékoliv podmínky připojit (s výjimkou započtení nikoliv obvyklých darů, které dědic od zůstavitele obdržel ještě za života, na dědický podíl). Autoři jsou tak nakloněni nové právní úpravě, která umožňuje zařadit do posledního pořízení podmínky pro nabytí dědictví, omezit dědice v dědických právech a vytknout účel, ke kterému takové uspořádání pozůstalosti směřuje.²⁰⁷

Zůstavitel tak může šířeji vyjavit svou vůli na budoucí uspořádání majetku po své smrti ať již formou vedlejší doložky podmínkou, doložením času, či příkazem.²⁰⁸

5.1. Podmínky

Právní úprava podmínek závěti se odvíjí od základních pravidel vymezených v § 548 až 549 o. z. Předně § 548 odst. 1 o. z. stanoví možnost spojit vznik, změnu nebo zánik práva ve vazbě na splnění podmínky. Tou je právní skutečnost, kterou chtěl zůstavitel vyvolat zamýšlený následek, ať již daná skutečnost může nastat, či nikoliv (narození dítěte, zakončení studia), ale též odvislou od vůle dědice (uzavření smlouvy).²⁰⁹

Je tak třeba rozlišit podmínku odkládací (suspenzivní), jejíž splnění způsobí právní následky (§ 548 odst. 1 o. z.), od podmínky rozvazovací (rezolutivní), jejímž naplněním naopak existující právní následky pominou (§ 548 odst. 2 o. z.). Přitom zákon předpokládá, že nelze-li z právního jednání či jeho povahy stanovit jinak, předpokládá se, že se jedná o podmínku odkládací.²¹⁰

Z rané judikatury k tomu vyplývá, že ani rozhodnutí soudu nemůže přiznat právo, pokud je odvislé od odkládací podmínky, k jejímuž splnění dosud nedošlo.²¹¹

Zůstavitel může požadovat splnění všech podmínek pro vyvolání kýženého následku či stanovit podmínky alternativně, čímž může nastat zamýšlený následek při splnění jen jedné

²⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1551 a 1552, s. 388–389.

²⁰⁷ KUNC, Bohumil a Martin LYČKA. Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: posun směrem ke common law a jeho účelovosti? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 21, č. 19, s. 674–681.

²⁰⁸ Ust. § 1561 až § 1574 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁰⁹ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 28–29.

²¹⁰ Ust. § 548 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹¹ Gl. U. 1373 ve spojení s ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 209.

z nich.²¹² V této souvislosti je vhodné připomenout platnou právní úpravu, dle které se pro případ, že zůstavitel povolá dědice s podmínkou, normuje zřízení svěřenského nástupnictví.²¹³

V případě vzniku svěřenského nástupnictví se stane nabyvatelem dědictví do okamžiku naplnění odkládací podmínky dědic stanovený posledním pořízením zůstavitele, ledaže by předního dědice neurčil, pročež by do dědických práv nastoupili dědici ze zákona. Do doby, než je odkládací podmínka splněna a do práv dědice nastoupí dědic následný, odpovídá právo předního dědice právu poživatele, ledaže by zůstavitel posledním pořízením umožnil takovému přednímu dědici „s dědictvím volně nakládat“ (§ 1567 ve spojení s § 1520 až 1524 o. z.).²¹⁴

Jinými slovy splněním odkládací podmínky následný dědic dědictví nabude. Naproti tomu naplnění rozvazovací podmínky předním dědicem způsobí, že pozůstalost pozbude a do postavení dědice nastoupí dědic následný. Také nabytí odkazu odkazovníkem může zůstavitel vázat na splnění podmínky.²¹⁵

S výše již zmíněným svěřenským nástupnictvím se pojí i právní úprava § 1562 o. z., která podmiňuje nabytí dědictví splněním odkládací podmínky dědicem, který zůstavitele přežil a byl dědicky způsobilý.²¹⁶ Dalším zákonodárcem výslovně nezakotveným požadavkem je ten, aby se dědic naplnění odkládací podmínky dožil. Pro podporu je možné poukázat na § 703 obecného zákoníku občanského z roku 1811, který takové pravidlo upravoval, jakož i na skutečnost, že není výjimkou stanovení podmínky dědici, která spočívá v jeho osobním jednání.²¹⁷

Zůstavitel rovněž může požadovat splnění podmínky dědicem (odkazovníkem) jednáním, které lze i opakovat. Pro ten případ zákon požaduje, aby takové jednání bylo vykonáno po úmrtí zůstavitele, i když tak obmyšlený učinil již za jeho života, pokud zůstavitel nevyjevil jinak.²¹⁸

Uvedené nelze ale vnímat bez vazby na § 1551 odst. 2 věty první o. z., který chrání dědice (odkazovníka) před svévolným obtěžováním zůstavitelem tak, že se k takové vedlejší doložce nepřihlíží. Za takovou by bylo možné považovat podmínku, jejíž splnění by vyžadovalo opakování (požadovanou vysokou školu již vystudoval). Obdobně by tomu bylo u podmínky podstoupit odvykací kúru, kterou již dědic (odkazovník) před úmrtím zůstavitele absolvoval.²¹⁹ Podle autorky by za podmínku, která svou povahou dědice obtěžuje, mohlo být soudy považováno stanovení, jímž zůstavitel dědici ukládá rozptýlit jeho popel např. v Tichém oceánu. Lze si totiž představit, že dědicem bude osoba, která se bojí létat nebo tak daleko cestovat. Další

²¹² ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 28–29.

²¹³ Ust. § 1513 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 207.

²¹⁵ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 28–29.

²¹⁶ *Ibid.*, s. 28–29.

²¹⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 207.

²¹⁸ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 29.

²¹⁹ *Ibid.*, s. 29.

otázkou je pak samotné financování cesty. Bez toho, aby zůstavitel v dědictví pro její splnění vyčlenil příslušnou finanční částku, by nebylo možné, aby jinak nepřilíš majetný dědic naplnil vůli zůstavitele.

K tomu autorka považuje za vhodné poukázat na názor odborné veřejnosti, jenž ve vazbě na § 1587 o. z., odkazující u podmínek dědické smlouvy na § 548 a 549 o. z., dovozuje možnost smluvního dědice naplnit stanovenou podmínku ještě před skolem zůstavitele, aniž by ji musel po jeho smrti opakovat. V tom lze spatřovat rozdíl oproti výše zmíněné úpravě, jež dědici ze závěti ukládá její opakování i po úmrtí zůstavitele (§ 1561 o. z.).²²⁰

Podmínky, které jsou nemožné, zákon postihuje. U rozvazovací podmínky tím, že se k ní nepřihlíží (§ 1563 odst. 1 o. z.), tedy dědic (odkazovník) nabyté dědické právo neztratí. Pokud je zůstavitelem stanovená odkládací podmínka nemožná, pak má za následek neplatnost závěti v tomto rozsahu (§ 1563 odst. 2 o. z.). Dědic (odkazovník) tak do dědických práv nevstoupí.²²¹

Z notářské praxe²²² se podává snaha vést zůstavitele k tomu, aby podmínky závěti používal s rozvahou a pouze za účelem uspořádání majetkových poměrů po jeho smrti. Tedy aby se, pokud je to možné, vyvaroval užití podmínek, které nejsou nezbytně nutné. Obecně totiž podmínky závěti dědice obtěžují a dědici je vnímají jako snahu zůstavitele po jeho smrti i nadále ovlivňovat jejich životy. A to není smyslem závěti.

5.2. Doložení času

Smyslem doložení času v posledním pořízení zůstavitele je stanovení, aby dědic (odkazovník) nabyl právo pouze po určenou dobu po smrti zůstavitele (*dies ad quem*) nebo aby vstoupil do dědických práv až s určitým časovým odstupem po úmrtí zůstavitele (*dies a quo*).²²³

Z důvodové zprávy vycházejí ve svých úvahách i autoři odborné publikace, když v souladu s ní poukazují na možnost zůstavitele touto vedlejší doložkou v závěti stanovit čas nabytí (pozbytí) práv z pozůstalosti.²²⁴

Oproti podmínkám je doložení času spojeno vždy s událostí, která v budoucnu nutně nastane (konkrétní den a rok). V případě, že by zůstavitel vymezil doložení času událostí, u níž by nebylo možné stanovit najisto, že nastane (např. uzavření sňatku), nejednalo by se o doložení času, ale o podmínku. Uvedené by mělo dopad na případné (ne)povolání následných dědiců.

²²⁰ ŠEŠINA, Martin, 2012, *op. cit.* v pozn. 50, s. 3–8.

²²¹ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUŽIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 29.

²²² Osobní rozhovor s HALLADA, Bohdan (notář v Praze), rozhovor na téma „Podmínky závěti“. Praha, 31. 10. 2023. [osobní rozhovor].

²²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1564 až 1566, s. 390–391.

²²⁴ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 72–73.

Neboť pokud je čas doložen v závěti konkrétním datem, tedy takový čas nastat musí, nabývá dědic dědictví právě k této rozhodné chvíli a jeho právo přechází nepodmíněně i na jeho dědice (§ 1565 o. z.). Uvedené platí i tehdy, pokud se závětí obmyšlený dědic smrti zůstavitele nedožil, případně se nedožil vymezeného času.²²⁵

Na tomto místě autorka práce přisvědčuje jiným autorům o významu zmíněného ustanovení § 1565 o. z. Zákonodárce v něm totiž zakotvil pravidlo pro přechod dědického práva v případě, že je rozhodný čas stanoven tak, že nastat musí. Pokud takový čas dospěje, přejde dědické právo závětí (odkazem) obmyšleného dědice (odkazovníka) „... *jako jiná nepodmíněná práva...*“²²⁶ i na jeho dědice. Například tomu tak bude při doložení času ve prospěch následného dědice uplynutím dvaceti let po úmrtí zůstavitele, přičemž pokud v mezidobí od úmrtí do uplynutí dvaceti let tento následný dědic sám zemře, dojde k přechodu dědického práva (odkazu) ze zůstavitele právě na dědice původně obmyšleného následného dědice.²²⁷

Oproti tomu by v případě podmínky bylo třeba, aby obmyšlený dědic nejen zůstavitele přežil, ale byl zároveň i nadán dědickou způsobilostí.²²⁸

Jestliže by ale doložení času v závěti zůstavitele bylo nejisté, bylo by takové stanovení doby vyloženo jako podmínka nemožná s následky shora již zmíněnými. Typicky by se tak dělo, pokud by zůstavitel určil dobu předcházející jeho vlastní smrti (spletl se v letopočtu), pokud by ovšem nebylo zcela zřejmé, že se jedná o písarskou chybu. Pak by byla jeho vůle respektována jako pravděpodobná (§ 1566 o. z.).²²⁹

Další část odborné veřejnosti k rozhodné chvíli a s tím spojeným přechodem zanechaného práva poukazuje na dva v úvahu přicházející případy. Jako první je popsána situace, kdy obmyšlený dědic předemře zůstavitele. Pak se má za to, že s ohledem na § 1479 o. z. se ustanovení § 1565 o. z. nepoužije, neboť dědické právo vznikne až úmrtím zůstavitele, a kdo jej předemře či zemře najednou se zůstavitelem, nestává se dědicem. Jako druhý případ pak zvažuje situaci, kdy takový dědic sice skoná po zůstaviteli, ale ještě předtím, než nastane rozhodná chvíle (uplyne doba stanovená zůstavitelem pro vstup do jím zanechaných práv). Tehdy dědic původně zůstavitelem obmyšleného dědice do práv takového dědice vstoupí.²³⁰

Na uvedené příležitě dopadá právní názor odborné právnické veřejnosti (rozhodnutí soudu), podle kterého, pokud má odkazovník podle posledního pořízení dostat peněžní částku dosažením 25 let života, nejedná se o podmínku (výminku), ale právě o vedlejší doložku

²²⁵ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 72–73.

²²⁶ Ust. § 1565 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²²⁷ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 30.

²²⁸ NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ, 2017, *op. cit.* v pozn. 79, s. 72–73.

²²⁹ *Ibid.*, s. 72–73.

²³⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 211.

doložení času, tedy stanovení doby, kdy má odkazované finanční prostředky obdržet. Zároveň je zde konstatováno, že takové doložení času přechází na následné dědice původně obmyšleného, jestliže se stanovené doby nedožije (nedožije se 25. roku života).²³¹

5.3. Vykonavatel závěti

Důvodová zpráva k institutu vykonavatele závěti předně poukazuje na návrat k evropským kulturním tradicím, které umožňují širší prosazení realizace vůle zůstavitele. Dává se tak prostor zůstaviteli, aby si vybral osobu, jíž věří, že svými kroky naplní poslední pořízení zůstavitele po jeho skonu. Jako možné vykonavatele závěti pak shledává osoby blízké zůstaviteli například některého z členů rodiny, ale i právnickou osobu, která je v tomto oboru zběhlá, advokát nebo notář.²³²

Povolání do funkce vykonavatele závěti zákon umožňuje zůstavitelovi závětí. V ní může zůstavitel rovněž stanovit úkoly, kterými jej pověřuje, případně že má být za výkon této své činnosti odměněn a jak.²³³

Lze souhlasit s autorem komentáře k § 1553 o. z., že je možné, aby vykonavatele závěti zůstavitel určil i v dědické smlouvě (za souhlasu stran zúčastněných) nebo v dovětku. Ustanovení § 1 odst. 2 o. z. zakotvující zásadu dispozitivnosti umožňuje, aby to, co není zákonem výslovně zakázáno, mohlo být ujednáno odlišně. Neboť ustanovení vykonavatele závěti není ujednáním, která zákon zakazuje pro rozpor s dobrými mravy, veřejným pořádkem či osobnostními právy.²³⁴

Podle autorky práce je pravděpodobné, že takovou otázku přinese notářská praxe a její zodpovězení tak bude na judikatuře soudů. Tomuto stanovisku nasvědčuje poukaz autora výše zmíněného komentáře na odlišný právní názor jiných odborníků na dědické právo. Z něj vyplývá opačný postoj. Autoři uvádějí, že povolání vykonavatele závěti dědickou smlouvou či dovětkem by nebylo platné, neboť zákon zamezuje výkonu této funkce v případě neplatnosti závěti a rovněž při zjištění, že tímto pořízením pro případ smrti obmyšlený dědic nedědí nebo existují zákonné důvody, pro které dědit nemůže (pokud nenastupuje náhradník). Také pouze se závětí spojuje zákon zánik výkonu funkce jejího vykonavatele, a to pokud je závěť zrušena, protože byla odvolána nebo byla pořízena nová.²³⁵

²³¹ Gl. U. 2049 ve spojení s ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 210.

²³² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1553 až 1560, s. 389–390.

²³³ Ust. § 1553 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³⁴ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 189.

²³⁵ FIALA, Roman, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář.* 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, 608 s. ISBN 978-80-7400-869-6, s. 180–181.

Jak již bylo výše uvedeno, může být vykonavatelem závěti fyzická i právnická osoba. Obě tyto osoby ale musejí směřovat ke splnění základní úlohy vykonavatele závěti, kterou je naplnění posledního pořízení zůstavitele (včetně dovětky) „... s péčí řádného hospodáře.“²³⁶

K tomu se vhodně váže historická judikatura, z níž vyplývá osobnostní povaha práv vykonavatele závěti bez možnosti postoupit je jinému.²³⁷

Zákon předpokládá jeho účastenství v řízení o pozůstalosti při plnění jeho úkolů nevyjímaje obranu platnosti závěti, možnost namítat dědickou (včetně odkazovníka) nezpůsobilost, stvrdit před soudem, že byly pokyny zůstavitele naplněny (§ 1554 odst. 1 věta druhá o. z.).²³⁸

Z historické judikatury k účastenství vykonavatele závěti na řízení o pozůstalosti lze připomenout rozhodnutí, kterým soud vyslovil právní názor, dle něž je právem vykonavatele závěti uplatnit u soudu návrh na ustanovení správce pozůstalosti a vznést opravný prostředek proti rozhodnutí soudu o stanovení správcem pozůstalosti dědice, který ale podle úsudku vykonavatele závěti dědicem dle poslední vůle zůstavitele není.²³⁹

Mezi další oprávnění vykonavatele závěti patří i správa pozůstalosti, jestliže zůstavitel správce neurčil, a to až do rozhodnutí soudu, jímž nařídí jiné opatření. Jestliže vykonavatele závěti zůstavitel ustanovil formou veřejné listiny, předpokládá zákon použití pro jeho postavení právní úpravu vztahující se ke správcovi pozůstalosti. V jiných případech se taková právní úprava užije přiměřeně.²⁴⁰

Již z rané judikatury vyplývá, že i přes rozsáhlá oprávnění vykonavatele závěti jako osoby realizující poslední vůli zůstavitele po jeho smrti není osobou nahrazující zůstavitele jako takového, a proto nemůže být žalován na neplatnost jeho závěti.²⁴¹

Vykonavatel závěti se o svém poslání dozví buď přímo od zůstavitele, nebo mu to sdělí po smrti zůstavitele pozůstalostní soud. Nemůže být ale nucen tuto funkci vykonávat a může ji tedy odmítnout s účinky doručení takového odmítnutí soudu, který je dědictví po zemřelém projednává (§ 1553 odst. 2 o. z.).²⁴²

Historická judikatura k tomu uvádí, že pokud zůstavitel ve své závěti stanovil osobu jejího vykonavatele, má toto ustanovení povahu příkazu.²⁴³

²³⁶ Ust. § 1554 odst. 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³⁷ Gl. U. 5295 ve spojení s ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 192.

²³⁸ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 85.

²³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 4. 1935, Rv II 77, 78/35 (Vážný 14305).

²⁴⁰ Ust. § 1554 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 9. 1939, Rv I 227/39 (Vážný 17373).

²⁴² DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 86.

²⁴³ Gl. U. N. F. 4838 ve spojení s ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 192.

Samotný výkon funkce vykonavatele závěti je prvotně odvislý od zjištění, zda je jeho ustavení závětí (či sama závěť) platné. Dále se zohledňuje, zda z výkonu funkce sám neodstoupil (viz výše zmíněný § 1553 odst. 2 o. z.), nebo nebyl soudem odvolán pro hrubé porušení svých povinností, neschopnost tuto úlohu konat či z jiného závažného důvodu. Soud může v uvedených případech rozhodnout z moci úřední, to je *ex offio*, aniž by k tomu bylo třeba návrhu dotčených osob (§ 1560 o. z.).²⁴⁴

Jestliže ale taková situace nenastane, plní vykonavatel závěti svou úlohu až do pravomocného rozhodnutí soudu o potvrzení nabytí dědictví, případně i později, najisto však právní mocí usnesení²⁴⁵, kterým byla nařízena likvidace pozůstalosti.²⁴⁶

Některé činnosti vykonavatele závěti mohou konat i jiné osoby. Tak je tomu například u vynucení splnění povinnosti z příkazu v závěti, kde právo domáhat se jeho splnění má nejen ten, kdo je z příkazu oprávněn, ale i ten, koho k tomu zůstavitel závětí povolal.²⁴⁷

Lze tak uzavřít, že činnost vykonavatele závěti je spíše posláním. Lze jej tak ve vztahu k dědicům považovat za jakéhosi mentora, který působí na jejich často rozkolísané vztahy ve snaze zmírnit, či dokonce odstranit rozpory mezi nimi. Tedy tak, aby byla poslední vůle zůstavitele v co nejvyšší možné míře naplněna.

5.4. Příkaz

S ohledem na to, že ke dni zpracování této práce bylo vydáno pouze jediné rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky jako sjednotitele judikatury soudů nižších instancí, vyšla autorka práce právě z něj. Jsou v něm totiž zachyceny zdroje, které vedly zákonodárce k zakotvení právní úpravy příkazu uvedené v ustanovení § 1569 až 1574 o. z. právě v této podobě. V tomto rozhodnutí se Nejvyšší soud zabývá určitostí příkazu, kdy charakterizuje příkaz (*modus*) jako nařízení zůstavitele vůči dědici (odkazovníkovi) počínat si se jměním, které bylo zůstavitelem zanecháno, konkrétním způsobem nebo je jím uloženo něco vykonat, či naopak něco opominout. Jako typický případ judikát zmiňuje například povinnost nechat vykonat bohoslužbu²⁴⁸, starat se o zůstavitelův hrob²⁴⁹ apod.²⁵⁰

²⁴⁴ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 86.

²⁴⁵ Ust. § 200 písm. g) zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

²⁴⁶ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 86.

²⁴⁷ Ust. § 1571 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁴⁸ Gl. U. 2028 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

²⁴⁹ Gl. U. 15.849 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

²⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

Tak jako při výkladu závěti má být i uskutečnění příkazu vedeno snahou co nejvíce dostat vůli zůstavitele nebo se jí alespoň co nejvíce přiblížit. Až teprve, když taková snaha nevyústí v alespoň přibližné splnění příkazu, jedná se o příkaz nemožný.²⁵¹

Soud rovněž připomněl obecnou úpravu vedlejších doložek, kdy je zůstaviteli zakázáno, aby zjevně svévolně obtěžoval dědice (odkazovníka) či se jednalo o vedlejší doložku v rozporu s veřejným pořádkem nebo nesrozumitelnou (§ 1551 odst. 2 věta první o. z.).²⁵²

Za významný soud považoval odkaz na dobovou judikaturu, a to ve vztahu k právní úpravě § 695 až 712 obecného zákoníku občanského z roku 1811, která byla podkladem pro úvahy zákonodárce o tom, v jaké podobě navrátit právní úpravu vedlejších doložek do nového kodexu (občanského zákoníku).²⁵³

Soud se inspiroval právními názory z dob účinnosti obecného zákoníku občanského, které shledávaly příkazem například (viz obdobně výše) povinnost dědice postavit kapli²⁵⁴ či náhrobek²⁵⁵. Z dob první republiky pak rozhodnutím Nejvyššího soudu, které shledalo příkazem uložení povinnosti zřídit jesle pro malé děti.²⁵⁶

Na základě těchto zdrojů úvah přistoupil soud k posouzení důvodnosti dovolání. Vyšel přitom ze skutkového stavu, z něž vyplynulo, že po smrti zůstavitele byla pozůstalost rozdělena mezi dědice ze závěti, přičemž (mimo jiný majetek) byla mezi dvě dědičky rozdělena nemovitost s domem (objektem bydlení) rovným dílem, respektive každé po jedné polovině. Spor vznikl při výkladu závěti, kdy soud první instance s poukazem na § 553 odst. 1 o. z. shledal neurčitým příkaz zůstavitele spočívající v povinnosti zřídit mobilheim s plnou výbavou a přípojkami na vodu, elektřinu a odpad. Prvostupňový soud měl za to, že s ohledem na vývoj v oblasti tohoto typu obydlí od karavanů přes buňku až po několikapokojová zateplená obydlí a k tomu s ohledem na odpovídající široké cenové rozpětí jejich pořízení a za situace, kdy zůstavitel nijak konkrétněji nespécifikoval takový mobilheim, nelze postavit najisto, jaký typ z uvedené možné škály tohoto obydlí má být dle jeho vůle vybudován. Za zřejmé považoval pouze vůli zůstavitele spravedlivě rozdělit danou nemovitost tak, aby dědička, která nabyde část s domem, byla obtížena povinností zbudovat druhé dědičce právě obydlí ve formě mobilheimu v intencích v závěti vyjevených (to je plně vybavený s nutnými přípojkami pro užívání). Výkladem závěti dovodil, že nebylo vůlí zůstavitele za nastalé situace trvat na rozdělení nemovitosti, ale že je

²⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

²⁵² *Ibid.*

²⁵³ *Ibid.*

²⁵⁴ Gl. U. 15.775 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

²⁵⁵ GL. U. 15.849 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

²⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 5. 1937, sp. zn. Rv I 2045/35 (Vážný 16126/1937).

v rozsahu pořízení o nemovitostech závětí zdánlivou. Přistoupil tak k rozdělení pozůstalosti způsobem vymezeným v ustanovení § 185 odst. 1 písm. b), g) z. ř. s. mezi více dědiců.²⁵⁷

Odvolací soud jeho právní posouzení potvrdil a ve shodě s ním konstatoval, že vůle zůstavitele bylo spravedlivé uspořádání majetku mezi obě dcery. Jelikož ale zůstavitel v závěti nijak blíže neuvedl, jaké nároky má takové obydlí splňovat (cena pořízení, rozloha, dodavatel atp.), a v pozůstalostním řízení vyšly najevo různé představy dědiček na to, jaké parametry musí být nutně splněny, nepočítaje v to, že mobilheimem obmyšlená dědička ani nechtěla a požadovala ke splnění příkazu ze závěti vyrovnání v penězích druhou dědičkou, uzavřel, že se jedná o projev vůle natolik neurčitý, že jej nelze napravit ani následným výkladem. Dovodil, že zjistit pravou vůli zůstavitele v jiném řízení před soudem je nepřípustné, neboť by byla zjišťována vůle zůstavitele, kterou ale sám nevyjevil. Výsledkem takového následného řízení by tak mohlo být řešení pro některou z dědiček nepřijatelné, případně by mohlo vést až k odmítnutí dědictví.²⁵⁸

Nejvyšší soud k dovolání příkazem obtíženě pozůstalé dcery její dovolání posoudil jako důvodné a rozhodnutí soudů obou stupňů v namítaném rozsahu zrušil. Konstatoval nesprávnost právního názoru odvolacího soudu, že zůstavitel způsob naplnění své vůle nedal jednoznačně najevo, neboť postačí splnění příkazu alespoň podle možností příkazem obtíženého.²⁵⁹

Poukázal k tomu na rozhodnutí prvorepublikového Nejvyššího soudu ČSR, z nějž vyplývá nemožnost dědičky splnit příkaz ze závěti s ohledem na zdravotní a bezpečnostní rizika. Proto ve snaze dostát příkazu zůstavitele vše, co z pozůstalosti nabylo, pak zpeněžila, danou částku uložila na účet s tím, že za tyto peněžní prostředky se má zůstavitelův příkaz realizovat.²⁶⁰

Na podkladě tohoto názoru měl Nejvyšší soud za to, že pokud by se na tom dědičky dohodly, bylo by cestou, aby druhá z dcer (v jejíž prospěch byl příkaz stanoven) přijala jako náhradu finanční kompenzaci.²⁶¹

Zavázal soudy nižších stupňů právním názorem, aby se snažily zjistit všechny rozhodné skutečnosti pro objasnění, za jaké situace byla závěť pořízena, aby bylo možné objasnit, jaká byla opravdová vůle zůstavitele. Připomenul, že zůstavitel pořídil poslední vůli jako prostou holografní závěť se svědky splňující zákonem požadované náležitosti. Při zjištění pochybností o jejím významu z důvodu nesrozumitelnosti měla být vykládána spíše jako platný akt než naopak (§ 574 ve spojení s 1494 odst. 2 o. z.). Vytkl oběma soudům, že tato pravidla měly

²⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ *Ibid.*

²⁶⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 5. 1937, sp. zn. Rv I 2045/35 (Vážný 16126/1937).

²⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

při výkladu závěti na mysli jen do té míry, že závětí zůstavitel hodlal umožnit oběma dcerám bydlení na pozemcích. Nezabývaly se ale tím, zda zůstavitel ještě za svého života nedal nějakým způsobem najevo podobu obydlí pro dceru, v jejíž prospěch měl být mobilheim postaven. Pominuly tak možnost zjistit uvedené zejména svědectvím osob osvědčujících závět' a objasnit tak, jaká byla představa zůstavitele o tom, jak má být jeho příkaz naplněn.²⁶²

Z těchto důvodů proto Nejvyšší soud rozsudky soudů nižších stupňů zrušil a věc jim vrátil k dalšímu řízení.

5.5. Odkaz

Zůstavitel přistoupí k využití zákonné možnosti zřídit odkaz (*legatum*) tehdy, pokud hodlá někomu zřídit pohledávku, jejímž předmětem je vydání konkrétně nebo druhově určené věci (věci), či právo, aniž by tuto osobu hodlal povolát za dědice.²⁶³ Odkazem jsou tak typicky věci movité či nemovité, prominutí dluhu apod. Odkaz může být plněn z pozůstalosti, ale i z majetku toho, kdo je povinen odkaz odkazovníkovi poskytnout, nebo jím může být věc, kterou má osoba obtížená odkazem teprve pro odkazovníka získat²⁶⁴.

Odkaz je tak příkazem zůstavitele vůči svému dědici zatíženému odkazem (*oneratus*) vydat obdařenému z odkazu (legatář) předmět odkazu.²⁶⁵ Na rozdíl od příkazu nesměruje odkaz vůči dědici, ale vůči třetí osobě, která přijímá věc (právo), aniž by byla obtížena možnými dluhy zůstavitele. Lze tak očekávat, že zůstavitelé budou institutu odkazu v budoucnu hojně využívat. Vyhnou se touto cestou negativům (břímě dluhů), kterými by jinak závětí obmyšleného dědice zatížili.

Autorka by k tomu ráda poukázala na historickou judikaturu, podle které je odkaz šířeji pojatým příkazem, jehož smyslem je navýšení majetku odkazovníka. Oproti tomu smyslem příkazu je samotné obtěžkání povinného příkaz splnit. Splnění odkazu se na rozdíl od příkazu může odkazovník na povinném domáhat.²⁶⁶ Uvedené závěry judikátu jsou však relativizovány ustanovením § 1571 o. z., z něž vyplývá právo oprávněného z příkazu (vykonavatele závěti a jiných osob) domáhat se jeho naplnění.

Za podstatné je třeba považovat, že ten, kdo je zatížen povinností splnit odkaz, musí z pozůstalosti benefitovat, to je být dědicem či odkazovníkem. Zákon umožňuje, aby zůstavitel ponechal dědici (ostatním dědicům) kromě dědictví (podílu na něm) přednostní odkaz neboli

²⁶² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

²⁶³ Ust. § 1477 odst. 1, 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁶⁴ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 20.

²⁶⁵ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 101.

²⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 12. 5. 1925, Rv I 581/25 (Vážný 5029/1925).

prelegát (§ 1596 o. z.). Dědic (dědici) se tak ocitá (ocitají) ve dvojím postavení. Pokud není postavena najisto vůle zůstavitele (nevyjádřil ji určitě), má se za to, že tuto osobu (osoby) hodlal povolát za dědice a rozdělením věcí mýnil stanovit jeho (jejich) dědické podíly na majetku.²⁶⁷

Ustanovením § 1599 o. z. zákonodárce dále zůstaviteli umožnil uložení pododkazu nebo také další odkaz. Jím zůstavitel zavazuje dědice plnit ve prospěch odkazovníka a odkazovníku plnit jinému (pododkazovníkovi). Nejčastěji se tak děje u věci, která je ve vlastnictví odkazovníka nebo ji tento musí pro pododkazovníka zajistit. Významnou je v této souvislosti povinnost odkazovníka splnit další odkaz, i kdyby jeho cena překonala hodnotu jím od zůstavitele nabytého odkazu (§ 1599 odst. 1 o. z.). Povinnost odkazovníka vůči pododkazovníkovi stíhá i jeho náhradníka, pokud sám odkazovník ze zřejmých příčin své povinnosti nemůže dostát, neboť odkaz nenabude (např. zemře před smrtí zůstavitele). Jeho náhradník jako nástupce v povinnosti splnit pododkaz se této povinnosti zhodí vydáním odkazu, který z titulu postavení náhradníka nabyt (§ 1599 odst. 2 o. z.).²⁶⁸

Zajímavou otázkou se ve vztahu k odkazu zabývá odborný článek Davida Nováka. Řeší v ní, zda může zůstavitel odkázat věc, která mu v době jeho pořízení ještě nepatří, ačkoli má za to, že ke dni úmrtí součástí jeho majetku bude. Poukazuje na to, že zákon dává přednost tomu, aby konkrétní věci zanechal zůstavitel pozůstalým pořízením ve formě odkazu. Jednoznačnou úpravu občanský zákoník ale nestanoví, respektive nezakazuje, aby se tak dělo rovněž prostřednictvím závěti. Ve svých úvahách vychází z přiměřeného použití právní úpravy odkazu, která o cizí věci ve smyslu věci, jež není ve vlastnictví zůstavitele, výslovně pojednává. Současně bere v úvahu jednu ze základních zásad dědického práva, tedy aby bylo vůli zůstavitele vyhověno v nejvyšší možné míře (§ 1494 odst. 2 o. z.).²⁶⁹

Rozlišuje mezi odkázáním (zůstavením) odkazovníkovi (dědici) věci jednotlivě a druhově určené. K individuálně určené věci (např. chata, jež hodlá zůstavitel postavit) autor neshledává odkaz nebo její zanechání dědicům aktem nicotným nebo neplatným s tím, že je třeba vzít v úvahu dobu, která uplyne mezi vlastním aktem a smrtí zůstavitele. Polemizuje proto s odbornými názory²⁷⁰ a souhlasí s jedním z nich, dle kterého se stává nicotným pouze odkázání takové jednotlivě určené věci, která nepatřila zůstaviteli v okamžiku jeho smrti. Ve shodě s tímto

²⁶⁷ ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ, 2019, *op. cit.* v pozn. 37, s. 20–21.

²⁶⁸ *Ibid.*, s. 22–23.

²⁶⁹ NOVÁK, David. Pořízení o věci nepatřící zůstaviteli. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2016, roč. 22, č. 5, s. 15–16.

²⁷⁰ Viz ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2014, *op. cit.* v pozn. 66, s. 271. vs. FIALA, Roman, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s. ISBN 978-80-7400-570-1, s. 336.

odborným názorem považuje za zřejmé, že takovou věc nemohl zůstavitel odkázat (ani zůstavit prostřednictvím závěti), když s ní v době smrti nedisponoval.²⁷¹

U věcí genericky určených zdůrazňuje, že v tomto případě zákon výslovně spojuje neplatnost odkazu s věcí, která nespadá do pozůstalosti právě k okamžiku úmrtí zůstavitele. Tedy zákonodárce vůbec nepojednává o tom, že by se snad měla neplatnost aktu spojovat s dobou pořízení odkazu, natož aby se jednalo o akt nicotný. A tak jako u věcí konkrétně určených shrnuje, že i u věcí genericky vymezených lze použít institut závěti, věc však musí být součástí pozůstalosti v době smrti jejího pořizovatele.²⁷²

Autorka této práce souhlasí s výše uvedenými závěry a rovněž má za to, že není rozumného důvodu, proč by zůstavitel nemohl rozhodovat o majetku, který ke dni svého úmrtí skutečně držel (*ius possidendi*), užíval a požíval (*ius utendi et fruendi*) a se kterým mohl nakládat (*ius disponendi*).

5.6. Správce pozůstalosti

Právem zůstavitele je i možnost povolát závětí správce pozůstalosti, a to ve vztahu k jejímu celku nebo i jen vytčené části (např. podnik). Zákon přitom nevylučuje, aby povolal správců více. Musí se tak ovšem stát ve formě veřejné listiny (§ 3026 odst. 2 o. z.), a to nejčastěji závětí, ale i samostatně dovětkem (§ 1498 o. z.).²⁷³

To se liší od povolání vykonavatele závěti (jak bylo pojednáno výše), které takovou přísnou formu povolací listiny nevyžaduje, neboť zákon zůstaviteli umožňuje povolát vykonavatele závětí v jakékoliv formě (§ 1553 odst. 1 o. z.). Na rozdíl od dřívější právní úpravy obč. zák. z roku 1964 (§ 480a a násl.) již zákonodárce nepožaduje, aby správce pozůstalosti s tímto povoláním souhlasil a účastnil se pořizování takového aktu. Společné oběma právními úpravám zůstalo, že dokument o povolání správce pozůstalosti i nadále musí zahrnovat samotné povolání fyzické či právnické osoby (nejčastěji notáře nebo advokáta) a vymezení rozsahu správy pozůstalosti (celku nebo části).²⁷⁴

V povolací listině může zůstavitel stanovit práva a povinnosti správce pozůstalosti, ale i určit, že mu má být za výkon činnosti poskytnuta odměna a v jaké výši.²⁷⁵ Dobová judikatura

²⁷¹ NOVÁK, David, 2016, *op. cit.* s pozn. 269, s. 15–16.

²⁷² *Ibid.*, s. 15–16.

²⁷³ DVORÁK, Jan, JIŘÍ ŠVESTKA, MICHAELA ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 87.

²⁷⁴ ŠVESTKA, Jiří, JAN DVORÁK, JOSEF FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 198.

²⁷⁵ Ust. § 1556 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

hovoří v této souvislosti o jeho právu uplatnit u soudu návrh na výkon rozhodnutí z důvodu pravomocné a vykonatelné pohledávky zůstavitele.²⁷⁶

S ohledem na § 1402 o. z. je třeba očekávat, že pokud by měl být výkon funkce správce pozůstalosti vykonáván bez odměny, musela by s tím povoláná osoba souhlasit. Zaplacení odměny a výdajů správce pozůstalosti ustanoveného zůstavitelem by mělo následovat po skončení výkonu funkce, nejčastěji právní mocí rozhodnutí pozůstalostního soudu, jímž bylo nabytí dědictví stvrzeno. Povinnými k úhradě jsou dědici dle výše nabytého dědictví, pokud se ale nedohodnou jinak. Po marném očekávání vyplacení odměny se může správce pozůstalosti obrátit na soud se žalobou na zaplacení dané částky nebo uplatnit zadržovací právo na majetek, který by byl jinak povinen vydat, respektive částku započíst (§ 1447 o. z.).²⁷⁷

Z vážných důvodů může být správce pozůstalosti s jeho souhlasem ustanoven soudem. Děje se tak například při nutnosti zabezpečit řádný chod pozůstalého majetku, pořízení jeho seznamu apod.²⁷⁸ Jestliže byl správce ustanoven zůstavitelem, začne svou činnost vykonávat, jakmile se o smrti zůstavitele dozví, jinak na základě sdělení soudu.²⁷⁹

Soudu na počátku výkonu funkce předloží správci doklad o úmrtí zůstavitele (úmrtní list) a dokumenty svědčící o jeho ustanovení veřejnou listinou (notářský zápis a doklad o tom, že je jako správce povolán, a záznam o tom v Evidenci právních jednání pro případ smrti. S ohledem na to, že přijmout funkci správce pozůstalosti není povinností, může se tomu povoláná osoba bránit sdělením soudu o tom, že takovou činnost vykonávat nehodlá.²⁸⁰

Při současném výkonu funkce správce pozůstalosti a vykonavatele závěti je správce vázán pokyny vykonavatele. Jejich vzájemný vztah je upraven zákonnými ustanoveními vztahujícími se k příkazu (§ 1558 ve spojení s § 2430 a násl. o. z.). V rozporu s obdrženými pokyny vykonavatele závěti může správce pozůstalosti postupovat jen tehdy, jestliže to vyžaduje zájem řádné správy pozůstalosti a současně se mu nedostalo včasného souhlasu od vykonavatele závěti.²⁸¹

Z toho je patrné, že silnější postavení má při péči o pozůstalost vykonavatel závěti, který je veden úkolem v co nejvyšší možné míře se zasadit o naplnění zůstavitelova posledního pořízení. Naproti tomu do samotné správy pozůstalosti ve věcném slova smyslu (např. vedení podniku, dohled nad každodenním výkonem živnosti), by vykonavatel závěti zasahovat pokyny zřejmě neměl, neboť pro to často ani není odborně nadán. To dal ostatně zůstavitel najevo

²⁷⁶ Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 12. 2003, sp. zn. 9 Co 696/2003.

²⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 199–200.

²⁷⁸ Ust. § 157 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

²⁷⁹ Ust. § 148 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

²⁸⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 200.

²⁸¹ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 88.

tím, že kromě něj ustanovil i správce pozůstalosti. Pokyny vykonavatele závěti tak lze spíše důvodně očekávat při realizaci odkazů nebo v případě věřitelů domáhajících se uspokojení z pozůstalosti.²⁸²

Správce pozůstalosti je při výkonu své činnosti, jejímž hlavním smyslem a účelem je, aby byl pozůstalý majetek zachován a neztrácel na své ceně, limitován též nároky dědiců na jeho činnost a rovněž pozůstalostním soudem. Nejčastěji se tak děje, když se jeví počínání správce jako jednání překračující meze prosté správy (§ 1679 o. z.), které dědici nebo soud neschválili, a ze strany soudu může vést až k jeho odvolání (§ 1560 o. z.).²⁸³

K rozsahu oprávnění při výkonu prosté správy správcem pozůstalosti se v nedávné době vyjádřil Nejvyšší soud. Ze skutkového stavu vyplynulo, že restituentka zažalovala Státní pozemkový úřad o nahrazení projevu vůle a domáhala se vydání náhradních pozemků z řádně uplatněné restituce. V průběhu řízení zemřela a na její místo v řízení nastoupil správce pozůstalosti, kterého ke správě povolala notářským zápisem. Okresní a krajský soud řízení nepřerušily pro neukončené pozůstalostní řízení a pokračovaly se správcem pozůstalosti z důvodu jeho výkonu prosté správy směřující k zachování pozůstalosti, kdy pod tento pojem zařadily i restituentkou uplatňovaná práva v řízení o nahrazení projevu vůle. Dovolací soud jejich právnímu posouzení přisvědčil a vyslovil, že se soudy nižších stupňů neodchýlily od dosavadní judikatury, neboť smrtí zůstavitelky nedošlo k zániku jejího práva uspokojit přiznaný restituční nárok. Přihlédl rovněž k nové právní úpravě správy pozůstalosti s účinností od 1. 1. 2014, podle které se jedná o výkon prosté správy dle § 1678 odst. 1 o. z. Měl za to, že prostá správa neznamena zmravení majetku ke dni úmrtí zůstavitele, respektive započetí výkonu funkce správce pozůstalosti. Pro projednávanou věc považoval za rozhodné, že jestliže zemřelá restituentka bránila svá práva, přičemž specifikovala pozemky státu, jejichž vydání se domáhala jako náhrady z restitučního nároku, mohl správce její pozůstalosti pokračovat v již zahájeném řízení ohledně tohoto nároku, neboť jen navázal na to, co již sama konala. Jednalo se tak o prostou správu ve smyslu § 1405 o. z. za účelem završit její úsilí ve věci přiznaného restitučního nároku.²⁸⁴

Vzhledem k nové právní úpravě od 1. 1. 2014, kdy již nadále není vyžadován souhlas správce pozůstalosti s jeho ustanovením v závěti zůstavitele, se zůstavitel nemůže spolehnout, že svou funkci správce neodmítne. Ustanovení § 1559 o. z. mu totiž takovou volbu umožňuje. Pokud by správce pozůstalosti tuto činnost vykonávat nechtěl, musí si být vědom toho, že

²⁸² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 201.

²⁸³ *Ibid.*, s. 201.

²⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 8. 2021, sp. zn. 24 Cdo 2335/2021.

na něj dopadají povinnosti z prosté správy. To znamená, že nemůže odstoupit z funkce v nevhodný čas či jiným způsobem narušit své povinnosti řádného správce. Byl by totiž odpovědný za škodu, kterou by tím způsobil (§ 1440 odst. 2 o. z.).²⁸⁵

Akt, kterým byl správce povolán, je možné zrušit stejně, jako je tomu u zrušení závěti. Možnost ukončit činnost správce zákonodárce zakotvuje i v ustanovení § 1560 o. z. cestou jeho odvolání soudem. Stane se tak při hrubém porušení jeho povinností, při ztrátě schopnosti je plnit s potřebnou kvalitou či z jiného obdobného vážného důvodu rozhodnutím soudu i *ex officio* (z moci úřední).²⁸⁶

Lze tak uzavřít, že správce pozůstalosti plní významnou roli při realizaci naplnění vůle zůstavitele v jeho posledním pořízení. Zůstavitel by se tak měl zamýšlet nad tím, koho za správce povolá. Autorka této práce v oblasti nepřijetí funkce správce pozůstalosti považuje za vhodnější předchozí právní úpravu obč. zák. z roku 1964 v ustanovení § 480a a násl., která zakotvovala nutnost souhlasu správce s jeho ustanovením ještě za života zůstavitele. Tato úprava tak poskytovala větší ochranu před odmítnutím této funkce. Krokem směřujícím ke snížení rizika nesouhlasu správce se svým povoláním je za současné právní úpravy doporučení, aby zůstavitel své rozhodnutí zvolené osobě sdělil a zjistil, zda je tomuto kroku nakloněna.

Tuto kapitolu tak lze uzavřít opětovným apelem na budoucí pořizovatele závěti, aby rozumně využili různorodosti znovu zavedených vedlejších doložek. Ty jim totiž svou rozmanitostí otevírají širší pole působnosti při úvahách, jak uspořádat poměry po své smrti. Jejich použitím lze věrněji vyjádřit poslední vůli a dostat tak bližšímu naplnění jednoho ze základních principů dědického práva, jímž je předávání majetkových hodnot z generace na generaci, na tyto hodnoty navazovat a rozmnožovat je.

²⁸⁵ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 202.

²⁸⁶ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 88.

6. Případnutí pozůstalosti dědicům

Smrtí zůstavitele dochází k přeměně zůstavitelova majetku a dluhů v pozůstalost. Stanovení, jaká část a kterému dědici (dědicům) z pozůstalosti náleží, je věcí rozhodnutí soudu v pozůstalostním řízení. Děje se tak rozhodnutím soudu o nabytí dědictví, nejčastěji zpětně ke dni úmrtí.²⁸⁷

V této souvislosti je zajímavý odborný článek zabývající se otázkou přechodu vlastnických práv pro případ smrti. Autor ve svých úvahách porovnává různé právní úpravy evropských zemí, a to i z hlediska historického vývoje. Má za to, že je v této věci právní úprava o. z. nepřehledná, i když nelze uzavřít, že by dědic nenabýval dědictví smrtí zůstavitele. Na pozůstalost tak nelze hledět jako na ležící pozůstalost, pouze není postaveno najisto, kdo bude nositelem zůstavitelova jmění po jeho smrti. V občanském zákoníku tak není výslovně určen okamžik přeměny jmění zůstavitele v pozůstalost, stanoví jej až právní úprava procesní (§ 185 odst. 1 z. ř. s. ve vazbě na § 1479 o. z. a § 194 z. ř. s.).²⁸⁸

Z uvedeného je patrná úzká provázanost hmotněprávního a procesního dědického práva. A to dokonce v takové míře, že se zásady procesního práva promítají do občanského zákoníku. Vždy však musí být tato právní úprava použita ve stavu platném ke dni smrti zůstavitele.²⁸⁹

Řízení o pozůstalosti je soudem zahajováno nejčastěji na základě zprávy matriky o úmrtí z moci úřední (*ex officio*) nebo návrhem toho, kdo se považuje za dědice. K tomu, aby soud mohl rozhodnout o nabytí dědictví, musí být právo dědice prokázáno.²⁹⁰

Rozhodným okamžikem pozůstalostního řízení je jeho završení pravomocným soudním rozhodnutím o dědictví (prostřednictvím notáře jako soudního komisaře), jehož nedílnou součástí je potvrzení o nabytí dědictví dědici (případně několika dědicům). Tím je naplněn smysl celého pozůstalostního řízení a do té doby tzv. potenciální dědic vstupuje v plném rozsahu do postavení vlastníka zděděného majetku se všemi právy a povinnostmi. V případě, že je pozůstalost předlužená, nařídí soud likvidaci pozůstalosti a žádný z dědiců nedědí (§ 200 z. ř. s.).²⁹¹

²⁸⁷ DVORÁK, Jan, JIŘÍ ŠVESTKA, MICHAELA ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 149.

²⁸⁸ KLEIN, Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 20, č. 6, s. 22–24.

²⁸⁹ DVORÁK, Jan, JIŘÍ ŠVESTKA, MICHAELA ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 150–151.

²⁹⁰ *Ibid.*, s. 150–151.

²⁹¹ *Ibid.*, s. 168–169.

6.1. Rozdělení pozůstalosti

Zůstavitel má právo (nikoliv povinnost) vyjádřit svou vůli, jak bude naloženo s jeho majetkem po jeho smrti. Pokud svého práva využije a takovou vůli projeví, může ustanovit k dědění veškerého svého majetku jediného dědice. Pak se hovoří o tzv. univerzálním dědici. V případě, že tento univerzální dědic dědit nebude (např. předemřel zůstavitele nebo dědictví odmítl apod.) a současně mu není povolán náhradník, stávají se dědici osoby dle zákonné dědické posloupnosti. K tomu je třeba připomenout ustanovení § 1633 odst. 2 o. z., podle kterého jsou tito zákonní dědici povinni dostat nařízením zůstavitele.²⁹²

Obecně platí, že podíl dědice může být vyjádřen formou zlomku nebo procentem.

Zákon v ustanovení § 1499 a 1500 o. z. pamatuje na situace, kdy zůstavitel povolá dědice, ale nepořídí o veškerém svém majetku. Pokud povolanému dědici zanechá jen podíl na pozůstalosti, stanoví zákon, že v ostatním pozůstalost náleží dědicům ze zákona (§ 1499 věta druhá o. z.).²⁹³ Pokud je závětí obmyšlených dědiců více a nejsou stanoveny jejich podíly, nabývají dědictví rovným dílem.²⁹⁴ Pro případ, že je závětních dědiců více, podíly jim stanoveny byly, ale zůstavitel nepořídil o celém svém majetku, je pro osud této zbývající části rozhodné, zda se nejednalo pouze o opomenutí zůstavitele a jeho úmyslem bylo rozdělení celé pozůstalosti. V takovém případě by se zbývající část rozdělila poměrně dle velikosti podílů mezi závětní dědice.²⁹⁵ V opačném případě by zbývající část pozůstalosti nabyli dědici ze zákona.²⁹⁶

Z dostupné judikatury vyplývá, že pokud zůstavitel obmyslí závětního dědice konkrétní věcí (nemovitostí), ale následně své vlastnické právo k ní převede na jiného, není možné obsah závěti (její části) obvykle vykládat tak, že by zůstavitel i za tohoto stavu zamýšlel, aby tento povolaný dědic dědil určitý díl jeho majetku vyjádřitelný v penězích.²⁹⁷

V případě, že zůstavitel stanoví části dědiců konkrétní podíly (*cum partibus*), ale ostatním nikoliv (*sine partibus*), má se za to, že posledně zmínění nabývají zůstatek pozůstalosti ve stejných podílech (§ 1501 o. z.). Komentář k tomuto zákonnému ustanovení vycházející z důvodové zprávy připomíná snahu zákonodárce naplnit základní zásadu, aby dědici ze závěti dědili jen tolik, kolik zůstavitel zamýšlel. A současně, že je třeba závěť vykládat ve prospěch její platnosti, a dostat tak i nedokonale vyjádřené vůli zůstavitele.²⁹⁸

²⁹² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 103–104.

²⁹³ *Ibid.*, s. 103–104.

²⁹⁴ Ust. § 1500 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁹⁵ *Ibid.*

²⁹⁶ Ust. § 1500 odst. 2 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁹⁷ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 1. 1974, sp. zn. 5 Co 15/74, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky, 9/1976, R 33/1976.

²⁹⁸ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 106.

Jak vyplývá z důvodové zprávy, vyjadřuje zákonodárce v ustanovení § 1501 odst. 2 o. z. speciální úpravu pro případ, že zůstavitel obmyslel několik dědiců se stanovením podílů (*cum partibus*), ale z pozůstalosti pro závětní dědice bez stanovených podílů (*sine partibus*) nezbude nic. Ve snaze realizovat poslední vůli zůstavitele zákon stanoví, aby byly podíly dědiců *cum partibus* kráceny v takovém rozsahu, aby podíl dědice *sine partibus* činil alespoň tolik, co nejmenší podíl dědice *cum partibus*. Pro případ, že podíly dědiců *cum partibus* byly zůstavitelem stanoveny rovně, musejí být ve prospěch dědiců *sine partibus* tyto podíly kráceny tak, aby všichni závětní povolání dědicové dostali stejně.²⁹⁹

Zákonodárce v ustanovení § 1502 o. z. opětovně realizuje zásadu dědického práva vykládat závěť s přihlédnutím k niternosti a lidskosti takového právního jednání, a tedy co nejblíže postihnout pravou vůli zůstavitele (§ 1494 odst. 2 o. z.). Pamatuje tak na možná pochybení (v počtech) zůstavitele při sepisování závěti.³⁰⁰

V obecné rovině zákon v ustanovení § 1503 o. z. chrání před neplatností takové pořízení zůstavitele pro případ smrti, ve kterém nevyjádřil výslovně, kdo je dědicem, a nelze jeho vůli ozřejmit ani jinak (například z listin odkazovaných v závěti, výslechů svědků, kteří se pořizování závěti účastnili, a podobně). Odstavec první tohoto ustanovení míří na případy, kdy jsou závětní povolání dědici, kteří by jinak byli z hlediska dědické posloupnosti stanovené zákonem považováni za osobu jednu. U nich platí, že pokud zůstavitel nestanovil jinak, jsou jednou osobou i v případě dělení na základě závěti.³⁰¹

Odstavec druhý § 1503 o. z. používá institut „skupiny osob bez bližšího určení“. Jedná se tedy o skupinu, která musí být zůstavitelem specifikována, ale její členové nejsou blíže vymezení např. uvedením jména, příjmení a podobně. Rozhodné je, aby byli součástí takové skupiny v okamžiku jeho úmrtí. Může tak dojít k tomu, že od sepsání závěti do smrti zůstavitele se vnitřní složení členů skupiny (např. členů sportovního klubu) změnilo a dědici se stali ti, o jejichž existenci zůstavitel v době pořízení ani nevěděl. Je proto na osobě zůstavitele, aby si takové riziko uvědomil a v závěti blíže určil daný okruh osob například tak, že jej vymezí k datu jejího sepsání.³⁰²

Odstavec třetí téhož zákonného ustanovení rovněž označuje za dědice skupinu blíže neurčených osob, v tomto případě osob stížených chudobou nebo jinak sociálně postižených (bezdomovci, osamělé matky, děti bez rodičů a jiní). Zákon normuje, že v takovém případě je

²⁹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1501, s. 371–372.

³⁰⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 107.

³⁰¹ *Ibid.*, s. 108.

³⁰² *Ibid.*, s. 109.

dědicem obec, kde zůstavitel naposledy bydlel, přičemž obec užije pozůstalost ve prospěch zůstavitelem označené skupiny. Uvedené je dle části odborné veřejnosti považováno za příkaz dědici (§ 1571 o. z.), jímž se musí při nakládání s dědictvím tento řídit.³⁰³

K tomu je vhodné připomenout, že ze slov „má se za to“ ve druhém a třetím odstavci vyplývá, že se jedná o vyvratitelnou právní domněnku.

6.2. Uvolněný podíl a přírůstek

Také ustanovení § 1504 až 1506 o. z. vyjadřuje záměr zákonodárce novou úpravou upřednostnit dědění na základě testamentu oproti dědění dle zákonné posloupnosti. Umožňuje totiž takzvanou akrescenci (přirůstání) podílů testamentárních dědiců jakož i stanovení náhradníků, jak bude pojednáno dále v textu. Zákonní dědici nastupují do dědických práv až podpůrně.³⁰⁴

Aby mohlo dojít k přirůstání, musí být nastolen stav, kdy je dědický podíl uvolněn. Stane se tak v případě, že závětí povolaný dědic nedědí například proto, že se nedožil smrti zůstavitele nebo zemřel ve stejnou dobu dle § 1479 o. z., a je z dědění vyloučen dle § 1481 o. z., byl vyděděn dle § 1646 odst. 1 o. z. apod. Současně ovšem musí platit, že na místo takového dědice nenastoupil náhradník. Při splnění těchto podmínek lze hovořit o uvolněném podílu. Osoba, která uvolněný podíl nabude, musí s ním převést i s ním spojená omezení (vydání odkazu apod.). Uvedené se nepoužije, pokud by zůstavitel omezení spojil jen s povolaným dědicem nebo by to bylo dáno povahou věci (nemožnost splnit podmínku pro nedostatek schopností, jako je například vytvořit sochu). Uvolněný podíl přiroste, ale jen pokud byli ostatní závětní dědici obmyšleni stejným (rovným) dílem nebo se v tomto smyslu zůstavitel vyjádřil (typicky slovy „všem stejně“ nebo „stejným dílem“). Pokud by zůstavitel povolal část dědiců s podílem a ostatní bez jeho stanovení, dojde k přirůstání jen u těch závětních dědiců, jejichž podíly stanoveny nebyly. Zákon zde vyjadřuje předpoklad, že zůstavitelovou vůlí nebylo, aby dědici obdaření konkrétním podílem zdědili něco více. Proto zákon nedovoluje, aby k jejich výslovně určeným podílům uvolněný podíl přirostl. Jestliže tyto předpoklady nejsou splněny tak, že není náhradník a nedojde k akrescenci, jsou k dědění povolání zákonní dědici.³⁰⁵

Autorka práce by na tomto místě ráda zdůraznila, jak významná je z hlediska naplnění poslední vůle zůstavitele volba slov v závěti. Pro zůstavitele nepodstatná, avšak v právu významná formulace totiž může zcela změnit zůstavitelem zamýšlený osud jeho majetku. Jako

³⁰³ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 109.

³⁰⁴ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 67–68.

³⁰⁵ *Ibid.*, s. 67–68.

modelovou situaci, jež by se ve skutečném životě mohla stát spornou, si lze představit případ zůstavitele, který se rozhodl podělit majetek rovným dílem mezi své tři kamarády. V závěti tak každému určil jejich podíl v rozsahu 1/3. Jeden z těchto závětních dědiců však dědictví odmítl. Zde vyvstává otázka, jaký osud stihne danou odmítnutou 1/3 pozůstalosti, zda pro ni budou povoláni dědici ze zákona nebo přiroste k podílům zbývajících dvou závětních dědiců. Autorka práce se domnívá, že osud této třetiny by závisel na rozhodnutí soudu. Ten by zvažoval, zda svou nešťastně zvolenou formulací zůstavitel zamýšlel, aby se celá jeho pozůstalost rozdělila mezi jeho tři kamarády, a místo formulace například „všem stejně“ nevhodně užil určení 1/3, nebo zda skutečně chtěl každému z nich přenechat jen 1/3 a nic více. Pak by nastoupili dědici ze zákona.

Na tomto příkladu chtěla autorka poukázat nejen na důležitost samotné formulace závěti, ale také zdůraznit, jak vhodné je sepsat závěť u notáře, který jako odborník na úskalí nesprávně zvolených slov upozorní a uvede je do souladu se skutečnou vůlí zůstavitele. Pro naplnění vůle zůstavitele je podle autorky rovněž vhodné povolání náhradníků, kteří nastoupí na případně uvolněná místa závětních dědiců. Poměry v době vytváření závěti se totiž mohou kdykoliv změnit a povoláním náhradníků tak zůstavitel přispěje k naplnění jeho pravé vůle v době, kdy již porozumění své závěti nemůže ovlivnit.

Otázkou uvolněného podílu dědice a přirůstání podílu se nedávno zabýval Nejvyšší soud. Před posouzením věci samé obdobně uvedl, že oproti dřívější právní úpravě³⁰⁶ nová právní úprava občanského zákoníku stanovením pravidel pro přirůstání uvolněného podílu posiluje význam závěti a jí vyjádřenou vůli zůstavitele na prospěch povolaných dědiců. Zamezuje tím možnosti, aby uvolněný podíl přirostl dědicům ze zákona.³⁰⁷

Při posouzení vyšel ze skutkového stavu, podle kterého zůstavitelka pořídila holografní závětí o celém svém majetku tak, že jím podělila povolané dědice konkrétními věcmi bez výslovného stanovení jejich podílu na nich. Někteří z povolaných ji však předemřeli, a soud proto řešil otázku osudu uvolněného podílu po nich za stavu, kdy tito nedědí, ale věc měli závětí nabýt rovným dílem. Ze závěru Nejvyššího soudu vyplývá, že znění § 1504 o. z. nevylučuje, aby tím, že zůstavitelka obmyslela více dědiců konkrétní věcí bez vymezení jejich podílů na ní (*sine partibus*), a jestliže některý z nich nedědí, nenastoupí na jeho místo dědicové ze zákona. Uvolněný podíl přiroste zbývajcímu závětnímu dědici. Zdůraznil, že uvedené platí tím spíše, že zůstavitelka vyjádřila vůli, aby daná věc (dům) zůstala součástí rodinného majetku, pročez akrescence ve prospěch ostatních závětních dědiců předchází dědění ze zákona.³⁰⁸

³⁰⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

³⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1843/2016.

³⁰⁸ *Ibid.*

Tématem uvolněného podílu a jeho přirůstání v nové právní úpravě občanského zákoníku se v kontextu právních dějin zabývá i odborná veřejnost. Jeden z příspěvků k odborné diskuzi zmiňuje jako typickou situaci projevu takového přirůstání uvolnění podílu dědice. Po zamyšlení nad různým přístupem rozličných právních kultur a s důrazem na úpravu zásadním inspiračním zdrojem (obecný zákoník občanský z roku 1811) dospívá autor k závěru, že zákonodárce bohužel opomenul modernější pohled Osnovy 1931 a Osnovy 1937. Naproti tomu však shledal přínosným, že nyní platná právní úprava uvolněného podílu a přirůstání oproti úpravě v obecném zákoníku občanském z roku 1811 vynechává z ustanovení o uvolněném podílu část, kde se vymezuje, jaké osobě (osobám) má tento připadnout, čímž se posiluje vazba ustanovení § 1504 až 1506 o. z. na § 1499 až 1503 o. z. připadnutí pozůstalosti dědicům, přičemž je zahrnut § 1500 odst. 2 věta poslední o. z.³⁰⁹

Zdůraznil, že vůle zůstavitele zanechat celou nebo část pozůstalosti jen závětním dědicům musí být v závěti výslovně uvedena včetně obecné formulace o výluce dědiců ze zákona (ovšem s výjimkou nepominutelného dědice). Při konkrétním (jmenovitém) vyloučení zákonných dědiců by totiž hrozilo, že do uvolněného podílu nastoupí zákonný dědic, jímž může být i tak vzdálený příbuzný, že takového zůstavitel jako dědice ani nevzal v úvahu, protože na něj vůbec nepamatoval.³¹⁰

Pro jistotu zůstavitele, že budou dědit (celek nebo konkrétní část) jen dědici ze závěti s pevnými díly, považoval autor za nanejvýš vhodné, aby se takto zůstavitel výslovně vyjádřil a určil závětní dědice navzájem náhradníky.³¹¹

6.3. Náhradnictví

Smyslem tohoto právního institutu je zabezpečit realizaci jedné ze základních zásad dědického práva, jíž je naplnění vůle zůstavitele ustanovit náhradního dědice pro případ, že u povolaného dědice nastanou důvody, pro které dědictví nenabude (např. se nedožije smrti zůstavitele, bude zjištěna jeho dědická nezpůsobilost, využije práva odmítnout dědictví). O náhradníkovi se hovoří také jako o substitutovi. Naproti tomu povolaný dědic, na jehož místo případně substitut nastupuje, bývá označován jako institut. Zákon připouští, aby bylo zůstavitelem povoláno náhradníků více, a to po sobě jdoucích (nenastoupí-li první, nastupuje

³⁰⁹ SALÁK, Pavel. Zamyšlení nad přirůstáním uvolněného dědického podílu. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2015, roč. 23, č. 19, s. 657–662.

³¹⁰ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudního dvora z 28. 3. 2001, TE OGH 2001/03/28, 9 Ob 55/01f ve spojení s SALÁK, Pavel, 2015, *op. cit.* v pozn. 309, s. 657–662.

³¹¹ SALÁK, Pavel, *op. cit.* v pozn. 309, s. 657–662.

další po prvním nejbližší atd.) nebo vedle sebe (§ 1507 o. z.) se stanovením konkrétních dědických dílů.³¹²

Jestliže je důvodem pro povolání substituta zůstavitelova obava, že povolaný dědic pozůstalost nenabude nebo dědictví odmítne, hledí se na takové pořízení, jako by bylo náhradnictví učiněno pro obě možnosti (§ 1508 o. z.). Pokud však zůstavitel uvede jen jeden z těchto důvodů, institut náhradnictví tím nezaloží a zůstavitelem zamýšlený podíl pro náhradníka přiroste za předpokladu naplnění podmínek dle § 1504 a 1505 odst. 2 o. z. dalším závětí povolaným dědicům.³¹³

Ve smyslu § 1509 o. z. se na osobu substituta vztahují stejná omezení jako na dědice vyjma případů, kdy by zůstavitel stanovil tato omezení jen vůči dědici či by to bylo dáno povahou takového omezení (např. náhradník není nositelem takových schopností, aby mohl splnit podmínku zůstavitele např. namalovat obraz). Zákon zůstaviteli umožňuje povolat za náhradníky ostatní spoludědice nebo k nim i další osoby. Jestliže jsou povoláni za substituty spoludědici, pak dědí podle velikosti nabytých podílů. Pokud je jako substitut povolána i další od spoludědiců odlišná osoba, dědí všichni stejným dílem, leda by zůstavitel určil jinak (§ 1510 o. z.).³¹⁴

K zániku náhradnictví kromě obecných důvodů dochází tehdy, kdy povolaný dědic dědictví nabude (§ 1511 odst. 1 o. z.). K zániku náhradnictví dochází také tehdy, když jej zůstavitel zřídil ve prospěch svého potomka v době, kdy sám tento potomek ještě neměl potomky, ale později tomu tak již bylo. Uvedené platí i pro potomky potomků, ledaže by zůstavitel stanovil jinak (§ 1511 odst. 2 o. z.).³¹⁵

Problematikou povolání náhradníka se v nedávné době ve svém rozhodnutí zabýval Nejvyšší soud. Podle skutkového stavu zůstavitel pobýval v zařízení zabezpečujícím zdravotní, respektive sociální služby, a pořizoval zde soukromou listinou (§ 1534 o. z.) ve prospěch tohoto zařízení. Ve své závěti povolal za instituta osobu působící v tomto zařízení a za substituta uvedl jejího syna (dovolatele).³¹⁶

U zůstavitele byla ale jeho testovací svoboda omezena, neboť mohl testovat jen formou veřejné listiny (§ 1493 o. z.). Závěť proto byla neplatná. Ustanovení substituta v neplatné závěti proto nemělo žádný vliv. Soud odmítl námitku dovolatele o částečné neplatnosti závěti ve vztahu k zařízení dle § 1534, neboť bez existence instituta (povolaneho dědice) postrádá ustanovení jeho

³¹² DVORÁK, Jan, JIŘÍ ŠVESTKA, MICHAELA ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 68–70.

³¹³ *Ibid.*, s. 68–70.

³¹⁴ *Ibid.*, s. 68–70.

³¹⁵ *Ibid.*, s. 68–70.

³¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 8. 2022, sp. zn. 24 Cdo 1600/2022.

náhradníka smysl. Námitka by byla opodstatněná pouze v případě, že by dovolatel nebyl ustaven jako substitut, ale byl by zůstavitelem povolán dědit společně se zařízením (dědicem) konkrétní části dědictví. Uvedené by však vyvolalo posouzení platnosti takové oddělené části posledního pořízení z důvodu naplnění jeho formy, následně pak i platnosti zákonem stanovených náležitostí právního jednání. Zejména, zda bylo učiněno v klidu, uvážene, nezávisle na osobách, které zařízení spravovaly nebo v něm byly zaměstnány apod. V projednávané věci byl ale dovolatel zůstavitelem povolán jako substitut, proto se možnost jiného posouzení neuplatnila.³¹⁷

6.4. Svěřenské nástupnictví

Svěřenským nástupnictvím (fideikomisární substituce) dle § 1512 o. z. zůstavitel projevuje svou vůli, aby po jeho předním dědici v rozsahu toho, co by měl tento přední dědic nabýt, vstoupil na jeho místo jiný dědic následný nebo také poddědic či svěřenský nástupce. Přední dědic je v postavení dočasného vlastníka po dobu stanovenou závětí. Při neurčitěm vyjádření vůle zůstavitele se má za to, že povolal náhradníka.³¹⁸

Kromě výslovného zřízení svěřenského nástupnictví jej lze vyjádřit mlčky způsoby vymezenými v § 1513 o. z. Děje se tak povoláním předního dědice na daný čas či zákazem přednímu dědici pořizovat o zanechaném jmění. V těchto případech se má za to, že následnými dědici po předním dědici jsou jeho dědici ze zákona. Za nařízení svěřenského nástupnictví má být podle právní úpravy § 1513 o. z. považováno i to, pokud zůstavitel povolá dědice s podmínkou, ovšem bez jakéhokoliv dalšího zřejmého opatření. V případě splnění odkládací podmínky dědí následný dědic jako svěřenský nástupce. V případě rozvazovací podmínky nastupuje po zůstaviteli jako dědic přední dědic a v této pozici setrvává do splnění rozvazovací podmínky.³¹⁹

Svěřenský nástupce může být jeden nebo jich může být více, zůstavitel je může povolati vůči jednomu nebo více předním dědicům. Pokud je svěřenských nástupců více a zůstavitel nestanovil jinak, vstupují do postavení předního dědice vedle sebe (*substituere*) nebo po sobě (*sukcese*). Při sukcesivním nástupnictví je počet svěřenských nástupců, kteří jsou současníky zůstavitele, neomezený. Naopak by tomu bylo v případě, že by svěřenským nástupcem měla být osoba, která tu ještě není (např. nebyla ještě ani počata). K zániku svěřenského nástupnictví pak dochází v okamžiku, kdy pozůstalost nabude první svěřenský nástupce, který není současným

³¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 8. 2022, sp. zn. 24 Cdo 1600/2022.

³¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1512, s. 375–376.

³¹⁹ *Ibid.*, zvláštní část, k § 1513, s. 377.

zůstavitele. Záměrem zákonodárce bylo zamezit přeměně pozůstalosti ve fideikomis (rodinné svěřenství), jak tomu bylo dle právního řádu platného do roku 1924.³²⁰

Kromě uplynutí doby 100 let od smrti zůstavitele dle § 1515 odst. 2 o. z. s výjimkami zde uvedenými dochází k zániku svěřenského nástupnictví též jeho neexistencí nebo proto, že důvod pro jeho pořízení odpadl anebo se nikdy nestal. Speciální úprava zániku svěřenského nástupnictví vyplývá z ustanovení § 1517 až 1519 o. z. Zákon zde normuje zánik svěřenského nástupnictví u svěřenského nástupce bez pořizovací způsobilosti jejím nabytím, a to v mezích jeho povinného dílu. Dále též tehdy, když jsou potomci svěřenských nástupců dědicky způsobilí. Konečně dojde k zániku „navěky“ u svěřenského nástupnictví pořízeného ve prospěch nesvéprávného, pokud plnou svéprávnost získá. A to i tehdy, když ji získá jen na dobu přechodnou.³²¹

Aby svěřenský nástupce znal rozsah pozůstalosti, je jeho právem žádat po předním dědici její soupis i formou veřejné listiny s ověřeným podpisem. Náklady s tím spojené jdou na vrub dědictví.³²²

Pokud zůstavitel nestanoví jinak, je právem předního dědice nakládat s pozůstalostí jako poživatel. Výjimkou je nutnost zcizení nebo zatížení pozůstalosti (i části) z důvodu potřeby uhradit dluhy za zůstavitelem. Jinak jen v případě, že formou veřejné listiny souhlasí svěřenský nástupce. Jak bylo již výše zmíněno, může zůstavitel nadat předního dědice volně nakládat s pozůstalostí, ale nesmí o ní pořizovat. Je věcí odpovědnosti předního dědice, aby tak činil uvážlivě a zanechal pozůstalost v rozsahu, v jakém ji nabyt. Nelze nevidět, že široký rozsah práv předního dědice může vyústit ve stav, kdy svěřenskému nástupci nezbyde ničeho.³²³ I přesto, že zákon o rozpětí práv předního dědice při udělení volného nakládání blíže nepojednává a ponechává mu téměř plnohodnotný výkon vlastnického práva (vyjma testování), domnívá se autorka práce, že zůstavitel tuto míru může stanovit sám. Například tím, že bude moci volně nakládat jen s některými věcmi z pozůstalosti.

Jestliže je předmětem pozůstalosti věc, jež se zapisuje do veřejného seznamu (typicky nemovitost do katastru nemovitostí), je do něj zapsáno kromě vlastnictví předního dědice i svěřenské nástupnictví. Tím je zajištěna ochrana svěřenského nástupce, ale i třetích osob. Jednání předního dědice zkracující svěřenského nástupce ohledně takové věci je stiženo

³²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1514 a 1515, s. 377.

³²¹ *Ibid.*, zvláštní část, k § 1516 až 1519, s. 377–378.

³²² Ust. § 1520 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve spojení s Důvodovou zprávou k § 1520 občanského zákoníku.

³²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1521 až 1524, s. 378–379.

neplatností ze zákona. U věci nepojaté do veřejného seznamu se může svěřenský nástupce bránit cestou námitky relativní neplatnosti takového jednání předního dědice. Na posledně zmíněném lze podle autorky práce úspěšně užít meziválečné rozhodnutí soudu, z něhož vyplývá povinnost zaznamenat omezení dědice svěřenským nástupnictvím (fideikomisem) do veřejného seznamu nemovitostí oproti běžným movitým věcem, u kterých takové ochrany není třeba.³²⁴

O tom, že daná právní úprava svěřenského nástupnictví přináší četné otázky v praxi, svědčí odborný článek. Z něj vyplývá, že se soudní komisař jen zřídka setkává s posledním pořízením zůstavitele, ze kterého by byla zřejmá identifikace předního dědice a dědice následného. Část odborné veřejnosti se při řešení této otázky přiklonila ve shodě se zákonodárcem k závěru, že jsou zůstavitelovými nástupci zákonní dědicové.³²⁵

Jiná část odborníků spatřuje odpověď na danou otázku v aktivaci náhradnictví, jak se uvádí v § 1512 odst. 1 o. z., eventuálně že ke vzniku svěřenského nástupnictví nedojde až do splnění podmínky a pozůstalost spravuje do té doby správce.³²⁶

Druhou z odpovědí shledal autor článku neschůdnou. Za použití argumentů komparativních (tak jako zákonodárce vyšel zejména z úpravy německé), argumentů historických (porovnáním právních úprav německé, švýcarské a rakouské), argumentů systematických (kdy český zákonodárce vyšel z moderní právní úpravy německé a švýcarské) a argumentů teologických (které vnímá jako nejsilnější, neboť cílem nové právní úpravy občanského zákoníku je co nejširší ochrana vůle zůstavitele, často i oproti opodstatněným zájmům dědice) uzavřel, že pokud zůstavitel výslovně neustanovil předního dědice a dědice následného, jsou nástupci zůstavitele jeho dědici v zákonné dědické posloupnosti. I nadále však autor článku shledal problematickým, zda může být předním dědicem nebo či následným dědicem stát. Vyvstálé otázky, jak postupovat, když zůstavitel výslovně neoznačí předního a následného dědice, jsou dle autora článku projevem právní nejistoty v důsledku nové právní úpravy občanského zákoníku, jež má svůj původ i v četnosti zdrojů, z nichž zákonodárce vycházel.³²⁷

Obdobně si otázky spojené s novou právní úpravou svěřenského nástupnictví, byť v rovině procesní, klade jiná autorka. Má za to, že je následný dědic účastníkem řízení

³²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 5. 1919, R I 167/19 (Vážný 165).

³²⁵ KLEIN, Šimon. Konstruktivní svěřenské nástupnictví aneb co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2017, roč. 23, č. 1, s. 3–6 ve spojení s SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA, 2014, *op. cit.* v pozn. 21, s. 163.

³²⁶ DRÁPAL, Ljubomír a Roman FIALA. *Dědický proces podle zákona 90/2012 Sb., o zvláštních řízeních soudních* [přednáška]. Kroměříž: Justiční akademie, 23. 6. 2016 ve spojení s KLEIN, Šimon, 2017, *op. cit.* v pozn. 325, s. 3–6.

³²⁷ KLEIN, Šimon, 2017, *op. cit.* v pozn. 325, s. 3–6.

o pozůstalosti, neboť jeho právo na pozůstalost bylo smrtí zůstavitele iniciováno. Dochází pouze k odkladu realizace jeho práva na převzetí pozůstalosti.³²⁸

V praxi za nejobtížnější je v článku považováno zodpovězení otázky, jak svěřenské nástupnictví omezuje povinný díl nepominutelného dědice. Nejčastěji se dle autorky tak děje za situace, kdy zůstavitel neustanovil předního dědice z řad nepominutelných dědiců a spojil jejich vstup do práv na pozůstalost až se smrtí předního dědice nebo s uplynutím dlouhého času. Stěžejní otázkou tak je, zda má být povinný díl vyplacen v prvním řízení nebo později. Při hledání odpovědi zákon přitom nenabízí zřejmé řešení, i když zůstavitelé takové odpovědi po notářích požadují. Notáři proto zvažují všechny možné varianty, o těch zůstavitele informují, ovšem s tím, že konečnou odpověď přinesou až rozhodnutí soudů.³²⁹

K tomu zbývá jen podotknout, že ke dni sepsání této práce judikatura na zmíněnou problematiku zatím neodpověděla.

6.5. Negativní závět'

Institutu negativní závěti zůstavitel využije tehdy, pokud se obává možnosti, že by jako dědic v zákonné dědické posloupnosti nastoupila osoba, u které si nechce připustit, že by po jeho smrti měla být účastna na jeho majetku. Nejedná se přitom o nepominutelného dědice, kterého je možné vydědit (§ 1646 až 1647 o. z.), nýbrž o osobu příbuzensky vzdálenou. V takovém případě mu zákon umožňuje tuto osobu z dědictví vyloučit.³³⁰

Listina o vyloučení z dědictví ovšem musí splňovat náležitosti, které zákon požaduje u závěti.³³¹ Svou povahou je institut negativní závěti blízký vydědění. Od něj se liší jednak již zmíněným adresátem (nemůže směřovat vůči nepominutelnému dědici), ale také v tom, že není vázána na zákonem stanovené důvody (exheredační důvody).

³²⁸ NÝVLTOVÁ, Markéta. Opět ke svěřenskému nástupnictví. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2017, roč. 23, č. 4, s. 25–27.

³²⁹ *Ibid.*, s. 25–27.

³³⁰ Ust. § 1649 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³³¹ FIALA, Josef, Milan KINDL a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 718 s. ISBN 978-80-7380-058-1, s. 391.

7. Zrušení závěti

Podle důvodové zprávy vychází právní úprava § 1575 o. z. a násl. z právní úpravy předcházející (§ 480 obč. zák. z roku 1964), která ale dle vědecké kritiky³³² nevěnovala tomuto institutu náležitou pozornost. Nová právní úprava je tedy projevem snahy přiblížit se úpravám standardním.³³³

Institut zrušení závěti je vyjádřením projevu svobodné vůle zůstavitele kdykoli svou stávající, resp. předchozí, závěť úplně či částečně zrušit, odvolat nebo změnit. Z judikátu Nejvyššího soudu k tomu vyplynulo, že pozdějším vyděděním původně závětí obmyšleného potomka ke zrušení závěti dle § 480 odst. 1 obč. zák. z roku 1964 nedochází. K tomu je třeba, aby zůstavitel své poslední pořízení zrušil tím, že pořídí závěť novější, vůči níž starší závěť neobstojí, nebo starší závěť zničí, případně ji samostatným právním jednáním odvolá, eventuálně tak učiní v novější závěti či v listině, jejímž obsahem je akt vydědění.³³⁴ Autorka práce k tomu pro úplnost poznamenává, že s ohledem na dobu úmrtí zůstavitelky (12. 8. 2006) byla použita právní úprava ke dni její smrti, tedy občanský zákoník z roku 1964.

Stejně jako pořízení závěti samotné musí být i její zrušení vykonáno zůstavitelem způsobilým k jejímu pořízení a musí být učiněno osobně. Nejvyšší soud k tomu uvedl, že takové jednání musí učinit zůstavitel sám, nikoliv prostřednictvím svého zástupce zákonného či k tomu zplnomocněného.³³⁵

Je právem zůstavitele zrušit závěť zcela nebo zčásti kdykoliv (§ 1575 odst. 1 o. z.). K tomu je třeba připomenout závěť s úlevami, jež je časově omezená a její zánik je dán právě uplynutím času stanoveného zákonem (§ 1549 o. z.).³³⁶

Zvláštním případem pak je stav, kdy závěť je platná, ale na jejím základě se žádný z dědiců dědicem nestane. V takovém případě se hovoří o „opuštěném testamentu“. Účinky takové opuštěné závěti se projeví v aktivaci vedlejších doložek závěti, případně povoláním odkazovníků, obojí se zátěží pro zákonné dědice. Nebude-li ani dědiců ze zákona nebo nenabude-li zákonný dědic dědictví, jsou dědici odkazovníci poměrně dle hodnoty odkazů (§ 1633 odst. 1 věta druhá o. z.).³³⁷

³³² MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo. Praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2003, 333 s. ISBN 80-7201-422-6, s. 97.

³³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze, 3. 2. 2012, *op. cit.* v pozn. 6, zvláštní část, k § 1575 až 1581, s. 392–393.

³³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5111/2015.

³³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.

³³⁶ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 93.

³³⁷ *Ibid.*, s. 93.

Ke zrušení závěti dochází závětí novou (později pořízenou) nebo odvoláním závěti starší (dříve pořízené).³³⁸

7.1. Pořízení nové závěti

Obdobně jako v § 480 obč. zák. z roku 1964 se v § 1576 o. z. stanoví, že pořízením pozdější závěti se dřívější závěť ruší v rozsahu, v jakém nemůže vedle pozdější závěti obstát. Dle judikatury dochází ke zrušení starší závěti platnou závětí novější v okamžiku jejího pořízení, pokud vedle sebe nemohou obstát.³³⁹

Při takovém pořízení není rozhodné, v jaké formě pozdější závěť zůstavitel pořídil nebo dřívější závěť zrušil s tou výjimkou, že zákon určitou formu stanoví, např. když je povolán správce pozůstalosti. Významné je dodržení zásady, že se dřívější (dříve pořízená) závěť zrušuje pouze v tom rozsahu, ve kterém nemůže vedle novější (později pořízené) obstát. Pokud zůstavitel nepovolá dědice k celé pozůstalosti, může vedle sebe obstát i vícero závětí. V praxi tomu tak bude tehdy, když zůstavitel dělí své jednotlivě určené věci mezi dědice bez pomyslení na odkazovníky.³⁴⁰

Je tedy možná existence i více závětí různého data, pokud pořizují o různé části majetku zůstavitele a nekonkurují si. Pokud si více závětí konkuruje v určité části, pozdější závěť ruší dřívější právě v tomto rozsahu.³⁴¹

Úmysl zůstavitele zrušit pořízením nové závěti závěť starší se musí projevit v pořízení alespoň o stejném rozsahu majetku, neboť jen tak starší závěť oproti nové neobstojí. Jinak by tomu bylo, pokud by zůstavitel novou závětí pořídil o menší části majetku oproti původní závěti, pak by došlo ke zrušení starší závěti jen v rozsahu nového testování.³⁴²

Novou závětí je možné zrušit i povinnost zůstavitele z dědické smlouvy. K tomu je ale třeba, aby souhlasil smluvní dědic formou veřejné listiny. Takový souhlas nemusí být dán současně, může k němu dojít i dodatečně a je neodvolatelný (§ 1590 o. z.).³⁴³

7.2. Odvolání závěti

Rozlišujeme odvolání závěti výslovné (§ 1577 o. z.), mlčky (§ 1578 o. z.) a vydání závěti ve formě veřejné listiny (§ 1579 o. z.).

³³⁸ Ust. § 1575 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³³⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/1998.

³⁴⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 231–232.

³⁴¹ BEDNÁŘ, Václav. Zrušení závěti. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK (eds.). *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, 632 s. ISBN 978-80-7357-432-1, s. 41.

³⁴² SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA, 2014, *op. cit.* v pozn. 21, s. 81.

³⁴³ DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 95.

Výslovné odvolání závěti je zakotveno v ustanovení § 1577 o. z. Zákon v tomto ustanovení předvídá odvolání závěti libovolnou formou, kterou stanoví pro její pořízení. Tedy ve formě holografní (závěť psaná vlastní rukou zůstavitele a jím podepsaná dle § 1533 o. z.), ve formě alografní obecné i speciální (závěť vlastní rukou zůstavitele nenapsaná se svědky dle § 1534 až 1536 o. z.), ve formě veřejné listiny (nejčastěji notářským zápisem), ale i cestou závěti pořizované s úlevami. Těmito projevy vůle lze odvolat veškeré závěti nebo některou z několika, případně je možné ji odvolat jen zčásti.³⁴⁴

Z výslovného odvolání závěti musí být zřejmý úmysl zůstavitele závěť tímto způsobem zrušit. Zůstavitel nemusí použít slovo „odvolání“, postačí užití jiných slov, dle nich ale musí být jeho úmysl patrný. Odvolání závěti může dopadnout i na jen jednu z více závětí. Taková závěť ale musí být v odvolání přesně uvedena.³⁴⁵

Část odborné veřejnosti doporučuje, aby pro případ odvolání závěti soukromou listinou zůstavitele, která je zaznamenána v Evidenci právních jednání pro případ smrti při Notářské komoře České republiky, bylo i toto odvolání uloženo do úschovy notáři. Tím lze předejít riziku projednání pozůstalosti dle již odvolaného pořízení.³⁴⁶

Pro odvolání závěti mlčky zákonodárce požaduje zničení dokumentu, na němž je závěť zachycena.³⁴⁷ Zůstavitel tak musí učinit osobně s úmyslem, aby k takové závěti nebylo přihlíženo. Existuje-li více vyhotovení takového pořízení pro případ smrti, je třeba zničit všechna vyhotovení. V opačném případě takové jednání nelze za odvolání považovat.³⁴⁸ Pokud by existoval např. i jen jeden nezničený stejnopis, lze očekávat spor, zda byla závěť zrušena či nikoli. Důkazní břemeno bude na osobě, která tvrdí odvolání závěti. Pokud bude jeho nositelem zákonný dědic, bude u obecného soudu navrhopat určení, že je dědicem ze zákona (§ 1673 odst. 1 věta druhá o. z.). Jestliže bude tížit břemeno tvrzení závětního dědice, ponese je v řízení podle § 170 z. ř. s. K odvolání závěti mlčky dochází i v případech vymezených odstavcem 2 § 1578 o. z. Z něj je zřejmý požadavek na osobní a vědomě zamýšlený projev vůle zůstavitele závěť zrušit nebo ji v případě zničení či ztráty neobnovit.³⁴⁹

Příkladem zničení listiny je zejména její roztrhání, spálení, ale i přeškrtnutí jejího obsahu, a to i jen zčásti.³⁵⁰ Z judikatury vyplývá, že pro případ omylu nebo např. zničení osobou odlišnou od zůstavitele nevyvolá tento akt její zrušení. I takový dokument je schopen stále vyvolat právní

³⁴⁴ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 93–95.

³⁴⁵ SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA, 2014, *op. cit.* v pozn. 21, s. 82.

³⁴⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 232.

³⁴⁷ Ust. § 1578 odst. 1 věta první zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁴⁸ *Ibid.*

³⁴⁹ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 93–95.

³⁵⁰ FIALA, Josef, Milan KINDL a kol., 2007, *op. cit.* v pozn. 331, s. 371.

účinky za předpokladu, že má požadované formální náležitosti a je z něj zjevný obsah závěti.³⁵¹ Pokud by ale ze skutkových okolností vyplynulo, že se o tom zůstavitel dozvěděl, a přesto nově netestoval, bylo by možné usuzovat, že je se zrušením závěti srozuměn³⁵².

Poslední způsob odvolání závěti zákonodárce vyjádřil v ust. § 1579 o. z. Konkrétně v prvním odstavci upravuje postup zrušení závěti pořízené formou veřejné listiny (notářského zápisu). Zakotvuje se zde právo zůstavitele požadovat kdykoliv její vydání, jakož i povinnost notářského úřadu vydat závěť jen do rukou zůstavitele (není možné zastoupení). Vydáním závěti notariátem je odvolání závěti naplněno. O tom musí být zůstavitel poučen. Samotný akt vydání, resp. skutečnost, že došlo vydáním závěti k jejímu odvolání a že se zůstaviteli dostalo o tom poučení, poznamená notář na vydávanou listinu a do příslušného spisu^{353 354}

Povinnost vydat závěť zůstaviteli má notář i v případě, kdy takovou závěť ve formě soukromé listiny pouze převzal do úschovy.³⁵⁵ Zákon však s tímto aktem nespojuje (hmotněprávní) následek, jako je tomu v odstavci 1, neboť vydání takové závěti z úřední úschovy neznamena její odvolání.

Z odborného komentáře k § 1579 o. z. vyplývá, že je uvedené ustanovení průlomem do dosavadní právní úpravy. Ta na ochranu zůstavitele zakazovala komukoliv zapůjčení nebo vydání notářského zápisu o posledním pořízení nebo o správě dědictví za zůstavitelova života. Důvodem byl požadavek zachování dané veřejné listiny ve skutečné podobě.³⁵⁶

7.3. Obnova dřívější závěti

Zákonná úprava občanského zákoníku připouští obnovu starší (dřívější) závěti tehdy, kdy zůstavitel novější (pozdější) závěť zruší, dřívější však zůstane zachována. Pak se má za to, že dříve pořízená závěť existuje a platí.³⁵⁷ Jedná se o změnu oproti dřívější právní úpravě (§ 480 odst. 2 obč. zák. z roku 1964). Dle ní se podle judikatury mělo za to, že když byla pozdější závěť ta předchozí zrušena (§ 480 odst.1 obč. zák. z roku 1964), odvoláním nově pořízené nebo zničením dokumentu, na němž byla zachycena (§ 480 odst. 1, 2 obč. zák. z roku 1964), k obnově účinnosti dříve pořízené závěti nedošlo.³⁵⁸

³⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012.

³⁵² Ust. § 1578 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁵³ Ust. § 101 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti.

³⁵⁴ DVORÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 1, s. 94.

³⁵⁵ Ust. § 1579 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁵⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 235.

³⁵⁷ Ust. § 1580 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁵⁸ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. 11 Co 127/80, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky, 6/1982, R 30/1982.

Problematickým bude posouzení, jaký úmysl zůstavitel zachováním dříve pořízené závěti sledoval. Zda skutečně chtěl, aby dříve pořízená platila (např. úschovou u dědice), nebo se jedná o pouhé opomenutí.³⁵⁹

Podle autorky práce lze proto důvodně očekávat spory ohledně skutečného úmyslu zůstavitele, které budou předmětem řízení před soudem.³⁶⁰ Na jedné straně bude stát dědic, který byl povolán jako dědic závětí pozdější, a na druhé dědic ustanovený závětí dřívější. Soud tak bude muset podrobně zkoumat skutkové okolnosti, ze kterých by mohl postavit najisto skutečný úmysl zůstavitele.

7.4. Neúčinná zrušovací doložka

Rovněž je třeba mít na paměti zákonné pravidlo o neúčinné zrušovací doložce. Zákon zakazuje přihlížet k takovému prohlášení zůstavitele, kterým si vymínil pod sankcí neplatnosti jakákoliv jeho budoucí pořízení nebo pořízení učiněná jinou než jím deklarovanou formou.³⁶¹

Zákonodárce v daném ustanovení vyjadřuje jednak svobodu zůstavitele pořizovat o svém majetku, jednak limit pro zůstavitele omezit svou testovací svobodu předem. Zakotvení neúčinnosti zrušovací doložky je také znamením pro dědice, aby pro případ, že jsou obeznámeni s obsahem závěti, neočekávali, že budou jistě dědit. Závěť je totiž projev vůle, který může zůstavitel kdykoliv odvolat (§ 1494 odst. 1 o. z.) a tak je třeba na něj nahlížet.³⁶²

³⁵⁹ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 237–238.

³⁶⁰ Ust. § 170 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

³⁶¹ Ust. § 1581 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁶² ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA a kol., 2019, *op. cit.* v pozn. 16, s. 238.

Závěr

Cílem předložené diplomové práce na téma závět' bylo pojednat a rozebrat nyní účinnou právní úpravu tohoto institutu v poměrně nedávno přijatém kodexu občanského práva zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Předcházející právní úprava obsažená v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, mnohé instituty vůbec neobsahovala (dědickou smlouvu, odkaz, privilegované závěti, podmínky, doložení času apod.). Neumožňovala tak zůstaviteli využít mnohost způsobů, jak vyjavit svou vůli na uspořádání majetkových poměrů po svém skonu a tím realizovat jednu z tradičních zásad dědického práva na zachování hodnot pro budoucí generace, jakož i další zásady, o nichž je pojednáno v první kapitole.

Současně je nová právní úprava přínosná i proto, že zcela zřejmě směřuje k naplnění respektu k vůli zůstavitele. I v tom je patrný posun oproti předchozí úpravě, která mířila spíše ve prospěch dědiců. Nelze ani pominout, že nově zakotvená právní úprava zahrnuje výkladová pravidla poslední vůle zůstavitele. Tím je v nejvyšší možné míře zabezpečeno, aby byl výklad posledního pořízení v souladu se záměrem zůstavitele, jak uspořádat majetkové poměry v době, kdy již nebude naživu a nebude moci svá přání vysvětlit a do budoucího uspořádání sám zasáhnout. O výkladu závěti, ale i dvou nových institutech v podobě dědické smlouvy a dovětku je pojednáno v kapitole druhé.

Rovněž kladně hodnotím přijetí právní úpravy privilegovaných závětí, které svými sníženými nároky umožňují zůstaviteli testovat i v neobvyklých situacích, kdy nemůže využít tradiční formy pořízení závěti. Podrobněji o formách závěti včetně závětí privilegovaných pojednávám v kapitole třetí. V ní jsem se krátce zastavila z hlediska českých právních poměrů u nestandardního případu farmáře, který svou závět' vyryl do blatníku traktoru, pod jehož koly byl uvězněn.

Zaujala mě též diskuse odborné veřejnosti nad možnou budoucí právní úpravou videozávěti. Ve čtvrté kapitole jsem se proto snažila uvést alespoň některé výhody a nevýhody, které v záměru zakotvit videozávět' do právního řádu spatřuji. Jako jednu z možných cest, jíž by se zákonodárce mohl vydat, jsem uvedla příběh z australského právního prostředí. I přesto, že ve videozávěti spatřuji zjevné klady zejména proto, že se jedná o veskrze osobní, bezprostřední a snadno dostupný projev vůle, nemohla jsem překonat výhrady, které vůči tomuto institutu pociťuji. Za všechny uvádím riziko zfalšování takto významného aktu, přičemž míru takového rizika je obtížné s ohledem na překotný technologický vývoj odhadovat.

Za velmi obohacující považuji umožnění nejen podmínek, ale rovněž doložení času, povolání vykonavatele závěti či dalších institutů, jež jsou rozebrány v kapitole páté. Tyto instituty značně rozšiřují sféru, jakým způsobem může zůstavitel ovlivnit osud svého majetku po smrti. Konkrétně u podmínek však považuji za důležitou zůstavitelovu reflexi, aby je volil rozumně, s ohledem na své dědice a aby se svými požadavky nepřibližovaly podmínkám obtěžujícím.

Praktickým a důležitým aspektem shledávám možnost náhradnictví či svěrenského nástupnictví, o nichž je pojednáno v kapitole šesté. Zůstavitel využitím těchto institutů ošetří přechod svého majetku pro případy, pro něž by dědic nedědil, například by dědictví odmítl. O možném uvolněném podílu a přírůstku v rámci rozdělování a připadnutí pozůstalosti dědicům je v této kapitole rovněž pojednáno. Poslední sedmá kapitola je věnována zrušení závěti. Této problematice je v nyní účinné právní úpravě na rozdíl od předcházející rovněž věnována větší pozornost. Zabývala jsem se jednotlivými způsoby zrušení závěti, a sice pořízením závěti nové a jejím odvoláním výslovně, mlčky a vydáním závěti ve formě veřejné listiny.

Lze tak uzavřít, že ačkoliv od účinnosti občanského zákoníku uběhlo téměř deset let a nejedná se o dobu nikterak krátkou, je patrné, že z hlediska působení dědického práva bude zapotřebí delšího časového horizontu, možná i několika desítek let. Pro následky změn, jež dědické právo doznalo, je totiž zapotřebí smrti člověka, který tuto právní úpravu reflektoval ve své závěti jako v jednom ze způsobů pořízení pro případ smrti. Komplexní zhodnocení z hlediska praxe notářské, ale i z hlediska praxe soudů v podobě jejich rozhodnutí, provedení hlubší analýzy institutu závěti a s ním souvisejících institutů dědického práva je tak otázkou budoucnosti.

V diplomové práci jsem se přesto snažila u jednotlivých témat zakomponovat judikaturu historickou, a pokud to bylo možné, i současnou. U některých institutů však bude třeba s požadavkem na jejich zhodnocení za pomoci odborné veřejnosti a judikatury soudů pokorně vyčkat.

Seznam zkratek

autorský zákon = zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů

CD = compact disc (kompaktní disk)

ČR = Česká republika

ČSR = Československá republika

důvodová zpráva k občanskému zákoníku / důvodová zpráva = důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

EU = Evropská unie

LZPS / Listina základních práv a svobod = Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky

notářský řád = zákon č. 358/1992 Sb., České národní rady o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

o. s. ř. / občanský soudní řád = zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

o. z. / občanský zákoník = zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák. z roku 1964 / občanský zákoník z roku 1964 = zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

občanský zákoník z roku 1950 = zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

obecný zákoník občanský z roku 1811 / ABGB = císařský patent č. 946/1811 Sb., zák. soud., obecný zákoník občanský

PC = personal computer (osobní počítač)

Sb. = sbírka zákonů

SJA = Staff Judge Advocate

SJM = společné jmění manželů

sp. zn. = spisová značka

Ústavní soud = Ústavní soud České republiky

z. ř. s. = zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

zákon o dědictví = Succession Act 1981, Queensland, Austrálie

zákon o obchodních korporacích = zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

zákon o závětech = The Wills Act, *The Revised Statutes of Saskatchewan*, Canada, Saskatchewan

zákoník práce / zák. práce = zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BEDNÁŘ, Václav. Zrušení závěti. In: WINTEROVÁ, Alena a Jan DVOŘÁK (eds.). *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, 632 s. ISBN 978-80-7357-432-1.

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 196 s. ISBN 978-80-7478-939-7.

FIALA, Josef, Milan KINDL a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 718 s. ISBN 978-80-7380-058-1.

FIALA, Roman, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, 608 s. ISBN 978-80-7400-869-6.

FIALA, Roman, Ljubomír DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s. ISBN 978-80-7400-570-1.

KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

MIKEŠ, Jiří a Ladislav MUZIKÁŘ. *Dědické právo. Praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha: Linde, 2003, 333 s. ISBN 80-7201-422-6.

NOVOTNÝ, Petr a Monika NOVOTNÁ. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. 2. vyd. Praha: Grada, 2017, 160 s. ISBN 978-80-271-0432-1.

ROUČEK, František, Jaromír SEDLÁČEK a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3 (§§ 531 až 858)*. Repr. pův. vyd. z roku 1936. Praha: Codex Bohemia, 1998, 680 s. ISBN 80-85963-74-4.

SCHELLEOVÁ, Ilona a Karel SCHELLE. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013, 151 s. ISBN 978-80-7201-931-1.

SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. 2. vyd. Praha: Vesmír, 1926.

SVOBODA, Jiří a Ondřej KLIČKA. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, 377 s. ISBN 978-80-7400-266-3.

ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. *Dědické právo. Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního: praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, 967 s. ISBN 978-80-7502-345-2.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1624 s. ISBN 978-80-7598-656-6.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 732 s. ISBN 978-80-7598-412-8.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 728 s. ISBN 978-80-7478-579-5.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Michaela ZUKLÍNOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 752 s. ISBN 978-80-7478-457-6.

TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, 157 s.

Seznam použitých odborných článků

BEDNÁŘ, Václav. Glosa: K rozsudku NS ve věci postavení svědků a jejich způsobilosti při pořizování prosté alografní závěti. *Bulletin advokacie* [online]. 2018, č. 12, s. 61–63 [cit. 13. 4. 2023]. ISSN 1805-8280. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_12_2018_web.pdf

DRACHOVSKÝ, Ondřej a Kristián FISCHER. Digitální závěti aneb žádný papír – žádný problém (část I). *Soukromé právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2022, roč. 10, č. 9, s. 15–19. ISSN 2533-4239.

ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97–104. ISSN 1211-0558.

FISCHER, Kristián. Video závěť aneb In video veritas? *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2022, roč. 28, č. 3, s. 17–26. ISSN 1211-0558.

HORÁK, Jiří. Dědické právo – Austrálie. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 20, č. 4, s. 14–17. ISSN 1211-0558.

KLEIN, Šimon. Ještě jednou k tématu přechodu vlastnického práva k pozůstalosti. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 20, č. 6, s. 22–24. ISSN 1211-0558.

KLEIN, Šimon. Konstruktivní svěřenské nástupnictví, aneb co dělat, když zůstavitel neurčil předního nebo následného dědice. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2017, roč. 23, č. 1, s. 3–6. ISSN 1211-0558.

KLEIN, Šimon. Quo vadis, dědická smlouvo. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2017, roč. 23, č. 3, s. 14–17. ISSN 1211-0558.

KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 20, č. 4, s. 3–6. ISSN 1211-0558.

KOVÁŘOVÁ, Lucie. Kdy a jak pořídit pro případ smrti dědickou smlouvou? *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2020, roč. 26, č. 2, s. 19–22. ISSN 1211-0558.

KŘIVSKÁ, Miroslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 19, č. 5, s. 9–10. ISSN 1211-0558.

KUNC, Bohumil a Martin LYČKA. Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: posun směrem ke common law a jeho účelovosti? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 21, č. 19, s. 674–681. ISSN 1210-6410.

MUZIKÁŘ, Martin. Rozhodnutí NS 24 Cdo 2592/2021 aneb k významu veřejné listiny. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2022, roč. 28, č. 2, s. 2–4. ISSN 1211-0558.

NOVÁK, David. Pořízení o věci nepatřící zůstaviteli. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2016, roč. 22, č. 5, s. 15–16. ISSN 1211-0558.

NÝVLTOVÁ, Markéta. Opět ke svěřenskému nástupnictví. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2017, roč. 23, č. 4, s. 25–27. ISSN 1211-0558.

PLAŠIL, Filip. Mystický testament v českém právu. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 24, č. 3, s. 4–10. ISSN 1211-0558.

SALÁK, Pavel. Zamyšlení nad přirůstáním uvolněného dědického podílu. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2015, roč. 23, č. 19, s. 657–662. ISSN 1210-6410.

ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3–8. ISSN 1211-0558.

Seznam použitých internetových zdrojů

Acts Interpretation Act 1954 [online]. Queensland, Austrálie, 2023 [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/inforce/current/act-1954-003>.

Australia. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 14. 5. 2023]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Australia>.

Deepfake. In: *Cambridge Dictionary* [online]. [cit. 10. 5. 2023]. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/deepfake?fbclid=IwAR19b_wkcovRJTRwzfPDir5ecI0kZhTWKTTaVHy3hOY8xvx_AfEdvSbVK5s.

DRACHOVSKÝ, Ondřej. Rozhovor: Václav Bednář – O občanském zákoníku, vč. historek z „natačení“ – část II. *Právní prostor* [online]. 1. 2. 2021 [cit. 10. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/o-rozhovor-vaclav-bednar-o-obcanskem-zakoniku-vc-historek-z-nataceni-cast-ii>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 300/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. *PSP* [online]. Praha [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=170769>.

ELLWAND, Geoff a kol. An Analysis of Canada's Most Famous Holograph Will: How a Saskatchewan Farmer Scratched His Way into Legal History. *Saskatchewan Law Review* [online]. 2014, roč. 77, č. 1, s. 1–26 [cit. 13. 4. 2023]. ISSN 0036-4916. Dostupné z: <https://canlii.ca/t/t0wk>.

In The Estate of Leslie Wayne Quinn (deceased) [2019] QSC 99 [online]. 2019 [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://archive.sclqld.org.au/qjudgment/2019/QSC19-099.pdf>.

Prováděcí nařízení Komise (EU) 2015/1502 ze dne 8. září 2015, kterým se stanoví minimální technické specifikace a postupy pro úrovně záruky prostředků pro elektronickou identifikaci podle čl. 8 odst. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu. *Evropská komise* [online]. [cit. 5. 5. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R1502&from=FI>.

Succession Act 1981 [online]. Queensland, Austrálie, 2020 [cit. 15. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.qld.gov.au/view/pdf/2020-05-25/act-1981-069>.

The Wills Act, Chapter 110 of *The Revised Statutes of Saskatchewan*, 1940 (effective February 1, 1941) [online]. Canada, Saskatchewan [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://pubsaskdev.blob.core.windows.net/pubsask-prod/archived/39619/1940-CH-110.pdf>.

Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 300/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 87/04 (N 75/37 SbNU 63).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 5. 1919, R I 167/19 (Vážný 165).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 12. 5. 1925, Rv I 581/25 (Vážný 5029/1925).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 13. 10. 1926, Rv I 1487/26 (Vážný 6368/1926).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 11. 1926, Rv II 161/26 (Vážný 6437/1926).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 12. 1926, R I 1005/26 (Vážný č. 6576/26).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 1. 1927, Rv I 992/26 (Vážný 6661).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 1. 6. 1929, Rv II 572/28 (Vážný 9010/29).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 4. 1935, R II 77, 78/35 (Vážný 14305).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. 4. 1936, Rv I. 1622/34 (Vážný 15110/1936).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 21. 5. 1937, sp. zn. Rv I 2045/35 (Vážný 16126/1937).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 9. 1939, Rv I 227/39 (Vážný 17373).

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 12. 1939, R I 701/39 (Vážný 17506/39).

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. 1. 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82 (R 51/1984).

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1560/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 2. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 5. 2016, sp. zn. 21 Cdo 3040/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 22 Cdo 155/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2704/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 7. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4333/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 4723/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 10. 2021, sp. zn. 24 Cdo 1940/2021.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021.

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 1. 1974, sp. zn. 5 Co 15/74, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky, 9/1976, R 33/1976.

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 5. 1980, sp. zn. 11 Co 127/80, Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky, 6/1982, R 30/1982.

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. 7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/1998.

Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 12. 2003, sp. zn. 9 Co 696/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. 6. 2002, sp. zn. 30 Cdo 2174/2001.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 4. 4. 1997, sp. zn. III. ÚS 66/97.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 9. 2009, sp. zn. 22 Cdo 4111/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. 30 Cdo 1181/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 8. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5111/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 10. 2016, sp. zn. 21 Cdo 5591/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 486/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 3. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1843/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. 21 Cdo 4234/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 5. 2020, sp. zn. 24 Cdo 509/2020.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 7. 2021, sp. zn. 24 Cdo 750/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 8. 2021, sp. zn. 24 Cdo 2335/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 3746/2021.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 5. 2022, sp. zn. 24 Cdo 49/2022.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 8. 2022, sp. zn. 24 Cdo 1600/2022.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 28. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 91/17.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 1. 2021, sp. zn. II. ÚS 2625/20.

Seznam ostatních zdrojů

DRÁPAL, Ljubomír a Roman FIALA. *Dědický proces podle zákona 90/2012 Sb., o zvláštních řízeních soudních* [přednáška]. Kroměříž: Justiční akademie, 23. 6. 2016.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Konsolidovaná verze [online]. 3. 2. 2012 [cit. 4. 2. 2023]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Gl. U. 15.775 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

Gl. U. 15.849 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

GL. U. 15.849 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

Gl. U. 2028 ve spojení s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2122/2022.

Gl. U. 2049.

Gl. U. N. F. 4838.

HALLADA, Bohdan, František NOVOTNÝ a J. HAVLÍKOVÁ. *Podmínky závěti*. Praha, 31. 10. 2023. [osobní rozhovor].

Hodson v. Barnes (1926) 43 TLR 71.

Abstrakt

Závěť

Tato diplomová práce pojednává o jednom z pořízení pro případ smrti, a to o závěti. Cílem práce je popsat a rozebrat nyní účinnou právní úpravu závěti obsaženou v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, která oproti úpravě předcházející zůstaviteli nabízí široké spektrum možností, jak ovlivnit osud svého majetku po smrti.

Jak na závěť, tak na instituty s ní související je v práci pohlíženo nejen z hlediska právní úpravy samotné, ale rovněž z hlediska judikatury, pokud možno aktuální, ale i historické. Současně je čerpáno z komentářů, důvodových zpráv, odborných článků a dalších literárních zdrojů včetně krátkého nahlédnutí do právních úprav zahraničních.

Kapitola první je úvodem do dědického práva obecně. Nalézají se v ní také pojednání o tradičních zásadách tohoto právního odvětví včetně rozboru předpokladů dědění. V následující druhé kapitole je o závěti pojednáno podrobněji včetně pořizovací způsobilosti, problematiky omylu a výkladu závěti. Rovněž je zde nastíněno porovnání závěti s dědickou smlouvou a dovětkem, které jsou dalšími pořízeními pro případ smrti. Kapitola třetí je věnována formám závěti včetně závětí privilegovaných. Kapitola čtvrtá se zabývá institutem, který se v účinné právní úpravě nevyskytuje, avšak diskuze o jeho zavedení v právním prostředí probíhají. Tímto institutem je závěť ve formě videa. Kapitola pátou tvoří instituty, jež značně rozšiřují zůstavitelovu testovací svobodu. Jedná se o podmínky, doložení času, vykonavatele závěti, příkaz a další. V kapitole šesté je pojednáno o institutu náhradnictví, svěřenském nástupnictví, ale rovněž o osudu případného uvolněného podílu a jeho přirůstání v rámci případnutí pozůstalosti dědicům. Poslední sedmá kapitola pojednává o problematice zrušení závěti a konkrétních způsobech takového zrušení.

Klíčová slova: závěť, dědic, zůstavitel

Abstract

Testament

The diploma thesis explores a significant aspect of inheritance law testaments as a means of posthumous property disposition. The primary objective is to comprehensively describe and analyse the existing legal framework governing testaments, as stipulated in Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code. In contrast to preceding regulations, this current legislation provides a broad spectrum of options empowering the testator to shape the destiny of their estate after death.

The examination of testaments and associated legal constructs extends beyond a mere scrutiny of statutory provisions. The study incorporates a jurisprudential perspective, encompassing both contemporary and historical dimensions. The analysis draws insights from commentaries, explanatory reports, professional articles, and diverse literary sources, with a brief exploration of foreign legal paradigms.

The first chapter serves as an introduction to inheritance law, elucidating its fundamental principles and contextualizing the traditional tenets of this legal domain. This section also scrutinizes the presumptions underlying inheritance. In the ensuing chapter, the focus shifts to a detailed exploration of testaments, encompassing aspects such as acquisition capacity, error resolution, and testament interpretation. A comparative analysis with other posthumous acquisitions, namely contracts of succession and postscripts, is also presented. The third chapter delves into the various forms of testaments, including those reserved for privileged individuals. The fourth chapter explores a contemporary legal discourse surrounding a testament format not currently codified – the video testament. The fifth chapter expands on legal constructs that augment the testator's autonomy, such as conditions, temporal documentation, testamentary executors, and directives. The sixth chapter addresses the institution of substitution, fiduciary succession, and the disposition of liberated shares within the inheritance. The final chapter, the seventh, is dedicated to the nuanced exploration of testament revocation, elucidating specific methods employed in such acts. Through this comprehensive analysis, the thesis contributes to a deeper understanding of testamentary law, shedding light on its intricate facets and contemporary legal developments.

Keywords: testament, heir, testator